

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระหว่างนักศึกษาที่มาจากมัธยมศึกษาตอนปลายกับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ในวิทยาเขตเพาะช่าง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล" ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการวิจัย โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความสำคัญของศิลปศึกษา
2. วัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะ
3. องค์ประกอบของการเรียนการสอนศิลปะ
4. การอาชีวศึกษา
5. การจัดการเรียนการสอนด้านศิลปะในวิทยาเขตเพาะช่าง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
6. องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสำคัญของศิลปศึกษา

การศึกษาศิลปะ นับเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่พัฒนามากในบัจจุบัน ทั้งนักการศึกษา และศิลปิน ต่างตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะ และนำศิลปะมาใช้ในลักษณะต่างๆ กัน อาทิเช่น โรลเวนเฟลด์ และบริทเทน (Lowenfeld and Brittain, 1976) ได้นำศิลปะมาใช้พัฒนา คน นับตั้งแต่วัยเด็ก กล่าวคือ นำศิลปะมาพัฒนาความรู้สึก สติปัญญา ร่างกาย การรับรู้ การ คิดสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ และสังคม

จากแนวคิดดังกล่าว ก็มีนักการศึกษาในประเทศไทยอีกหลายท่านที่มีความเห็นสอดคล้องกับความคิดนี้ เช่น วิรัตน์ พิชญ์พญูลย์ (2520) กล่าวว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่สร้าง เสริมลักษณะนิสัยให้เด็กมีพฤติกรรมอันดีงาม และช่วยพัฒนาเด็กในด้านต่างๆ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) กล่าวว่า ศิลปศึกษา มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยของผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และความคิดที่ดีต่อศิลปะ และ นิรมล ตริณสาร สวัสดิ์บุตร (2525) ก็กล่าวว่า ศิลปะเป็น วิชาที่ทาให้ผู้เรียนสามารถเติบโต และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ ศิลปะยังเป็นพื้นฐานของวัฒนธรรม และความเจริญในสังคมมนุษย์ หากขาดศิลปะก็ย่อมที่จะ ไม่ครบองค์แห่งความเจริญเติบโตในสังคมมนุษย์ที่เรียกว่า "อารยธรรม" (น ฒ ปากน้ำ, 2528)

ดำรง วงศ์อุปราช (2528) ได้จำแนกการศึกษาศิลปะตามแนวทางของ Dick Field ไว้ 3 ระบบ คือ

1. การศึกษา เพื่อประกอบอาชีพทางศิลปะและช่างศิลปะ เรียกว่า Art Training, Professional Training in Art เป็นที่รู้จักกันดี มีมาแต่สมัยโบราณ ซึ่ง เรียนจากครูที่เป็นศิลปิน หรือ ช่างศิลปะ การศึกษาแบบนี้ได้พัฒนาเป็นระบบและสถาบันชั้นสูง ในยุโรปที่เรียกว่า Academy of Fine Arts มีการฝึกการสอนวิชาศิลปะอย่างเข้มข้นเพื่อ ให้มีศิลปินเกิดขึ้น ในบัจจุบันมีการสอนศิลปะระดับสูงเท่าเทียมกับวิชาการอื่นๆ ในมหาวิทยาลัย

ผู้เรียนศิลปะได้มีโอกาสดูวิชาการอย่างกว้างขวางขึ้น แต่ที่สอนกันอย่างคับแคบก็ยังคงมีอยู่ การสอนศิลปะในระบบนี้ มีตั้งแต่ระดับมัธยมมาอาชีวศึกษาวิทยาลัย เช่น วิทยาลัยช่างศิลป์ วิทยาลัยเพาะช่าง ระดับมหาวิทยาลัยที่เก่าที่สุดของเรา คือ คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และ ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะศิลปกรรมศาสตร์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีการสอนทั้งวิจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์ (Fine and Applied Arts) ในปัจจุบันนี้ การสอนศิลปะตามสถาบันต่างๆ มีทั้งวิจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์ ซึ่งศึกษาเพื่อประกอบอาชีพ ผู้จบการศึกษาแล้วอาจเป็นช่างศิลป์ นักออกแบบ ซึ่งส่วนใหญ่นักจบในด้านประยุกต์ศิลป์ ผู้จบในด้านวิจิตรศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ เมื่อไม่สามารถเป็นศิลปินอาชีพ (Professional Artist) ได้ก็ต้องปรับตัวเองทางด้านประยุกต์ศิลป์ จะเป็นนักออกแบบหรือช่างศิลป์ก็แล้วแต่ บางทีก็เป็นครู อาจารย์สอนศิลปะ การศึกษาในระบบนี้มีความมุ่งหมายชัดเจนอยู่แล้ว สถาบันที่รับผิดชอบขณะนี้ก็มีอยู่หลายแห่ง จะว่าไปแล้วขณะนี้สาขาประยุกต์ศิลป์เป็นที่นิยมและมีความต้องการมากกว่า แต่ไม่หมายความว่าควรเลิกผลิตด้านวิจิตรศิลป์ ควรจะมีการผลิตน้อยลงและมุ่งคุณภาพมากขึ้น อีกอย่างหนึ่งวิชาวิจิตรศิลป์ ควรบังคับสอนในระดับพื้นฐานสาขาประยุกต์ศิลป์ด้วย ในด้านวิจิตรศิลป์นั้นจะต้องปรับปรุงการสอน เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็ต้องส่งเสริมการศึกษาทั่วไปทางศิลปะและศิลปศึกษา (General Education in Art, Art in Education และ Art Education) เพื่อสร้างฐานการสนับสนุนการเผยแพร่ศิลปะและลดช่องว่างศิลปิน ศิลปะกับประชาชน

2. การศึกษาศิลปะทั่วไป (General Education in Art) หรือ การศึกษาศิลปะในระบบศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มิได้มุ่งหมายผู้มีอาชีพทางศิลปะ ไม่ได้เน้นความถนัดและความแคบ มุ่งในทางกว้างทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ในด้านทัศนศิลป์อาจมีการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปวิจารณ์ ปรัชญาศิลปะ การปฏิบัติทางจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่าย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและความสามารถแสดงออกได้พอสมควรหรือไม่ก็เป็นการปูพื้นฐานเพื่อศึกษาต่อในด้านศิลปะระดับสูงต่อไป การศึกษาระดับนี้อาจมีในระดับประกาศนียบัตรการศึกษา (G.C.E.) ในระบบของอังกฤษ ในระดับปริญญาตรีในคณะหรือวิทยาลัยศิลปศาสตร์ (Liberal Arts College ในระบบของสหรัฐอเมริกา) ในประเทศไทยของเรา ระบบนี้ยังเป็นของใหม่มีสอนที่คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรมาสิบกว่าปีแล้ว นอกจาก

ด้านทัศนศิลป์แล้ว ในด้านดนตรีก็มีการสอนในระบบนี้ด้วยเช่นกันทั้งทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การสอนและปลูกฝังความรู้รสนิยม ในระบบนี้เป็นการช่วยให้มีการจรรโลงศิลปะและชีวิตขึ้น เป็นการปลูกฝังในระบบทางวัฒนธรรม ไม่ใช่ว่าการศึกษาเพื่ออาชีพ ได้มีการปรับปรุงการศึกษาระบบนี้ตลอดมา มีการใช้วิธีการเทคโนโลยี เครื่องมือสมัยใหม่เข้ามาช่วยสามารถสอนนักศึกษาจำนวนมากได้ การศึกษาระบบนี้ควรมีมากขึ้นในประเทศของเรา

3. ศิลปะในการศึกษา (Art in Education, Art in School, Art Education) ศิลปะในการศึกษาโดยทั่วไปหมายถึง การเรียนการสอนศิลปะ ในระบบการศึกษา ไม่ได้มุ่งผลทางด้านผลงานศิลปะและการฝึกอาชีพ ในประเทศอังกฤษเรียกว่า Art in School อาจจะเริ่มก่อนวัยเรียน จากประถมศึกษาถึงมหาวิทยาลัย ความมุ่งหมายหลักและชัดเจน คือ art as an education means นักการศึกษาและผู้บริหารการศึกษาส่วนใหญ่ เข้าใจหลักการนี้แล้ว จะไม่บังคับให้ผลงานศิลปะในระบบนี้เป็นสินค้า แต่อาจถือเป็นผลข้างเคียงได้ ระบบนี้คำนึงถึงการพัฒนาในด้านต่างๆ ของนักเรียนคือ ด้านจิตใจ บุคลิกภาพและมีมือวางพื้นฐานทั้งความรู้และการปฏิบัติ รสนิยมและศิลปะนิสัย มีขั้นตอนการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยา ครูผู้สอนควรได้ศึกษา และฝึกฝนจากระบบศิลปศึกษา (Art Education) เป็นการศึกษาระยะยาวตั้งแต่เด็กจนโต เป็นการวางพื้นฐานซึ่งถ้าทำไม่ดีก็จะมีผลเสียต่อการศึกษาระดับอื่นๆ ต่อไป นอกจากจะเน้นเรื่องการศึกษาแล้ว ระบบนี้ยังปลูกฝังการแสดงออก และรสนิยมศิลปะและสุนทรียภาพให้แก่เด็กด้วย ระบบนี้เราสามารถสร้างพื้นฐานให้เกิดการทำงานศิลปะเพื่อจรรโลงจิตใจได้ ในระดับประถมศึกษานั้นควรให้เป็นไปตามระบบนี้อย่างเต็มที่ให้มีอิสระเสรีอย่างมีระบบ การวางพื้นฐานวิชาชีพศิลปะนั้นอาจจำเป็นต้องทำบ้างในระดับมัธยมศึกษา มิฉะนั้นแล้วก็จะไม่มีผู้สามารถศึกษาในระดับอาชีพขั้นสูงได้ การศึกษาระบบนี้ควรให้ปฏิบัติตามความเห็นของนักการศึกษาศิลปะ มิฉะนั้นเด็กจะขาดประสบการณ์ การอ่านประวัติศิลปะและศิลปิน อ่านนิตเพลงโดยไม่มีบททดลอง วาดเขียน ปั้น พิมพ์ และเล่นดนตรี เด็กก็จะขาดประสบการณ์และความซาบซึ้ง ความนิยมที่เป็นจริง แน่นนอนเขาเหล่านี้ไม่ใช่ผู้ที่จะไปประกอบอาชีพทางศิลปะ แต่จะเป็นผู้สามารถมีความสุขในชีวิตโดยอาศัยศิลปะ และเป็นผู้มีการศึกษา มีวัฒนธรรมโดยอาศัยศิลปะ ศิลปะในระยะนี้เน้นในเรื่องศิลปะเด็กในประเทศของเราไม่ค่อยสนใจและสนับสนุน นอกจากนี้คิดว่าไม่มีประโยชน์อะไร เสียเวลาและเงินทอง

โดยที่จริงแล้วเป็นเรื่องสำคัญมาก ปัจจุบันนี้ ก็คือเราวางพื้นฐานด้านต่างๆ ให้เด็กไม่ตีเท่าที่ควร หรือไม่ก็วางพื้นฐานอย่างผิดๆ

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ศิลปะมีความสำคัญต่อมนุษย์เราในหลายๆ ด้าน ทั้งในด้านของการพัฒนาร่างกาย จิตใจ สุนทรียภาพ วัฒนธรรม ตลอดจนการนำวิชาความรู้ด้านศิลปะมาประกอบอาชีพ การทำให้การศึกษาด้านศิลปะ โดยจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะ และความสนใจของผู้เรียนจึงเป็นเรื่องสำคัญ และเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนา และเจริญงอกงามในด้านต่างๆ ศิลปะจึงเป็นศาสตร์ที่ถูกจัดไว้ในการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา

วัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะ

ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

วิชัย วงษ์ใหญ่ ได้สรุปวัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาเอาไว้ ดังนี้

ระดับประถมศึกษาจัดวิชาศิลปะไว้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย โดยปลูกฝังสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ทำงานให้แก่เด็ก ให้มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตใจที่เบิกบาน มีชีวิตที่สงบสุขและเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ คุณสมบัติเหล่านี้ได้สอดแทรกอยู่ในกระบวนการเรียนการสอน

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งเน้นคุณสมบัติในการพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีงามทางด้านร่างกายและจิตใจ และเปิดโอกาสให้เด็กวัยรุ่นได้ค้นพบความสามารถ ความสนใจและความถนัดด้านศิลปะ เพื่อพัฒนาศิลปะที่มีอยู่แล้วให้เป็นไปอย่างถูกต้อง จนถึงขีดสูงสุดของแต่ละบุคคล และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วิชาศิลปะจัดไว้เป็นกลุ่มวิชาศิลปกรรม คุณสมบัติต่างๆ ที่มุ่งเน้นให้เกิดในตัวผู้เรียน คือ มุ่งเน้นให้เยาวชนเป็นผู้ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา

ประเทศนานาชาตอันใกล้ ำให้เกิดการเรียนรู้ศิลปะอย่างแท้จริง เพื่อเตรียมตัวที่จะออกไปประกอบอาชีพหรือแสวงหาความชำนาญในสิ่งที่ตนสนใจอย่างกว้างขวาง

ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ เป็นการสอนศิลปะเพื่อการประกอบอาชีพด้านศิลปะตามสาขาที่ตัวเองถนัด โดยมุ่งผลิตแรงงานระดับช่างฝีมือ เข้าสู่ตลาดแรงงานด้านศิลปกรรม และศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ำให้สอดคล้องกับสภาวะ เศรษฐกิจและสังคม

ส่วนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เป็นการสอนศิลปะโดยมุ่งเน้นให้เป็นนักปฏิบัติการ เพื่อประกอบอาชีพด้านศิลปะ เป็นผู้ชำนาญงานเฉพาะสาขา เป็นการผลิตกำลังคนระดับกลาง หรือระดับช่างเทคนิคเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานด้านศิลปกรรมและศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

ระดับปริญญาตรี

เป็นการสอนศิลปะเพื่อผลิตกำลังคนในระดับสูง แยกได้เป็น 2 ระบบ คือ ระบบที่ผลิตเพื่อเป็นผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ (ศิลปิน) หรือประกอบอาชีพช่างศิลป์ เช่น คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ คณะศิลปกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ฯลฯ กับ ระบบที่ผลิตเพื่อเป็นครูศิลปะ หรือนักศึกษาศิลปะ เช่น ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชาศิลปะ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต สถาบันราชภัฏจันทรเกษม ฯลฯ

วัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรระดับต่างๆ ที่นำเสนอมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันตามระดับการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาสอนเพื่อพัฒนาร่างกายและจิตใจ เห็นคุณค่า รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และส่งเสริมความสามารถพิเศษ ในขณะที่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเรียนศิลปะ เพื่อสร้างสรรค์งานศิลปะ

อนุรักษ์และพัฒนา และเพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ส่วนกลุ่มประกาศนียบัตรวิชาชีพซึ่งเป็นการศึกษาระดับเดียวกัน ก็มุ่งเน้นในด้านการประกอบอาชีพโดยตรงตามความถนัด ความสนใจ และสนองความต้องการของตลาดแรงงาน ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง มุ่งเน้นทางด้านวิชาชีพศิลปะในสาขาต่างๆ เพื่อให้เป็นกำลังคนด้านศิลปกรรม เป็นนักปฏิบัติ การเชิงวิชาการ และในระดับปริญญาตรี โดยเฉพาะหลักสูตรศิลปกรรมบัณฑิตของมหาวิทยาลัย ศิลปากรนั้น ก็มุ่งเน้นในฐานะผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ (ศิลปิน) ในสาขาทัศนศิลป์ ตลอดจน กระทั่งเป็นนักวิชาการที่สามารถอธิบาย บรรยาย วิจัยเกี่ยวกับศิลปะได้

องค์ประกอบของการเรียนการสอนศิลปะ

การเรียนการสอน นับเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้หลักสูตรเป็นผล ใน การเรียน การสอนศิลปะ จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ หลายด้านด้วยกัน แม้ว่าองค์ประกอบที่ สำคัญที่สุดจะเป็น ผู้สอน และ ผู้เรียน แต่องค์ประกอบอื่นก็มีความสำคัญไม่น้อย ตามที่นัก ศิลปศึกษาได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้

กัจจกร สุนพงษ์ศรี ได้แสดงความเห็นไว้ในการอภิปรายเรื่อง "การเรียนการสอน ศิลปศึกษา" ว่าองค์ประกอบสำคัญที่สุดในการเรียนการสอนศิลปะ คือ ผู้เรียน กับ ผู้สอน (กัจจกร สุนพงษ์ศรี, 2530)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2528) กล่าวว่า องค์ประกอบของการเรียนการสอนศิลปะ เหมือนกับการเรียนการสอนทั่วไป คือ หลักสูตร ผู้สอน ผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอน การบริหารและการสนับสนุนที่เอื้อต่อการเรียนการสอน

กัญญา เจริญศุภกุล (2528) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะนั้น ประกอบ ด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ หลักสูตรการศึกษาและการเรียนการสอน, บุคลากร หรืออาจารย์ผู้ทำการสอน สถานที่และอุปกรณ์

กล่าวโดยสรุปว่า กระบวนการเรียนการสอนศิลปะ ก็คล้ายกับกระบวนการเรียนการสอนวิชาอื่นๆ แต่มีองค์ประกอบบางอย่างที่มีความสำคัญแตกต่างกัน เช่น ผู้สอนและผู้เรียน ย่อมต้องมีความถนัด และความสนใจในศิลปะเป็นพิเศษ หลักสูตรและการเรียนการสอน ย่อมต้องเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาความถนัดและความสนใจ ตลอดจนสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ก็มีลักษณะเฉพาะ และการใช้ก็มีความแตกต่างกันไปตามสาขาวิชา นอกจากนี้ยังต้องการเนื้อที่ แสงสว่าง รวมถึงห้องปฏิบัติการที่เหมาะสมด้วย ดังนั้นกระบวนการเรียนการสอนศิลปะ นอกเหนือจากองค์ประกอบด้านหลักสูตรที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ก็ยังมีองค์ประกอบที่สำคัญอื่นๆ ดังนี้

1. หลักสูตร
2. ผู้สอน
3. ผู้เรียน
4. กระบวนการเรียนการสอน
5. สถานที่และอุปกรณ์

หลักสูตร

หลักสูตรตามความหมายของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2521) โดยทั่วไปอาจแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ความหมายในวงแคบ หลักสูตรหมายถึง วิชาและเนื้อหาวิชาต่างๆ ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เรียนในแต่ละชั้นมากน้อยเพียงใด จะต้องเรียนอะไร เรียนอะไรบ้าง ในความหมายวงกว้าง หลักสูตรหมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ มีทักษะเกิดความคิดและคิดและทัศนคติที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต สอดคล้องกับเชลเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor Galen and Alexander William M., 1959) ที่ว่า หลักสูตร หมายถึง บรรดาความพยายามทั้งหมดของโรงเรียน ในการที่จะก่อให้เกิดผลของการเรียน ที่โรงเรียนพึงปรารถนา ทั้งสถานการณ์ภายในและภายนอกโรงเรียน

กู๊ด (Good, Carter W., 1973) กล่าวว่า หลักสูตร มีความหมาย 3 ประ

การคือ

1. หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชา หรือลำดับของเรื่องราวที่จัดไว้เป็นขอบเขตของการเรียนเพื่อได้รับปริญญา หรือประกาศนียบัตร เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตร จิตวิทยา การศึกษา
2. หลักสูตรคือ คำคร่งทั่วไปของเนื้อหา หรือปัจจัยเฉพาะของการเรียนรู้ที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เพื่อให้มีความรู้จบปริญญา หรือประกาศนียบัตร หรือเพื่อเรียนต่อสายอาชีพ หรือ ประกอบอาชีพได้
3. หลักสูตรคือ กลุ่มรายวิชา หรือ การจัดประสบการณ์ ซึ่งนักเรียนจะอยู่ภายใต้การดูแลของโรงเรียน หรือวิทยาลัย ซึ่งอาจเสนอความมุ่งหมาย เหมือนเป็นรายละเอียดของรายวิชา และกิจกรรมต่างๆ หรือความต้องการที่เหมาะสม หรือประสบการณ์ หรือสิ่งที่สิ่งที่ผู้เรียนควรได้รับ

จากความหมายที่กล่าวไว้ข้างต้น หลักสูตรจึงเป็นตัวกำหนด หรือเป็นโครงสร้าง เป็นขอบเขตในการจัดประสบการณ์ทางการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ สำหรับหลักสูตรด้านศิลปะ ในรายงานการประชุมสัมมนาเรื่อง "สถานะการศึกษาศิลปะระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย" ได้สรุปแนวทางการพัฒนาไว้ว่า ยังมีความจำเป็นที่จะต้องจัดวิชาพื้นฐานให้นักศึกษา เรียนอยู่ เพราะมีความสำคัญแห่งความรู้พื้นฐาน แต่ควรมีการพิจารณาปรับปรุงให้เหมาะสมกับวิชาศิลปะ ควรมีการแลกเปลี่ยนหลักสูตรวิชาศิลปะของแต่ละสถาบันให้รับรู้หรือช่วยเหลือออกความคิดเห็นวิเคราะห์ทำให้แก่กันและกัน ทั้งนี้โดยมีหลักการว่า หลักสูตรของแต่ละสถาบันจะต้องมีปรัชญา จุดเด่น และตอบสนองลักษณะเฉพาะของแต่ละสถาบันไม่เหมือนกัน และจะต้องมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับลักษณะวัฒนธรรมไทย การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และภาวะแวดล้อมในท้องถิ่นของแต่ละสถาบัน (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528)

ผู้สอน ในที่นี้หมายถึง ครูหรืออาจารย์ ซึ่งสุจริต เพียรชอบ (2521) กล่าวว่า ครูเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด เป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับผู้เรียน มีความเข้าใจผู้เรียน ทราบความยากง่าย ความสั้นยาวของเนื้อหา ตลอดจนมีโอกาสในการจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้แก่ผู้เรียน นอกจากนั้นครูยังเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ ได้ศึกษามา

โดยตรง ได้ลงมือสอนเองโดยตรง ครูจึงเป็นผู้ที่กำหนด และให้ความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี
ดีเกี่ยวกับเนื้อหา การจัดกิจกรรม และประสบการณ์ต่างๆ ที่มีคุณค่าแก่ผู้เรียน

มิเชล (Michael, 1983) กล่าวว่า ครูเป็นผู้ที่ช่วยถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม
ให้กับคนรุ่นต่อไป และครูยังเป็นผู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถและช่วยให้ผู้เรียนได้
เปิดเผยความเฉลียวฉลาด ความรู้ศิลปะ และการรับรู้ออกมา

จากคำกล่าวข้างต้น ครูผู้สอน ก็คือ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ตนสอนและ
สามารถถ่ายทอดความรู้ในวิชานั้นให้แก่ผู้เรียน เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ
ในวิชาที่ศึกษาอยู่ โดยการจัดมรดกประสบการณ์ต่างๆ ที่ครูเห็นว่าเหมาะสมให้กับผู้เรียน

กาจร สุนพงษ์ศรี (2530) กล่าวว่า ครูศิลปะจะต้องมีคุณสมบัติอย่างน้อย 3
ประการ คือ มีความรู้ดี มีความสามารถดี และมีจริยธรรมดี

ความรู้ดี คือ วิชาที่ตนสอนอย่างถ่องแท้ ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน จนถึงขั้นสูงสุด
ความสามารถดี คือ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ นั้น หมายถึงสามารถ
นำความรู้ที่ตนไปใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน สามารถในการอธิบาย และสามารถในการปฏิบัติ
จริยธรรมดี คือ ต้องมีการตัดสินใจ ประเมินงานศิลปะ อย่างเที่ยงธรรม และ
ครูที่ดีควรยึดหลักพรหมวิหาร 4 คือ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

พาสตัน (Paston, 1973) ได้กำหนดลักษณะของครูศิลปะที่มีประสิทธิภาพไว้
4 ลักษณะ คือ

1. ความสามารถในการปลุกเร้า (Ability to Inspire) ให้ผู้เรียนได้
เปิดเผยถึงความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน โดยการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ มีความ
อิสระในการเรียน การคิดสร้างสรรค์และการแสดงออก ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการ
พัฒนาทางปัญญาและสุนทรียภาพ

2. การเอาใจใส่ (Empathy) การที่ครูผู้สอนเอาใจใส่ในตัวผู้เรียนก็จะทำให้สามารถเลือกวิธีการจูงใจ สนับสนุน และชมเชยได้อย่างเหมาะสม เลือกลักษณะกิจกรรมศิลปะให้สอดคล้องกับผู้เรียน ดังนั้นจึงมีความสำคัญที่ครูจะต้องสามารถหาลักษณะของตัวเองเกี่ยวกับความสนใจ และความต้องการในสิ่งที่เขาจะสอน

3. ความรู้ (Knowledge) ครูต้องมีความรู้ในวิชาศิลปะเป็นอย่างดี กล่าวคือ มีความรู้ในด้านกระบวนการสร้างสรรค์ ตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายที่แสดงออกมาเป็นรูปทรงที่มองเห็นได้ ความรู้เกี่ยวกับการใช้วัสดุอุปกรณ์ ความรู้ด้านสื่อศิลปะชนิดต่างๆ ตลอดจนความรู้ในด้านวัฒนธรรม ศิลปะทั้งในอดีตและปัจจุบัน

4. การรู้ถึงคุณค่าของตัวเอง (Sense of Self-Worth) ครูผู้สอนต้องมีความเชื่อมั่นในการทำงาน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต มีความกล้าในการตัดสินใจ ยอมรับในตนเอง พาสตัน มีความเชื่อว่า ครูศิลปะที่ประสบผลสำเร็จมีระดับของอัตตา (Ego) สูง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ให้ความเห็นว่า ครูศิลปะ จะต้องตระหนักและรับรู้ในบทบาท หน้าที่ของตนเองว่า เป็นครูศิลปะไม่ใช่เป็นศิลปิน ครูควรจะติดตามพฤติกรรมการทำงานของผู้เรียน ในลักษณะที่ร่วมทางกับนักเรียน เพราะจะทำให้เข้าใจผู้เรียนได้จากงานศิลปะ

สำหรับการศึกษาศายอาชีพ นอกเหนือจากคุณสมบัติที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เมธี บิลันธานนท์ (ม.บ.บ.) กล่าวว่า ผู้สอนต้องมีฝีมือทางช่างอย่างแท้จริง สามารถทำงานในวงการธุรกิจเอกชน และวงการอุตสาหกรรมได้ นอกจากนี้เขายังให้ข้อคิดในเรื่องคุณสมบัติของผู้สอนในสายอาชีพ ว่า ต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ในวิชาชีพนั้นๆ โดยตรง

สรุปแล้ว ครูศิลปะมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. มีความรู้ ความสามารถในวิชาศิลปะและวิชาการศึกษาเป็นอย่างดี มีความสามารถในการปลูกเร้าให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ และแสดงออกมาเป็นผล

งานศิลปะของตัวเอง ตลอดจนมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และการปฏิบัติให้แก่ผู้เรียนได้

2. มีความรับผิดชอบ เอาใจใส่ ติดตามพฤติกรรมการทำงานของผู้เรียน สนับสนุนให้ผู้เรียนได้ทำงานศิลปะตามแนวทางของแต่ละคน

3. ตระหนักในบทบาทและหน้าที่ ว่าเป็นนักการศึกษา หรือครูศิลปะ ก่อนเป็นศิลปิน มีความมั่นใจในอาชีพของตนเอง กล้าตัดสินใจ และพยายามแก้ปัญหาในการเรียนการสอนอย่างจริงจัง

ผู้เรียน

ผู้เรียน นับเป็นองค์ประกอบทางการเรียนการสอนที่สำคัญ เพราะหากปราศจากผู้เรียนแล้ว การสอนก็จะไม่เกิดขึ้น ฉะนั้นการศึกษาข้อมูลจากตัวผู้เรียน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอน เป็นต้นว่า ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคม การอบรมเลี้ยงดู ความต้องการ ความสนใจ และ ความมุ่งหวังต่อวิชาที่เรียน สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะส่งผลถึงการเรียนการสอนวิชาศิลปะอย่างมาก (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2529)

ในการศึกษาสายอาชีพ เมธี บิลันธนานนท์ (ม.ป.ป.) ได้เสนอคุณสมบัติของผู้เรียนไว้ดังนี้

1. ต้องมีความสนใจ เพราะความสนใจเป็นตัวประกอบที่สำคัญที่สุดในการเรียนรู้เรื่องใดๆ ก็ตาม
2. ต้องมีความถนัด ความถนัดเป็นตัวประกอบที่สำคัญอีกตัวหนึ่ง หากผู้เรียนมีแต่ความสนใจแต่ไม่มีความถนัด ก็ย่อมที่จะไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ด้านอาชีพ
3. ต้องมีความพร้อม ในที่นี้หมายถึงความพร้อมทางด้านร่างกายและความพร้อมทั้งด้านจิตใจ
4. ต้องมีเจตคติที่ดี เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกมาให้เห็นได้เช่น การ

เอาใจใส่ มีความตั้งใจในการทำงานตามคำสั่งสอน แนะนำ พฤติกรรมเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จในการเรียนการสอน

สำหรับผู้เรียนที่เรียนศิลปะ วิลสันและคณะ (Willson, 1976) ได้จัดประเภทไว้ในกลุ่มสนใจศิลปะ (Artistic) และกล่าวถึงลักษณะของผู้เรียนกลุ่มนี้ว่า นักศึกษาจะมีความสนใจทางสุนทรียศาสตร์ แบบแผนประเพณี งานศิลปะ วรรณคดี กลุ่มเพื่อนก็จะเป็นผู้ที่สนใจในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน นักศึกษากลุ่มนี้มักจะไม่ค่อยสนใจที่จะได้รับปริญญาสูงๆ ขึ้นไป และ ฮับบาร์ด (Hubbard, 1978) ก็กล่าวว่า ผู้ที่จะเข้าเรียนศิลปะในระดับวิทยาลัยจะมีการเตรียมไว้ล่วงหน้าแล้ว

สรุปแล้ว ผู้เรียนศิลปะจะต้องมีความสนใจ มีความถนัด มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนศิลปะ และเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นที่จะเข้าศึกษาในศิลปะ โดยจะมีการวางแผนและเตรียมการเอาไว้ล่วงหน้าแล้ว

กระบวนการเรียนการสอน

ศิลปะเป็นวิชาที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะและความเชี่ยวชาญในการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ หรือประกอบอาชีพ ตลอดจนกระทั่งสามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการส่วนบุคคลให้ปรากฏออกมาเป็นผลงานที่สัมผัสได้ การสร้างสรรคงานศิลปะยังก่อให้เกิดประสบการณ์ตรงที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะบุคคล อดิชาใช้จินตนาการและประสบการณ์ของแต่ละคนเป็นพื้นฐาน การสอนศิลปะจึงมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการสอนวิชาอื่นๆ โดยทั่วไป โดยเฉพาะวิชาศิลปะปฏิบัตินั้นถือได้ว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเรียนศิลปะทุกสาขาวิชา

มิเชล (Michael, 1983) ศิลปะปฏิบัติเป็นพื้นฐานของการเรียนศิลปะในทุกแขนงและผู้สอนต้องมีความเข้าใจในเรื่องของการแสดงออก และกระบวนการทางศิลปะดังนี้

การแสดงออกทางสุนทรียภาพ

การแสดงออก หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งได้ฉายภาพเจตนาของเขา ด้วยการถ่ายทอดความรู้สึกส่วนตัว การคิดและการรับรู้เกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง ในประสบการณ์และสภาพแวดล้อมหนึ่ง การฉายภาพในศิลปะเป็นการแสดงออก เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องสร้างสรรค์ เพราะทุกคนแต่ละคนมีเอกลักษณ์ของตนเอง สุนทรียภาพเป็นการกระทำด้วยความรู้สึกร่วมกับการใช้สี รูปร่าง เส้น พื้นผิว รูปทรง การเคลื่อนไหว และน้ำหนัก ซึ่งถูกจัดให้มีระบบ มีการประกอบประสานกัน การขัดแย้ง ความเป็นปึกแผ่น และความเป็นส่วนรอง ครูผู้สอนพยายามอยู่เสมอที่จะขยายระดับความรู้สึกลงทางสุนทรียภาพของผู้เรียนในแต่ละคนให้สูงขึ้นแต่ละสาขา

กระบวนการทางศิลปะ

กระบวนการทางศิลปะมีอยู่ 5 ขั้นตอนคือ

1. การตั้งใจ หมายถึง สิ่งที่เราตั้งใจให้เรากำหนด สร้างสรรค์ ถ่ายทอดและแสดงออก ศิลปะมีความหมายถึงการสื่อสาร เป็นภาษาทางการเห็น ศิลปินหลายคนมีบางสิ่งบางอย่างอยู่ในใจก่อนที่จะเขาจะเขียนภาพ แต่ยังไม่ชัดเจน ศิลปินจึงใช้สื่อสร้างสิ่งนี้ให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน บอกถึงเรื่องราวหรืออารมณ์ได้ ครูต้องกำหนดสถานการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความรู้สึก และตั้งเป้าประสบการณ์สะสมที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนออกมาให้ได้
2. ความมั่นใจ การทำให้ผู้เรียนรู้สึกมั่นใจในการสร้างงานศิลปะเป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะการทำเช่นนี้จะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการทำงานศิลปะ สำหรับผู้เรียนที่ขาดความมั่นใจ ครูผู้สอนจะต้องสนับสนุนช่วยเหลือ ด้วยการชมเชยผู้เรียนที่ได้ค้นหาคำคิด และทำงานอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนแต่ละคนมีความมั่นใจในการแสดงออกทางศิลปะไม่เท่ากัน บางคนชอบวาดภาพ บางคนชอบปั้น ครูผู้สอนต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงออกในระดับที่สูงขึ้น
3. ความรู้เกี่ยวกับศิลปะ กระบวนการศิลปะ และวิธีการ ผู้เรียนต้องเข้าใจงานศิลปะที่เขาใช้ และวิธีการทางศิลปะ ซึ่งเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน และก็ไม่ควรที่จะละเลยต่อการ

พิจารณาเกี่ยวกับกระบวนการทางศิลปะ ทั้งในด้านขอบเขต สื่อที่ใช้ และวิธีการที่เกี่ยวข้อง ขอบเขตทั้งหมดควรแนะนำให้กับผู้เรียน เพื่อให้เขาได้เห็นสิ่งที่เขาทำ กับความต่อเนื่องของ ศิลปะสาขานั้นๆ เมื่อการรับรู้ได้พัฒนาภายใต้แนวทางที่เหมาะสม ผู้เรียนก็สามารถที่จะแยก แยะงานศิลปะและสัมพันธ์กับมันได้ เห็นความคล้ายคลึงและความสัมพันธ์ระหว่างผลงานของตน เองกับสิ่งอื่น สร้างความเป็นตัวของตัวเอง และเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความตั้งใจ ความเข้าใจ และการเข้าถึงงานศิลปะ

4. ทักษะในการใช้สื่อ ผู้เรียนต้องพัฒนาทักษะในการใช้สื่ออย่างเพียงพอ เพื่อให้ เขาจะแสดงออกได้ตามความต้องการ สำหรับผู้เรียนในวัยรุ่น ทักษะในการใช้สื่อ เครื่องมือ และกระบวนการเป็นที่ทำทนายและทำให้เขาประหลาดใจ ผู้สอนเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะพัฒนา ทักษะที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ทักษะควรถูกพิจารณาเป็น อันดับรอง และควรสนับสนุนการแสดงออกเพื่อให้เกิดการประสานกันอย่างกลมกลืนระหว่าง ทักษะ สื่อ และการแสดงออก

5. การประเมินความพยายาม คนรอบตัวไปแล้วจะต้องประเมินสิ่งที่เขาได้ ทำไปแล้ว การประเมินผลงานศิลปะมีหลายแนวทาง เช่น การหยั่งรู้, ความสมบูรณ์ของเทคนิค, ความสมบูรณ์ในการแสดงออก, ความพึงพอใจทางสุนทรียภาพ, การเปรียบเทียบผลงาน ฯลฯ ทั้งหมดนี้จะช่วยเป็นแนวทางให้ครูศิลปะในการช่วยเหลือผู้เรียนประเมินผลงานของตน เอง โดยการตั้งคำถาม ให้คำแนะนำ ดิชม

พฤติกรรมการณ์เรียนรู้ด้านศิลปะ

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์เรียนรู้ที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ได้แก่ ทฤษฎีของ บลูมและคณะ (Bloom, et al., 1974) ซึ่งได้แบ่งความมุ่งหมายในการ เรียนรู้เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการสอนของครู การพัฒนาหลักสูตรและ การประเมินผล โดย แบ่งความมุ่งหมายออกเป็น 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ได้แก่ ความมุ่ง หมายด้านสติปัญญาเกี่ยวกับการระลึกได้หรือจดจำความรู้ และพัฒนาความสามารถทางสติปัญญา จิตพิสัย (Affective Domain) ได้แก่ ความมุ่งหมายด้านจิตใจ เกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม

ความสนใจและความซาบซึ้งซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ได้แก่ ความมุ่งหมายด้านร่างกายเกี่ยวกับการแสดงออก ทางกาย การปฏิบัติ การเคลื่อนไหว และว้อว้อว้อต่างๆ

ตามแนวคิดดังกล่าว แลนซิง (Lansing, 1976) ได้จำแนกพฤติกรรมการเรียนรู้ทางศิลปะไว้ดังนี้

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) มี 5 ด้าน คือ

1.1 ความรู้ในเนื้อหาวิชาของศิลปะ โดยเฉพาะความรู้ด้านประสบการณ์สุนทรีย ซึ่งหากผู้เรียนขาดความรู้หรือจินตนาการในด้านนี้แล้ว เขาจะสามารถพูด ท้า และพิจารณาเลือกสรรเกี่ยวกับศิลปะได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

1.2 ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบศิลปะ นับเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ว่าด้วยเรื่องของการจัดหรือการประกอบกันของทัศนธาตุ เพื่อให้ได้องค์ประกอบที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับงานของเขาหรืองานของผู้อื่นได้อย่างมีระบบ

1.3 ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับศิลปินหรือผู้เชี่ยวชาญที่จะต้องรู้ว่า งานศิลปะที่เขาทำนั้นทำอย่างไร ความรู้ด้านนี้จะทำให้เขาพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับศิลปะได้อย่างเหมาะสม

1.4 ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะ เป็นความรู้เกี่ยวกับการทำงานศิลปะและเข้าถึงงานศิลปะ เป็นความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดและช่วยให้เขาทำงานศิลปะและพิจารณาตัดสินงานศิลปะได้อย่างชำนาญ

1.5 ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของศิลปะ คุณค่าของศิลปะ และ ธรรมชาติของประสบการณ์สุนทรีย เป็นความรู้ความเข้าใจที่จะนำไปสู่การพิจารณาตัดสิน สัญลักษณ์ทางการเห็นที่มีอยู่ในงานศิลปะ ความรู้ต่างๆ เหล่านี้จะไม่แสดงเป็นคำพูดแต่จะถูกถ่ายทอดในลักษณะของรสนิยม

2. จิตพิสัย (Affective Domain) เป็นทัศนคติที่นำไปสู่การสร้างงานศิลปะและเข้าถึงงานศิลปะ มี 4 ด้านคือ

2.1 ความสนใจในประสบการณ์สุนทรีย เป็นความสนใจหรือความนิยมเอียง

อันเป็นความปรารถนาส่วนตัว เมื่อถูกชี้แนะให้รับรู้เกี่ยวกับลักษณะ ความหมายและความสัมพันธ์ของประสบการณ์ ถ้าเขาไม่รับรู้สิ่งเหล่านี้ เขาก็ไม่สามารถที่จะเข้าใจสัญลักษณ์ทางการเห็น และไม่สามารถที่จะเข้าถึงงานศิลปะได้

2.2 ความมั่นใจในการทำงานศิลปะและประเมินผลงานศิลปะ หากผู้เรียนปราศจากความมั่นใจในเนื้อหาที่เรียนแล้ว เขาก็ไม่ชอบที่จะร่วมในกิจกรรมนั้นๆ

2.3 ความเป็นผู้มีใจกว้างยอมรับความแตกต่างของรูปทรง หรือลักษณะแบบอย่างในศิลปะ หากมีใจคับแคบที่จะรับรู้เกี่ยวกับรูปทรง ลักษณะแบบอย่าง รูปร่างหรือเทคนิคที่ประกอบอยู่เป็นพิเศษในงานศิลปะ ก็จะไม่สามารถเข้าถึงสุนทรียภาพในงานชิ้นนั้นได้

2.4 ความขยันเอาใจใส่และความตั้งใจ จนกระทั่งงานที่ทาหรือได้รับมอบหมายสำเร็จลง ความขยันเอาใจใส่มีความสำคัญ โดยเฉพาะต่อการพัฒนาของทักษะในด้านการจัดวัสดุศิลปะ ซึ่งเป็นผลให้การเสนอความหมายของประสบการณ์สุนทรียมีความเหมาะสม

3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นทักษะในงานศิลปะ การประสานกันของมือกับตาในการใช้เครื่องมือ และวัสดุได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่ามันยังไม่เป็นที่ยุติว่าความสามารถในการใช้เครื่องมือและวัสดุจะเกี่ยวเนื่องกับศิลปะ แต่การมีความสามารถหลายๆ ด้านเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างโอกาสสำหรับการแสดงออก

นอกจากนี้ แลนซิง (Lansing, 1976) ยังกล่าวว่า ทักษะเป็นความชำนาญทางเทคนิค หรือความคล่องแคล่วในการใช้เครื่องมือ หรือวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะ ทักษะเป็นความสามารถที่จะทำให้ผู้ดูเข้าใจในความคิดและอารมณ์ที่ได้เสนอไป ทำให้การเสนอความคิดเด่นชัดและกว้างขวางขึ้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ด้านศิลปะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของบุคคล จึงควรได้รับการแนะนำจากผู้สอนอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุนี้เองกระบวนการเรียนการสอนศิลปะจึงต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนเพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบปัญหาและความต้องการด้านการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปได้ดี มีประสิทธิภาพ คือ การวางแผนการสอน การดำเนินการสอน การ

ประเมิน ดังนี้

การวางแผนการสอน

การวางแผนการสอน หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การเตรียมการสอน ซึ่งเป็นกิจกรรมในการคิด และทำของครูก่อนที่จะเริ่มดำเนินการสอน นับตั้งแต่การศึกษาหลักสูตรรายวิชา การกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อมาจัดลำดับเนื้อหา กิจกรรม วิธีการสอน สื่อการสอน หรืออุปกรณ์การสอน และประเมินผล (ชลอ พงษ์สามารถ, 2526) และจากการวิจัยของนักวิชาการ อาทิเช่น จินตนา มาพวง (2520), อุทุมพร ทองอุไร (2523) และ อนันต์ ศรีโรสภา (2527) พบว่า การวางแผนการสอน หรือการเตรียมการสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญ ใน 5 อันดับแรกของอาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา ดังนั้นการวางแผนการสอนจึงเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอน

เกรย์ (Gray, 1960) กล่าวว่า การวางแผนการสอนสำหรับการสอนศิลปะ มี 2 ลักษณะ คือ

1. การวางแผนการสอนโดยครูผู้สอน เป็นสิ่งจำเป็นมาก และเป็นความรับผิดชอบของครูศิลปะที่จะต้องสอนเทคนิคต่างๆใน โปรแกรมศิลป์ ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่างๆให้ต่อเนื่องอย่างเป็นลำดับไปตลอดทั้งปี การวางแผนในลักษณะนี้ควรอยู่ในกรอบของหลักสูตรหรือแนวทางศิลปะที่ครอบคลุมผลงานที่คาดหวังภายใต้การดูแลของศึกษานิเทศก์

2. ครูผู้สอนกับผู้เรียนวางแผนการสอนร่วมกัน การวางแผนการสอนในลักษณะนี้เป็นการพัฒนาโปรแกรมศิลปะที่ดี บางทีจะก่อให้เกิดผลดีในระยะยาว เป็นการพบกันระหว่างความรู้ของครู และความต้องการของผู้เรียน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกกิจกรรมและกระบวนการที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตัวของเขาเอง ในขณะที่เดียวกันผู้เรียนก็จะมีความรู้สึกรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมในการเลือก และวางแผนทั้งหมด นอกจากนี้การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอนยังผลให้พบกับความพอใจ ความต้องการ และความสนใจส่วนบุคคล ทั้งยังเป็นการส่งเสริมระบบประชาธิปไตยขั้นเรียนด้วย

การสอนเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและการเอาใจใส่อย่างจริงจัง การวางแผนการสอนที่ดี จึงควรมีทั้งการวางแผนตลอดภาคเรียน และการวางแผนบทเรียน ฉะนั้นแผนการสอนจึงมี 2 ลักษณะ คือ แผนการสอนระยะยาว และแผนบทเรียน

1. แผนการสอนระยะยาว (Long Plan) เป็นแผนการสอนเฉพาะแต่ละวิชาที่จัดขึ้นในแต่ละภาคเรียน หรือ ตลอดปี โดยผู้สอนจะกำหนดล่วงหน้าไว้ว่า จะสอนเรื่องอะไร เมื่อไหร่ ใช้เวลาการสอนเท่าไร การทำแผนการสอนระยะยาวนี้ ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาหลักสูตร หรือรวบรวมเนื้อหาต่างๆ ประกอบเป็นแผนการสอนขึ้นมา โดยการวางแผนการสอนเป็นตอนๆ ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ แล้วเรียงลำดับเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนในแต่ละข้ออย่างแน่นอน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการวางแผนบทเรียน (อุบล ผู้จินดา, 2532)

2. แผนการสอนเฉพาะบทเรียน (Lesson Plan) เป็นแผนการสอนที่ใช้ในแต่ละคาบเรียน หรือ บทเรียน โดยยึดแผนการสอนระยะยาวเป็นแนวปฏิบัติ เกรย์ (Gray, 1960) กล่าวว่า โดยทั่วไปการจัดทำแผนการสอนเฉพาะบทเรียนของสถาบันที่สอนศิลปะจะประกอบด้วย

2.1. ข้อความที่เกี่ยวกับประสบการณ์ศิลปะ (Statement of the Art Experience) เป็นส่วนแรกของแผนการสอนเฉพาะบทเรียน ซึ่งเป็นข้อความที่ระบุถึงสิ่งที่ต้องการให้บรรลุผลสำเร็จของบทเรียน ข้อความอันนี้ควรขึ้นนำป็นทางที่ดี และเข้าใจง่าย เช่น ผลิตโคมบาย โดยใช้กระดาษปรอยด์และที่แขวนเสื้อ

2.2. จุดประสงค์ (Aims) เป็นจุดประสงค์ระยะยาว หรือจุดประสงค์รายวิชา เช่น การปั้นดินน้ำมันในโรงเรียนประถมจะพัฒนาการทำงานของกล้ามเนื้อ

2.3. วัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นเป้าหมายโดยตรงที่ผู้เรียนจะบรรลุ หรือ ได้รับภายในระยะเวลาของการสอนแต่ละบทเรียน เช่น ผู้เรียนสามารถใช้ปากกาเขียนอักษรได้

2.4. วัสดุอุปกรณ์ (Materials) เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สอนที่จะต้องรู้ว่าในการสอนจะต้องใช้อุปกรณ์ หรือเครื่องมืออะไรที่จะทำให้งานนั้นบรรลุผลสำเร็จ

2.5. กระบวนการ (Procedure) เป็นสิ่งที่ผู้สอนได้ทำจริงในขณะที่ทำ

การสอน และสิ่งที่ผู้เรียนต้องทำเพื่อที่จะทำให้งิจกรรมศิลปะอันนั้นประสบผลสำเร็จ ในส่วนของกระบวนการ สามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นสิ่งที่ผู้สอนกระทำ คือ ผู้สอนจะต้องจูงใจผู้เรียนเข้าสู่กิจกรรม เพื่อจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะทำกิจกรรมนั้น ผู้สอนควรอธิบายถึงความสำคัญของการทำกิจกรรมอันนั้น และควรมีงานที่ทาสสำเร็จแล้วให้ผู้เรียนดู เป็นต้น ส่วนที่สอง เป็นการแนะนำโดยเฉพาะต่อการทำกิจกรรมศิลปะนั้น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ อาทิเช่น ผู้เรียนต้องวางแผนการทำงานลงบนกระดาษด้วยการสเก็ตก่อนรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ จากนั้นก็ถ่ายทอดจากสเก็ตเป็นงานจริง ซึ่งผู้เรียนจะปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน

2.6. การประเมินผล (Evaluation) มี 2 ลักษณะคือ

2.6.1. การประเมินผลผู้เรียนว่า บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด

2.6.2. ผู้สอนประเมินผลกิจกรรมศิลปะสำหรับตัวผู้สอนเอง ในลักษณะของเทคนิคการสอน และกลไกการเรียนรู้ ว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ เพื่อที่จะได้นำมากำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมให้สำเร็จผลในคราวต่อไป

2.7. ผลที่ได้รับ (Out Come) นอกเหนือจากผลงานศิลปะแล้ว ผู้สอนต้องกำหนดสิ่งที่เรียนรู้ และเทคนิคที่ได้มา และสำรวจตรวจสอบวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้รับนี้ไม่มาจุดประสงค์ หรือวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในตอนต้น แต่เป็นสิ่งที่ผู้สอนจะนำมาปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อสภาพการณ์การเรียนรู้

2.8. แหล่งข้อมูล และแหล่งที่มา (Source and Resources) ภายในหัวข้อนี้ผู้สอนควรระบุดึง แหล่งวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นไปได้ทั้งหมด เช่น รายชื่อหนังสือ ภาพสไลด์ ภาพยนตร์ ภาพถ่าย และเทป ฯลฯ ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาทั้งหลายๆ แบบ และเป็นการให้ข้อมูลที่สัมพันธ์กับบทเรียน โดยนำมารวบไว้ในส่วนนี้

นอกเหนือจากการทำแผนการสอนระยะยาวดังกล่าวแล้ว ผู้สอนก็อาจจัดทำในลักษณะของประมวลรายวิชา (Course Out Line) ซึ่ง วิลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) เสนอว่า ควรประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

1. รหัส และ ชื่อวิชาเป็นภาษาไทย (ในวงเล็บชื่อเป็นภาษาอังกฤษ) และ หน่วยกิต

2. ภาคการศึกษาที่สอน ภาคต้น หรือภาคปลายของปีการศึกษานั้นๆ
3. ชื่ออาจารย์ผู้สอน ในกรณีที่มีอาจารย์สอนหลายคน และท่านแผนการสอนร่วมกัน ควรระบุชื่ออาจารย์ทุกคน และ ระบุหัวหน้ากลุ่มด้วย
4. ลักษณะรายวิชา ให้คัดจากหลักสูตรที่กำหนดไว้
5. วัตถุประสงค์ ให้ระบุวัตถุประสงค์ของวิชานั้นๆ ทั้งนี้ เมื่อเขียนแผนบทเรียน ผู้สอนควรเขียนวัตถุประสงค์เฉพาะ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ระบุว่า ผู้เรียนจะเรียนรู้อะไรเพิ่มขึ้นบ้าง โดยใช้กริยาที่มองเห็นและวัดได้
6. สารการสอน คือ หัวข้อที่อาจารย์จะสอนตลอดภาคเรียน หรือ ภาคการศึกษา เป็นต้นว่า สอน 14 ครั้ง แต่ละครั้งควรครอบคลุมสาระอะไรบ้าง
7. วิธีการสอน ผู้สอนต้องระบุวิธีการสอนที่ใช้ตลอดภาคการศึกษา
8. อุปกรณ์การสอน ผู้สอนควรอธิบายว่า จะใช้อุปกรณ์การสอนอะไรบ้าง
9. การประเมินผล ผู้สอนควรอธิบายในวิชานี้ว่า จะประเมินผลอย่างไรบ้าง
10. บรรณานุกรม ผู้สอนควรมีรายชื่อหนังสือ ที่นักศึกษาสามารถจะใช้ประกอบในการศึกษาวิชานั้น และควรระบุว่า จะใช้หนังสือเล่มใดเป็นหลัก

นอกจากนี้ อาจารย์สอนศิลปะภาคปฏิบัติ เช่นการสอนในวิชาชีพเฉพาะสาขา ก็อาจมีการจัดทำแผนการสอนในลักษณะอื่นอีกก็ได้ โดยไม่ได้มีรูปแบบเหมือนที่กล่าวมา แต่ก็ มีแนวทางและวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน เช่น การสอนวิชาวาดเส้น สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กล่าวคือ ในชั้นปีที่ 2 ทางหมวดวิชาวาดเส้นได้จัดแผนบทเรียน โดยมีการสอนสาธิต และปฏิบัติ มีเวลาปฏิบัติ 3 คาบ/สัปดาห์ ในแผนบทเรียนประกอบด้วย บทเรียนและจุดมุ่งหมาย วัสดุและเทคนิค เป็นจำนวน 12-14 บทเรียน ในแต่ละภาคการศึกษาในการเรียนวิชาวาดเส้น ในชั้นปีที่ 2 ซึ่ง คล้ายคลึงกับการสอนในชั้นปีที่ 1 แต่ได้ตัดบทเรียนภาพหุ่นนิ่งออก เน้นไปทางเขียนภาพ คนโดยเพิ่มเทคนิค และวิธีการต่างๆ มากขึ้น

อย่างไรก็ดี ไม่ว่ารูปแบบการวางแผนการสอนจะเป็นแบบใด แต่ก็มีจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือ เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ทั้งยังเป็นการเพิ่มความมั่นใจแก่ผู้สอนอีกด้วย

การดำเนินการสอน

การดำเนินการสอน เป็นขั้นตอนที่ปฏิบัติการสอนจริงภายในห้องเรียนตามแผนการสอนที่ได้วางไว้ และขั้นตอนนี้ก็ถือได้ว่า เป็นขั้นตอนที่สำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

กาญจนา कुमारภัย (2527) กล่าวว่า ในการดำเนินการสอนโดยทั่วไปมีลำดับขั้นตอนที่ควรปฏิบัติดังนี้ คือ

1. การนำเข้าสู่บทเรียน เป็นกิจกรรมเริ่มต้นของการสอน การนำเข้าสู่บทเรียนได้ดี จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในสิ่งที่อาจารย์สอน และช่วยให้ผู้เรียนรู้จักประสงค์ของบทเรียนได้ชัดเจนว่า กำลังจะเรียนอะไร และมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับเรื่องที่เคยเรียนมาอย่างไร

2. การทำการสอน เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการนำเข้าสู่บทเรียน โดยเป็นการนำเสนอเนื้อหา หรือกิจกรรมที่ต้องการ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ ซึ่งในขั้นตอนนี้ ผู้สอนอาจเลือกวิธีการสอนแบบบรรยาย สาธิต ตั้งคำถาม หรืออื่นๆ

3. การสรุปบทเรียน เป็นการสรุปสาระสำคัญของบทเรียน เพื่อย้ำให้ผู้เรียนรู้ว่ากำลังเรียนอะไร และจะนำไปใช้ได้อย่างไร การสรุปบทเรียนนั้น ผู้สอนอาจสรุปเองหรือให้ผู้เรียนสรุปภายใต้การชี้นำ หรือแนะแนวทางของผู้สอน หรือทั้งผู้สอน และผู้เรียนช่วยกันสรุป

4. การประเมินผล เป็นการตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียน เกี่ยวกับบทเรียนที่อาจารย์สอนไป เพื่อประเมินว่า ผู้เรียนเข้าใจมากน้อยเพียงใด บรรลุตามวัตถุประสงค์การสอนหรือไม่ ยังมีสิ่งใดที่ต้องแก้ไข ปรับปรุง ซึ่งผู้เรียนและครูจะได้ทราบร่วมกัน ผู้เรียนก็จะได้พัฒนาการเรียนของตน และผู้สอนจะได้ปรับปรุงการสอนต่อไป

เกรย์ (Gray, 1970) ในการดำเนินการสอนศิลปะ มีวิธีปฏิบัติอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. การจูงใจ การจูงใจเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการสอนศิลปะ หากขาดการจูงใจจะทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ไม่ดี และเป็นผลทำให้ได้ผลงานที่ไม่ดีด้วย การจูงใจยังแบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ

1.1 การสร้างความสนใจ เป็นการนำเข้าสู่ปัญหาและวิธีการทำอย่างช้าๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้พิจารณาติดตามอย่างเป็นลำดับ ทำให้ความสนใจที่มีอยู่เพิ่มมากขึ้น และต้องการที่จะทำกิจกรรมนั้นๆ ผู้สอนอาจตั้งคำถามให้ผู้เรียนได้คิดานเรื่องของประวัติความเป็นมา เทคนิควิธีการ เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญของกิจกรรมอันนั้น สิ่งสำคัญในตอนนี้เป็น การเร้าให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติกิจกรรมนั้นอย่างจริงจัง และดีที่สุด

1.2 การให้ตัวอย่าง เป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้นักเรียนมีความน่าสนใจและสมบูรณ์ แต่ก็ต้องพึงระมัดระวังว่าผู้เรียนอาจเลียนแบบงานตัวอย่าง ดังนั้นตัวอย่างจึงควรมีหลายแบบ และควรใช้ในขณะที่พูดเกี่ยวกับปัญหาที่มีลักษณะพิเศษ ตัวอย่างควรเป็นผลงานของผู้เรียนในอดีตที่มีอายุใกล้เคียง เพราะจะทำให้ผู้เรียนเกิดความมุ่งมั่นที่จะทำได้ดีกว่างานตัวอย่าง

1.3 การให้คำแนะนำ เป็นการแนะแนวทางในห้องเรียน แต่ควรทำเท่าที่จำเป็นเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ทำตามความพอใจและความสนใจของตัวเอง อย่างไรก็ตามการเร้าการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิค วิธีการ ที่มีความซับซ้อนก็จำเป็นที่จะต้องแนะนำอย่างละเอียดเท่าที่เป็นไปได้

1.4 การตั้งคำถาม ครูควรมีเวลาสำหรับตั้งคำถามในชั้นเรียน ก่อนที่ผู้เรียนจะเริ่มปฏิบัติกิจกรรม แต่การตั้งคำถามนี้พึงระวังคำพูดที่เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล และความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน หากผู้เรียนคนใดมีปัญหา มาก ก็ควรพูดเป็นการส่วนตัว เพราะจะได้ไม่เสียเวลาเรียน การตอบคำถามของผู้สอนควรรวบรัด รวดเร็วและชัดเจน เป็นคำตอบในเชิงบวก ซื่อสัตย์ ไม่หลอกลวง และไม่ควรถอบสองนัย

1.4 การตั้งคำถาม ครูควรมีเวลาสำหรับตั้งคำถามในชั้นเรียนก่อนที่ผู้เรียนจะเริ่มปฏิบัติกิจกรรม แต่การตั้งคำถามนี้พึงระวังคำพูดเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างระหว่างบุคคล และความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน หากผู้เรียนคนใดมีปัญหามาก ก็ควรพูดเป็นการส่วนตัว เพราะจะได้ไม่เสียเวลาเรียน การตอบคำถามของผู้สอนควรรวบรัด รวดเร็วและชัดเจน เป็นคำตอบในเชิงบวก ชื่อสัตย์ ไม่หลอกลวง และไม่ควรตอบสองนัย

2. การให้ความช่วยเหลือ มีแนวทางการช่วยเหลือผู้เรียนหลายแนวทาง แต่บางอย่างเป็นการขัดขวางมากกว่าการช่วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการช่วยด้วย วิธีการช่วยเหลือผู้เรียนนั้นมีอยู่ 3 วิธี คือ

2.1 การสาธิต เป็นการแสดงที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนโดยตรง โดยเฉพาะเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่ผู้เรียนไม่คุ้นเคย ผู้สอนต้องมีเวลาเพียงพอ และวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการสาธิตต้องเหมือนกับที่ผู้เรียนใช้

2.2 การช่วยเหลือผู้เรียนขณะปฏิบัติงาน เป็นการช่วยเหลือที่ไม่ควรใช้บ่อยมาก เพราะจะทำให้เสียเวลามากในการช่วยเหลือผู้เรียนแต่ละคน จนกระทั่งผู้เรียนคนอื่นไม่สามารถคอยได้ อย่างไรก็ตาม หากมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการนี้ ผู้สอนควรทบทวนวัสดุอุปกรณ์ที่ผู้สอนเตรียมมาโดยเฉพาะ เพราะเป็นการยากที่ผู้สอนจะแก้ไขแล้วให้เหมือนกับที่ผู้เรียนทำไว้

2.3 การให้คำติชม เป็นวิธีหนึ่งที่ผู้สอนสามารถทำได้ โดยให้คำชมเชย แนะนำ สนับสนุนผู้เรียนตามการเรียนรู้ของแต่ละคน อีกทั้งยังเป็นการทำให้ผู้เรียนได้รู้จักการวิจารณ์ที่เหมาะสม การให้คำติชมต้องชื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา และอยู่บนพื้นฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน

จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า การดำเนินการสอน เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่เกิดขึ้น ภายในห้องเรียน หรือห้องปฏิบัติการ ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน จึงจำเป็นต้องอาศัยการวางแผนที่ดี สอดคล้องกับสถานการณ์จริง มีขั้นตอนที่ชัดเจน ผู้สอนควรดำเนินการอย่างเป็นลำดับ

ตั้งแต่การนำเข้าสู่บทเรียน การทำการสอน การสรุปบทเรียน และการประเมินผล เฉพาะ การสอนศิลปะปฏิบัติ ผู้สอนต้องมีวิธีการมุ่งใจเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะทำกิจกรรม อันนั้น ตลอดจนกระทั่งการสาธิต และให้ความช่วยเหลือขณะปฏิบัติงานอีกด้วย

วิธีการสอน

การสอนศิลปะ โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะเช่นเดียวกับการสอนวิชาดนตรี ขับร้อง ซึ่งในบางครั้งผู้เรียนต้องฝึกปฏิบัติซ้ำหลายครั้ง จนกระทั่งเกิดทักษะตามที่กำหนดไว้ ผู้สอนนอกจากจะต้องทำหน้าที่บรรยาย อธิบายแล้ว ยังต้องสาธิตให้ผู้เรียนดูเป็นตัวอย่างด้วย วิธีการสอนศิลปะมีอยู่หลายวิธี แต่ละวิธีก็มีข้อดีข้อเสียอยู่ส่วนตัว ดังนั้นผู้สอนจึงไม่ควรใช้วิธีการสอนวิธีเดียวตลอด แต่ความพิจารณาและนำไปใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียน โดยต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับบุคลิกภาวะของผู้เรียนด้วย

ฮับบาร์ด (Hubbard, 1969) กล่าวว่า การสอนศิลปะมี 3 วิธี คือ

1. การสอนเป็นรายบุคคล เป็นรูปแบบการสอนที่วางแผนให้มีความยืดหยุ่น หรือเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นจำนวนของผู้เรียน เวลาเรียน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การพิจารณาของผู้สอนตามความจำเป็น วิธีการสอนแบบนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียน อย่างอิสระตามความสามารถของแต่ละคน ฉะนั้นวิธีการสอนแบบนี้จึงต้องวางแผนให้มีความ เป็นอิสระอย่างแท้จริง
2. การสอนแบบมีผู้สอนหลายคน การสอนแบบนี้อาจก่อให้เกิดความไม่พอใจกับ ผู้สอนในระยะแรก ทั้งนี้เพราะผู้สอนศิลปะมีลักษณะเฉพาะของคนสูงมาก แต่ในอีกแง่หนึ่ง เมื่อสามารถกระทำได้ ก็จะทำให้ผู้เรียนได้พบกับพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่ในตัวผู้สอนแต่ละคนอย่าง ไม่จำกัด การสอนแบบนี้ผู้สอนต้องร่วมกันแบ่งขอบเขตของวิชาให้สอดคล้องกับความถนัด และ ความสนใจของผู้สอนแต่ละคน
3. การสอนด้วยวัสดุทัศนูปกรณ์ที่เป็นเครื่องกล เป็นการสอนที่ใช้อุปกรณ์การ

สอนที่เป็นเครื่องกลประกอบ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดจินตภาพที่เป็นรูปธรรม และเกิดการเรียนรู้เร็ว ความจริงครูศิลปะได้ใช้เครื่องกลเป็นเครื่องมือสำหรับการสอนมาหลายปีแล้ว เช่น สไลด์ และเครื่องฉายภาพทึบแสง โดยใช้ในการสอนในวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์มากกว่าครึ่ง ศตวรรษ ต่อมาก็มีภาพยนตร์ फिल्मสตริป เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ และโทรทัศน์ตามลำดับ อย่างไรก็ตามอุปกรณ์ต่างๆ เหล่านี้ผู้สอนควรพิจารณาในฐานะของเครื่องมือมากกว่าเป็นตัว แทนของผู้สอน

สำหรับการสอนในด้านวิชาชีพ สุชาติ ศิริสุขเพญลย์ (2527) ให้ความเห็นว่าวิธีการสอนที่ใช้กันบ่อยมี 3 วิธี คือ

1. วิธีการบรรยาย เป็นวิธีการสอนที่ถือเอากิจกรรมของผู้สอนเป็นหลัก ผู้เรียนจะเป็นผู้รับฝ่ายเดียว วิธีการสอนแบบนี้ประกอบด้วยวิธีการสาธิตและวิธีการบรรยาย หรืออาจเรียกอีกอย่างได้ว่าเป็นการบรรยายประกอบการสาธิต
2. วิธีการถามตอบ เป็นวิธีการสอนที่มีการสื่อสารแบบสองทาง คือ การสื่อสารระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ผู้สอนและผู้เรียนจะมีกิจกรรมร่วมกันโดยการถามและตอบ ในระหว่างบทเรียน และคำถามจะเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนมีการแสดงออก
3. วิธีการสอนแบบศึกษาด้วยตนเอง เป็นวิธีการสอนที่ดีวิธีหนึ่งในการสอนเพื่อหาความรู้ทางวิชาชีพ โดยให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและวัสดุ ที่ได้จัดเตรียมไว้ ทำให้การใช้วิธีการสอนแบบนี้มีประสิทธิภาพนั้น ผู้เรียนแต่ละคน หรือ แต่ละกลุ่มควรจะได้รับเอกสารและวัสดุต่างๆ ภายใต้งื่อนไขที่เหมาะสมและการควบคุมดูแลจากผู้สอนด้วย

วิธีการสอนแบบศึกษาด้วยตนเองนี้ ยังครอบคลุมถึงวิธีการสอนอื่นอีกหลายรูปแบบ อาทิ การเรียนด้วยชุดการเรียนการสอน บทเรียนรวมดู การสอนแบบอภิปราย บทเรียนโปรแกรม การสอนแบบโครงงาน เป็นต้น วิธีการสอนแบบศึกษาด้วยตนเองนี้ กล่าวได้ว่าเป็นวิธีส่งเสริมการเรียนรู้ตามความสามารถรายบุคคลของผู้เรียน อันเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับการสอนวิชาชีพอีกวิธีหนึ่ง และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้า

วิเคราะห์และแก้ปัญหาตามความต้องการ และสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล

นอกจากวิธีการสอนดังกล่าวแล้วก็ยังมีวิธีการสอนอื่นๆ อีกหลายวิธีในบรรดาวิธีการสอนเหล่านี้ วิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เป็นวิธีการหนึ่งที่สอดคล้องการสอนศิลปะ

วิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เป็นวิธีการสอนที่มุ่งพัฒนาความคิดสร้างสรรค์โดยเจตนาให้กับผู้เรียน ซึ่งให้ผลคล้ายกันกับการสอนแบบสืบสอบ และการศึกษาดด้วยตนเอง หากมีการดัดแปลงและนำไปใช้อย่างจริงจัง การสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เหมาะสำหรับการสร้างและประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เช่น ประติมากรรม จิตรกรรม การออกแบบดนตรี และการแสดง เป็นต้น โดยให้ผู้เรียนได้คิดวิธีแก้ไขปัญหาที่แปลกไปจากวิธีการที่ครูสอนในชั้นเรียน เพื่อค้นหาวิธีดำเนินการใหม่ มาใช้กับขบวนการทำงาน หรือ การใช้วัสดุสิ่งของตลอดจนเครื่องจักรต่างๆ ผู้เรียนอาจมีห้องปฏิบัติงานของตัวเอง เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนเพื่อคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ซึ่งเป็นเรื่องส่วนบุคคล ผู้สอนจะมีบทบาทน้อยมาก ส่วนมากจะเป็นการจัดหาวัสดุสิ่งของที่เราให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ให้กำลังใจและส่งเสริมให้คำปรึกษาแนะนำ สาธิต และประเมินผลงานผู้เรียน การสอนแบบนี้จะช่วยพัฒนาศักยภาพและความสามารถพิเศษในการสร้างสรรค์ของผู้เรียนซึ่งแฝงอยู่ภายใน ให้แสดงออกมา เป็นการกระทำหรือเป็นผลงาน ก่อให้เกิดความซาบซึ้งในสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้ทำขึ้นมา

วิธีการสอนแต่ละวิธีต่างก็มีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันไป บางวิธีอาจเหมาะกับสถานการณ์หนึ่ง แต่ไม่เหมาะกับสถานการณ์หนึ่ง ดังนั้นจะยึดถือวิธีการสอนวิธีใดวิธีหนึ่งเป็นที่สุดไม่ได้ ในเรื่องนี้ เพ็ญรย์ สินลารัตน์ (2524) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการพิจารณาไว้ดังนี้

1. ดูความเหมาะสมกับตัวผู้สอน ว่าผู้สอนมีความรู้ ความสนใจด้านใด หรือถนัดวิธีใด
2. เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่สอน ถ้าเนื้อหาเป็นข้อมูลทางทฤษฎี ใช้วิธีการบรรยาย ถ้าเป็นเนื้อหาที่ต้องถกเถียงก็อาจใช้การอภิปราย และถ้าต้องการให้ฝึกฝนก็ใช้การฝึกปฏิบัติ

3. เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายการสอน
4. เหมาะสมกับจำนวนและลักษณะของผู้เรียน
5. เหมาะสมกับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป วิธีการสอนศิลปะที่เหมาะสมนั้น คงต้องพิจารณาในหลายๆ เรื่อง แต่โดยทั่วไปแล้ว จะเป็นวิธีการฝึกปฏิบัติ วิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และวิธีการสอนแบบศึกษาด้วยตนเอง ทั้งนี้อาจมีวิธีการสอนแบบอื่นประกอบด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของบทเรียน เช่น การบรรยายประกอบการสาธิต เป็นต้น ส่วนวิธีการสอนแบบบรรยาย และอภิปราย ก็คงจะเหมาะกับการสอนวิชาศิลปะที่เป็นวิชาทฤษฎี

การประเมินผล

การประเมินผลเป็นขั้นตอนสำคัญ ที่จะทำให้ผู้สอนและผู้เรียนทราบว่า การเรียนการสอนได้ผลมากน้อยเพียงใด ตรงตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่ จำนวนค์ พรายแย้มแข (2529) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า เป็นกระบวนการในการตัดสินหรือวินิจฉัย เพื่อตีราคา หรือ สรุปคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือ พฤติกรรมของบุคคลอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยอาศัยข้อมูล หรือ รายละเอียดที่ได้จากการวัดผล การสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ หรือ การทดสอบ ประกอบการพิจารณา

เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco, 1958) กล่าวว่า ในการประเมินผลงานศิลปะ มีจุดมุ่งหมายอยู่ 6 ประการ คือ

1. เพื่อทำนายระดับความสำเร็จในศิลปะ
2. เพื่อวัดความก้าวหน้า หรือ เจริญงอกงามในด้านเทคนิค การใช้วัสดุอุปกรณ์ และความสามารถในการแสดงออก
3. เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล และเป็นการรับรองผู้เรียน
4. เพื่อวินิจฉัยอุปสรรคในการเรียนรู้ สมอง ร่างกาย อารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และสุนทรียภาพ

5. เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่องในกระบวนการสอน
6. เพื่อหาวิธีการแก้ไข และกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนตามความจำเป็น

ในการประเมินผลต้องมีการวัดและประเมินตั้งแต่ก่อนสอน ระหว่างสอน และภายหลังการสอน การประเมินก่อนที่จะสอนมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะสำรวจความสนใจ ความพร้อม ความต้องการ และทัศนคติ การประเมินผลระหว่างการสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบกิจกรรม เนื้อหา ระยะเวลา ตลอดจนกระทั่งความรู้สึก ความกระตือรือร้น ทั้งของผู้เรียน และของผู้สอน การประเมินผลหลังการสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดผล ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทำความคิดสร้างสรรค์ และการแสดงออก (อาไพ ตรีณสาร, 2530)

ลักษณะของการประเมินผลงานศิลปะปฏิบัติ

การประเมินผลงานศิลปะปฏิบัติโดยทั่วไปจะใช้วิธีตรวจผลงานเป็นหลัก และใช้วิธีการอื่น เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ และการทดสอบ ประกอบ สำหรับการประเมินผลงานศิลปะปฏิบัติ ไอส์เนอร์ (Eisner, 1972) ได้จำแนกลักษณะการประเมินโดยการเปรียบเทียบผลงานไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. เปรียบเทียบกับผลงานของตัวเอง เป็นการเปรียบเทียบเพื่อให้รู้ถึงระดับความสามารถ ความเข้าใจ และอารมณ์ ว่ามีการเจริญงอกงามเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด เช่น การเปรียบเทียบผลงานที่ได้ทำเมื่อต้นภาคเรียน กับผลงานที่ได้ทำตอนปลายภาคเรียน
2. เปรียบเทียบกับผลงานของเพื่อนร่วมชั้นเรียน เป็นการเปรียบเทียบเพื่อให้รู้ถึงระดับความสามารถและการปฏิบัติงานของกลุ่ม การเปรียบเทียบลักษณะนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะและระดับอายุของผู้เรียน เช่น การเปรียบเทียบว่าใครมีความสามารถในการวาดภาพคนมากที่สุด หรือใครมีความคิดสร้างสรรค์มากที่สุด
3. เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน เป็นการเปรียบเทียบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ

วัตถุประสงค์การสอน และกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์อันนั้น

ลักษณะของการประเมินดังกล่าว เป็นลักษณะที่ผู้สอนศิลปะฯ ทั่วทั้งปวง ทั้งในลักษณะที่เปรียบเทียบกับผลงานของผู้เรียน หรือเปรียบเทียบกับผลงานของเพื่อนานชั้นเดียวกัน หรือ ทั้ง 3 ลักษณะประกอบกัน เพื่อให้การวัดผลมีความเที่ยงตรงที่สุด หลังจากที่ผู้สอนได้ทำการประเมินผลแล้ว ก็จะกำหนดผลที่ได้เป็นระบบตัวเลขก่อน แล้วเทียบค่าเป็นระบบตัวอักษร คือ A, B, C, D และ F ตามลำดับ สถานศึกษาบางแห่งใช้อักษรไทย เช่น ก, ข, ค, ง และ จ เป็นต้น แต่ไม่ว่าสถานศึกษานั้นจะใช้ระบบใดก็ตาม สิ่งสำคัญที่สุด คือ ผู้สอนต้องอธิบายชี้แจงให้ผู้เรียนเข้าใจ และรู้เรื่องอย่างแจ่มแจ้งทั้งในวิชาทฤษฎีและปฏิบัติ (เมธี ปิรันธนานนท์, ม.ป.พ.)

เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผล

เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินนับเป็นเรื่องสำคัญ เพราะทำให้การประเมินผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มีอคติต่อตัวผู้เรียนน้อยที่สุด มิเชล (Michael, 1983) ได้เสนอว่า เกณฑ์ในการประเมินผลงานศิลปะนั้น ประกอบด้วย

1. การสื่อความหมายและการแสดงออก
2. ความมั่นใจในตัวเอง
3. การพัฒนาด้านการรับรู้
4. ความเข้าใจทางสุนทรีย
5. ความรู้ในสาขาวิชาศิลปะ
6. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
7. ทักษะความชำนาญ
8. ความเพลิดเพลินใจ ความพึงพอใจ

วีรัตน์ พิชญ์ใหญ่ (2520) ได้กล่าวถึง เกณฑ์ในการประเมินผลไว้ดังนี้

1. ด้านทักษะในงานศิลปะ การตรวจทำให้คะแนนเน้นหนักทักษะในการเขียนได้

ถูกต้อง งดงามและเรียบร้อย ประกอบด้วย

- 1.1 ความสามารถในการให้สี แสงและเงา
- 1.2 ความสามารถในการเขียนภาพด้วยวิธีการต่างๆ
- 1.3 ความสามารถในการใช้วัสดุและเครื่องมือ
- 1.4 ความสามารถในการทำงานศิลปะได้เรียบร้อยเหมือนแบบ

2. ด้านความคิดและการออกแบบ การตรวจให้คะแนนเน้นการออกแบบ การเข้าใจจินตนาการต่อเติม และการจัดภาพในการตกแต่ง ประกอบด้วย

- 2.1 ความสามารถในการใช้หลักทางศิลปะ
- 2.2 ความสามารถในการสร้างและแสดงความสมเหตุสมผล
- 2.3 ความสามารถในการสร้างและค้นพบความสัมพันธ์ในการออกแบบ

3. ด้านการนำไปใช้ การตรวจให้คะแนนเน้นการแก้ปัญหาและการนำไปใช้ได้สมเหตุผล ประกอบด้วย

- 3.1 ความสามารถในการแก้ปัญหาการให้ทั่วไป
- 3.2 ความสามารถในการมองเห็นแบบลักษณะโครงสร้างทางศิลปะที่เหมาะสม

ใน ความงามและการใช้สอย

4. ด้านความนิยมในความงาม การตรวจให้คะแนน เน้นการให้คะแนนอยู่ที่การเขียนมีส่วนสัดส่วน ขนาด ช่วงจังหวะที่ถูกต้อง แน่นอน รวดเร็ว และได้ภาพจำนวนมาก ประกอบด้วย

- 4.1 ความนิยมที่เกิดจากความรู้สึกภายใน
- 4.2 ความนิยมที่อาศัยประสบการณ์และการปฏิบัติ

5. ด้านความแม่นยำ การตรวจให้คะแนนเน้นการให้คะแนนอยู่ที่การเขียนมีส่วนสัดส่วน ขนาด ช่วงจังหวะที่ถูกต้อง แน่นอน รวดเร็ว และได้ภาพจำนวนมาก ประกอบด้วย

- 5.1 ความสามารถในการทำงานได้ถูกต้องรวดเร็ว
- 5.2 ความสามารถในการเข้าใจในสัดส่วน ขนาด สี และรายละเอียดของ

ศิลปะได้ถูกต้องรวดเร็ว

6. ด้านการเสนองานศิลปะ การตรวจให้คะแนนเน้นการให้คะแนนอยู่ที่การเขียน การจัดองค์ประกอบและการเขียนคำบรรยายประกอบสั้นๆ ได้เหมาะสมมาเลือก

6.1 ความสามารถในการสร้างงานศิลปะได้ถูกต้องงดงาม และเข้าใจได้ง่าย ตามที่ประสงค์หรือคำสั่ง

6.2 ความสามารถในการอธิบายหรือเขียนคำบรรยายงานศิลปะให้ผู้อื่นเข้าใจได้

กล่าวโดยสรุป เมื่อการสอนศิลปะสิ้นสุดลง ผู้สอนต้องทำการประเมินผลการเรียนว่า ผู้เรียนมีความรู้ทักษะเพียงใด ประสพผลสำเร็จตามจุดประสงค์แค่ไหน ฉะนั้นการประเมินผล จึงต้องกำหนดจุดประสงค์ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน พร้อมทั้งเลือกเครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งผู้สอนอาจจัดทำในลักษณะของแบบประเมินผล หรือ แบบรายงานความก้าวหน้า นอกจากนี้ ผู้สอนก็ควรประเมินผลการสอนควบคู่ไปด้วย เพื่อหาข้อบกพร่องในการดำเนินการสอน และหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง ซึ่งเมื่อทราบผลการประเมินแล้ว ก็สามารถย้อนกลับไปตรวจสอบส่วนต่างๆ ได้ทุกส่วน

สถานที่และวัสดุอุปกรณ์

สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่งที่นักวิชาการ ครู อาจารย์ ต่างตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็น แต่องค์ประกอบส่วนนี้มักเป็นปัญหาอยู่เสมอ แม้ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สถานที่และวัสดุอุปกรณ์จัดว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก (บรรลือ ขอรวมเดช, 2533) โดยเฉพาะห้องเรียนศิลปะปฏิบัตินั้น กล่าวได้ว่า ไม่เพียงพอ กับความต้องการ นอกจากนี้ห้องเรียนที่มีอยู่ส่วนใหญ่นั้น ก็ไม่ได้ออกแบบมาสำหรับการปฏิบัติงานศิลปะ ฉะนั้นจึงประสบกับปัญหาวนเวียนของแสง เสียง ระบบการถ่ายเทอากาศ และมีเนื้อที่ไม่เพียงพอกับการปฏิบัติงานของนักศึกษา (กัญญา เจริญสุภกุล, 2528)

องค์ประกอบด้านสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงนี้ จะกล่าวเฉพาะ

ห้องเรียนศิลปะและวัสดุอุปกรณ์ เนื่องจากเป็นส่วนที่ใกล้ชิดกับผู้เรียนและผู้สอนโดยตรง อีกทั้งยังเป็นสิ่งจำเป็นต่อการบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอีกด้วย (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2529)

ห้องเรียนศิลปะ

ห้องเรียนศิลปะ หมายถึง ห้องเรียนที่เข้าสําหรับการเรียนการสอนศิลปะ ในความหมายนี้ พาสตัน (Paston, 1973) ได้แยกห้องเรียนศิลปะ ออกเป็น 2 แบบ คือ

1. ห้องเรียนศิลปะที่เหมือนกับห้องเรียนทั่วไป เป็นห้องเรียนภาคทฤษฎี หรือวิชาอื่นๆ ในลักษณะเดียวกัน ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีเนื้อที่สําหรับการปฏิบัติงาน ภายในห้องเรียนประกอบด้วยโต๊ะและเก้าอี้ของผู้เรียน และของผู้สอน กระดานสําหรับเขียน และอาจมีบอร์ดอยู่ภายในห้อง
2. ห้องเรียนศิลปะสําหรับการปฏิบัติงานศิลปะ ห้องเรียนแบบนี้มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากห้องเรียนโดยทั่วไป กล่าวคือ มีพื้นที่ในการปฏิบัติงานเพียงพอกับผู้เรียน มีโต๊ะปฏิบัติงานขนาดใหญ่ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มีแสงสว่างเพียงพอ ฝ้าเพดานถ่ายยอทะสดวง ซึ่งทั้งหมดนี้ผู้สอนในวิชานั้นๆ จะเป็นผู้กำหนดจัดวางให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับวิชา เช่น ห้องเรียนจิตรกรรม ก็จะประกอบด้วย ขาหยั่งเขียนภาพ ชั้นเก็บงาน บริเวณสําหรับวางหุ่น ฯลฯ

ลาเนียร์ (Lanier, 1964) กล่าวว่า การจัดห้องเรียนศิลปะควรมีความกระจัด รัศ และเหมาะสม อยู่ทางด้านใดด้านหนึ่งของตัวอาคาร และห่างจากห้องเรียนวิชาอื่นๆ พอสมควร เนื่องจากการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ อาจก่อให้เกิดเสียงดัง อย่างไรก็ตามก็สมควรที่จะอยู่ในที่ห่างไกลจนทั้งผู้สอนและผู้เรียนรู้สึกโดดเดี่ยว ภายในห้องควรมีที่เก็บของ มีแสงสว่างเพียงพอมีไฟฟ้าที่กระจายความสว่างทั่วห้อง มีหน้าต่าง ฝ้าเพดานถ่ายยอทะสดวง และมีม่านบังตา สําหรับใช้ในขณะถ่ายยอทะสดวงและภาพยนตร์

ชโล พงษ์สามารถ (2526) ได้กล่าวถึงห้องเรียนศิลปะไว้ว่าลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ควรเป็นห้องเรียนที่แยกออกเป็นเอกเทศ กว้างขวางเพื่อความเคลื่อนไหวอย่างคล่องตัว

มีความแตกต่างจากห้องเรียนธรรมดา อันเนื่องจากเครื่อง เครื่องใช้

ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ในการเรียนการสอนศิลปะนั้น ห้องเรียนนับว่ามีความสำคัญมาก ทั้งนี้ห้องเรียนศิลปะยังรวมถึงวัสดุอุปกรณ์ ที่มีอยู่ภายในห้องปฏิบัติงานนั้นๆ ด้วย แต่สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่ยังประสบกับปัญหาที่เกี่ยวกับห้องเรียนศิลปะอยู่ทั้งในด้านปริมาณ และกายภาพของห้อง

วัสดุอุปกรณ์

ในที่นี้หมายความถึงวัสดุอุปกรณ์ในแต่ละวิชา ตลอดจนถึงการเรียนการสอน ในการเรียนการสอนศิลปะวัสดุอุปกรณ์นับว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าองค์ประกอบอื่น เพราะเป็นวัตถุดิบ เครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนถึงการเรียนต่างๆ อันส่งผลให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จตามจุดประสงค์ เป็นต้นว่า เต้าเผา จักรเย็บหนัง แทนพิมพ์ และ แทนปั้น ฯลฯ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นที่จะขาดเสียมิได้ โดยเฉพาะในการเรียนสายอาชีพแล้ว หากผู้เรียนไม่ได้สัมผัสกับเครื่องมือ เครื่องใช้ที่เหมือนกับที่ช้กันอยู่ในวงการอาชีพแล้ว ก็ยากที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุผลสำเร็จการเรียนรู้ตามหลักสูตรได้

การอาชีวศึกษา

กู๊ด (Good, 1959) ได้ให้ความหมายของคำว่า การอาชีวศึกษา (Vocation Education) ว่าเป็นโครงการการศึกษาที่มีระดับต่ำกว่าวิทยาลัย จัดขึ้นเพื่อเตรียมให้ผู้เรียนพร้อมและสมบูรณ์ที่จะเข้าสู่อุปกรณ์ประกอบอาชีพที่ตนเลือกไว้ หรือเพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถให้กับพนักงานที่มีงานทำอยู่แล้ว

แฮร์ริส (Harris, 1960) ได้ให้ความหมายของการอาชีวศึกษาไว้ว่า เป็นการศึกษานอกโรงเรียนทุกชนิด ซึ่งบุคคลถูกจ้างงานนั้น และเป็นความต้องการของสังคม การอาชีวศึกษาเป็นการศึกษาพิเศษเฉพาะ ซึ่งแตกต่างกับการศึกษาทั่วไปที่จัดเพื่อพัฒนาทักษะ ความ

ความสามารถ ความเข้าใจ เจตคติ อุบนิสัยที่คืนการทำงาน และความซาบซึ้งอันเป็นความต้องการจำเป็นที่คนทำงานอาชีพต้องมี เพื่อจะได้เจริญก้าวหน้า และสร้างผลผลิตได้ดี เมื่อได้รับการบรรจุเข้าทำงาน หรือประกอบอาชีพของตนแล้ว

เมธี บิลันธนานนท์ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การอาชีวศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อเตรียมบุคคลด้านฝีมือ สำหรับอาชีพหนึ่ง หรือกลุ่มอาชีพช่าง และงานต่างๆ อาชีวศึกษาตามปกติจัดขึ้นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยจัดให้มีการศึกษาวิชาพื้นฐานทั่วไป วิชาทฤษฎีสัมพันธ์ และฝึกภาคปฏิบัติ เพื่อพัฒนาฝีมือที่ต้องการสำหรับอาชีพหนึ่งๆ สัดส่วนของวิชาต่างๆ จะแตกต่างกัน แต่ตามปกติแล้วจะต้องเน้นการฝึกปฏิบัติ

สรุปแล้วการอาชีวศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อเตรียมบุคลากรที่มีความพร้อมและสมบูรณ์ในสาขาอาชีพต่างๆ เพื่อเข้าสู่การประกอบอาชีพจริงๆ ในการจัดการศึกษาจะเน้นในเรื่องของทักษะการฝึกภาคปฏิบัติ เพื่อพัฒนาฝีมือความชำนาญสำหรับอาชีพนั้นๆ การอาชีวศึกษาอาจถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน เพราะทุกคนต้องทํามาหาเลี้ยงชีพ การหาเลี้ยงชีพจำเป็นต้องมีวิชาชีพ การอาชีวศึกษาในขณะใดขณะหนึ่ง ย่อมขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าของสังคมของประเทศนั้นๆ การเตรียมบุคคลเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ จะเพิ่มความจำเป็นและความต้องการทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ การเลือกอาชีพที่เหมาะสมของแต่ละบุคคลนั้น นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองแล้ว ยังนับได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศอีกด้วย

โพลเวลล์ (Powell, 1983) ได้กล่าวถึงหลักการอาชีวไว้เป็นข้อๆ ดังนี้

1. การอาชีวศึกษาเป็นการเตรียมบุคคลเข้าสู่อาชีพ และทำงานต่อไปด้วยความสำเร็จ
2. เป้าหมายของการอาชีวศึกษาคือ มุ่งทำงาน และสัมพันธ์กับการมีงานทำ
3. การอาชีวศึกษาต้องสอดคล้องกับสภาพของเศรษฐกิจและสังคม และวุฒิภาวะของนักศึกษา
4. การอาชีวศึกษาจัดให้ผู้สำเร็จสามารถร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้ในฐานะพลเมืองที่ดีของสังคม

5. การอาชีวศึกษาจัดให้นักศึกษามีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการเข้าสู่อาชีพได้
6. แต่ละบุคคลมีสิทธิจะเลือกอาชีพที่ตนปรารถนาได้
7. รัฐมีหน้าที่ที่จะจัดให้รายบุคคลได้รับการฝึกเพื่อประกอบอาชีพได้ตามที่แต่ละบุคคลได้ตั้งเป้าหมายไว้
8. ประสิทธิภาพของการอาชีวศึกษาจะสูงถ้าจัดสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนได้รับการฝึกโดยจำลองสภาพแวดล้อมการทำงานให้เหมือนสภาพเมื่อจะไปทำงานจริง
9. การฝึกอาชีพจะมีประสิทธิผล เมื่องานฝึกกระทำในลักษณะเดียวกันกับงานจริง นั่นคือ ใช้ขั้นตอนการทำงาน เครื่องมือ และเครื่องจักรเช่นเดียวกับที่ใช้ในการทำงานจริงในอาชีพนั้น
10. ประสิทธิภาพของการอาชีวศึกษาจะสูงขึ้น เมื่อได้จัดให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ใช้ความสนใจ นิสัย ความถนัด และมันสมองของผู้นั้นอย่างเต็มที่
11. การฝึกอาชีพที่มีประสิทธิผลของแต่ละอาชีพช่างหรืองาน ก็ต่อเมื่อได้จัดให้แก่กลุ่มที่ต้องการและได้รับประโยชน์จากการฝึกเท่านั้น
12. การฝึกอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องฝึกประสบการณ์เฉพาะด้านหลายๆ ด้าน เพื่อสร้างนิสัยที่ถูกต้องในการทำงานและการคิด จนกระทั่งนิสัยที่ต้องการได้พัฒนาขึ้น ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการทำงาน
13. การฝึกอาชีพจะมีประสิทธิผลยิ่งขึ้นอยู่กับครูฝึก ซึ่งจะต้องมีประสบการณ์ วิชาชีพนในการประยุกต์ทักษะ และความรู้ในการปฏิบัติงานและขบวนการการทำงานของสิ่งที่ตนสอน
14. สำหรับแต่ละอาชีพผู้ฝึกจะต้องมีความสามารถในการผลิตขั้นต่ำระดับหนึ่ง เพื่อที่จะทำงานและรักษาตำแหน่งงานไว้ได้ ถ้าการอาชีวศึกษาไม่สามารถจัดได้ถึงขั้นนี้แล้ว ก็จะไม่มียุทธประสิทธิผล ทั้งสำหรับรายบุคคลและสำหรับสังคม
15. การสร้างนิสัยการปฏิบัติงานจะได้ผลต่อเมื่อผู้ฝึกได้ทำงานจริงไม่ใช่ว่าแบบฝึกหัดหรือทำงานปลอม
16. แหล่งของเนื้อหาสาระที่เชื่อถือได้ของการฝึกเฉพาะแต่ละอาชีพมาจากแหล่งเดียวเท่านั้นคือ จากประสบการณ์ของผู้ชำนาญงานของอาชีพนั้น
17. สำหรับแต่ละอาชีพจะมีเนื้อหาอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งเป็นของอาชีพนั้นโดยเฉพาะ และไม่มีคุณค่าทางปฏิบัติสำหรับอาชีพอื่น

18. การอาชีวศึกษาจะบริการแก่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพต่อเมื่อสามารถบริการในเรื่องที่มีคนต้องการและผู้ต้องการได้ประโยชน์มากที่สุด

19. การอาชีวศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะแปรผันตามวิธีการสอนและความสัมพันธ์กับผู้เรียน จึงควรพิถีพิถันพิจารณาคุณลักษณะพิเศษของกลุ่มที่เรียนและผู้สอนด้วย

20. การบริหารอาชีวศึกษาจะมีประสิทธิภาพต่อเมื่อมีการจัดการในลักษณะยืดหยุ่นแทนการมีมาตรฐานที่ตายตัวเกินไป

21. ขณะที่ควรพยายามลดค่าใช้จ่ายต่อหัว แต่ก็ต้องฯซึ่งงบประมาณขึ้นต่าจำนวนหนึ่ง ซึ่งถ้าจ่ายต่ากว่านี้แล้ว จะไม่สามารถจัดการอาชีวศึกษาให้มีประสิทธิภาพได้ และถ้าไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณขึ้นต่านี้แล้ว ก็ไม่สมควรที่จะจัดฯให้มีระบบอาชีวศึกษา

ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การอาชีวศึกษาเป็นการฝึกฝนและศึกษาเพื่ออาชีพ ซึ่งมีสถาบันการศึกษาของรัฐรับผิดชอบดูแลอยู่ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดการศึกษาวิชาชีพในหลักสูตรสายสามัญ เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ได้แก่ การศึกษาวิชากลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษา และการศึกษาวิชาชีพในระดับมัธยมศึกษา อีกลักษณะหนึ่ง คือ การสอนเป็นหลักสูตรวิชาชีพโดยเฉพาะ ได้แก่ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และปริญญาตรี ฯลฯ หลักสูตรดังกล่าวจัดสอนในสถานศึกษาสังกัดสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กรมอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตพระนครเหนือ และสถาบันอุดมศึกษาของเอกชน รวมทั้งสิ้นประมาณ 505 แห่ง เป็นของรัฐ 212 แห่ง และของเอกชน 293 แห่ง (ทิพวรรณ บุญช่วย, 2527)

การจัดการเรียนการสอนศิลปะที่วิทยาเขตเพาะช่าง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

วิทยาเขตเพาะช่าง เป็นสถานศึกษาสังกัดสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากวิทยาเขตอื่นในสถาบันเดียวกัน เนื่องจากเป็นเพียงวิทยาเขตเดียวที่จัดการศึกษาด้านวิชาชีพศิลปะเพียงอย่างเดียวในทุกสาขาวิชา ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอตามลำดับหัวข้อดังนี้ คือ หลักสูตร, ผู้สอน, ผู้เรียน, กระบวนการเรียนการสอน, สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สายศิลปกรรม พุทธศักราช 2527 วิทยาเขตเพาะช่าง
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง จัดการศึกษาวิชาศิลปะ และ
หัตถกรรม เป็นวิทยาเขตช่างศิลปกรรมวิทยาเขตเดียวในสังกัดสถาบันเทคโนโลยีราชมง
คล แต่เดิมวิทยาเขตเพาะช่างได้รับพระราชทานนามจาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ว่า "โรงเรียนเพาะช่าง" เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2456 ในวาระ
ที่ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดโรงเรียน ซึ่งเป็นไปตามพระราชดำริของพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่มีพระราชประสงค์จะทะนุบำรุงศิลปะการ
ช่างของไทยให้พัฒนาอารยสืบต่อไป

ในพ.ศ. 2448 โรงเรียนเพาะช่างเป็นเพียง กองฝึกหัดช่างแกะไม้ เพื่อ
ทำภาพประกอบแบบเรียนของกระทรวงธรรมการ และได้เริ่มมีแผนกช่างปั้น ช่างกลึง
และเครื่องรักในพ.ศ. 2450 และมีแผนกเครื่องโลหะ การสลักลายปูน การลงยาถมใน
เวลาต่อมา เมื่อขยายครบทุกสาขาวิชา จึงตั้งเป็นโรงเรียนชื่อ โรงเรียนหัตถกรรมราช
บูรณะ ในปีพ.ศ. 2456 เมื่อได้รับพระราชทานนามเป็นโรงเรียนเพาะช่างแล้ว ได้เปิด
แผนกสถาปัตยกรรมขึ้น ซึ่งต่อมาได้แยกออกไปตั้งเป็น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ใน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังตั้งแผนกฝึกหัดครูขึ้นอีกแผนกหนึ่ง เนื่องจากยังไม่มี
สถาบันใดผลิตครูสอนในสาขาวิชานี้

ในระยະที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย มา
ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนเพาะช่าง ได้ทรงสร้างความสำเร็จ ทรงขยายแผนก
การค้า และนำผลกำไรมาสร้างห้องแสดงสินค้า ห้องประชุมของโรงเรียน และ สร้าง
โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายขึ้นอีกโรงเรียนหนึ่ง ซึ่งต่อมาแยกเป็นอิสระ ปัจจุบัน
คือ วิทยาเขตอุเทนถวายนั่นเอง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงเรียนเพาะช่างได้รับความ
เสียหายจากภัยสงครามอย่างมาก ก็ได้มีการสร้าง และปรับปรุงอาคารตลอดจนมี
การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน เพิ่มและยุบแผนกวิชาต่างๆ เพื่อให้
สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในสมัยนั้นๆ

ต่อมาใน พ.ศ. 2518 โรงเรียนเพาะช่างได้รับมอบหมาย ให้จัดทำหลักสูตรปริญญาตรีและเปิดสอนในนาม คณะศิลปกรรม รับผู้สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงเข้าเรียนไม่ต่ำกว่า 2 ปี และได้รับพระราชบัญญัติโอนกิจการบางส่วนของกรมอาชีวศึกษา ไปเป็นของวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งโรงเรียนเพาะช่างเป็นสถาบันหนึ่งที่ได้รับรอนร่วมกับสถาบันอื่นๆ อีก 28 สถาบัน จึงได้เปลี่ยนฐานะเป็นวิทยาเขตเพาะช่าง ปัจจุบันมีการจัดการเรียนการสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สายศิลปกรรม ดังนี้

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สายศิลปกรรม ของวิทยาเขตเพาะช่าง มีโครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย 4 คณะวิชา คือ

1. คณะวิชาจิตรศิลป์ แบ่งเป็น 3 แผนก คือ จิตรกรรมสากล ประติมากรรมสากล และ ภาพพิมพ์
2. คณะวิชาออกแบบ แบ่งเป็น 4 แผนก คือ ออกแบบตกแต่ง ออกแบบพาณิชย์ศิลป์ ออกแบบผลิตภัณฑ์ และ ศิลปการภาพถ่าย
3. คณะวิชาศิลปประจำชาติ แบ่งเป็น 3 แผนก คือ จิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทย และ หัตถศิลป์
4. คณะวิชาหัตถกรรม แบ่งเป็น 8 แผนก คือ เครื่องดิน เครื่องหล่อ เครื่องไม้ เครื่องไม้ไฟ เครื่องรัก เครื่องโลหะ เครื่องหนัง และ เครื่องทอ-ย้อม

เกณฑ์หลักสูตร เป็นหลักสูตร 2 ปีศึกษาไม่น้อยกว่า 85 หน่วยกิตประกอบด้วย

<u>วิชาพื้นฐาน</u>	20 หน่วยกิต
วิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2 วิชา วิชาละ	3 หน่วยกิต (3-0-3)
วิชาภาษาศาสตร์ 3 วิชา วิชาละ	3 หน่วยกิต (2-2-2)
วิชาวิทยาศาสตร์	3 หน่วยกิต (2-2-2)
วิชาพลศึกษา นันทนาการ หรือ กิจกรรม	2 หน่วยกิต (1-2-2)

วิชาชีพ 62 หน่วยกิต แบ่งเป็น

<u>วิชาแกนศิลปกรรม</u>	12 หน่วยกิต
1. ประวัติและแบบอย่างศิลป์	2 หน่วยกิต (2-0-3)
2. กายวิภาค	2 หน่วยกิต (2-0-3)
3. ศิลปประจำชาติ	2 หน่วยกิต (1-3-1)
4. หลักการเขียนแบบ	2 หน่วยกิต (1-3-1)
5. องค์ประกอบศิลป์	2 หน่วยกิต (1-3-1)
6. วาดเขียน	2 หน่วยกิต (1-3-1)

<u>วิชาชีพเฉพาะสาขา</u>	34 หน่วยกิต
-------------------------	-------------

มีทั้งหมด 18 สาขางาน เท่ากับจำนวนแผนกวิชาทั้งหมดของทุกคณะ แต่ละสาขา
งาน มีรายละเอียดรายวิชาแตกต่างกัน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างสาขางานจิตรกรรมสากล
เพื่อแสดงตัวอย่างรายวิชา จำนวนหน่วยกิต และจำนวนคาบ/สัปดาห์ ดังนี้

สาขางานจิตรกรรมสากล	34 หน่วยกิต
- สัมนาศิลปะ	1 หน่วยกิต (0-3-1)
- ทฤษฎีทัศนศิลป์	3 หน่วยกิต (3-0-3)
- ศิลปะสมัยใหม่	3 หน่วยกิต (3-0-3)
- ประติมากรรม	3 หน่วยกิต (2-3-2)
- ภาพพิมพ์	3 หน่วยกิต (2-3-2)
- ภาพถ่าย	3 หน่วยกิต (2-3-2)
- วาดเขียน 1	3 หน่วยกิต (2-3-2)
- องค์ประกอบศิลป์ 1	3 หน่วยกิต (2-3-2)
- จิตรกรรม 1	4 หน่วยกิต (2-8-0)
- จิตรกรรม 2	4 หน่วยกิต (2-8-0)

- จิตรกรรม 3 4 หน่วยกิต (2-8-0)

และยังต้องศึกษาวิชาเลือกสาขางานเฉพาะอีก 16 หน่วยกิต ในที่นี้ขอยกตัวอย่างวิชาเลือกของสาขาจิตรกรรมสากล ได้แก่

- วาดเขียน 2 3 หน่วยกิต (2-3-2)
- วิเคราะห์ศิลปกรรม 3 หน่วยกิต (3-0-3)
- ศิลปะแนวทดลอง 3 หน่วยกิต (2-3-2)
- จิตรกรรมประยุกต์ 3 หน่วยกิต (2-3-2)
- จิตรกรรม 4 4 หน่วยกิต (2-8-0)

วิชาเลือกเสรี

มีวิชาให้เลือก 15 รายวิชา เป็นวิชาทฤษฎี วิชาละ 2-3 หน่วยกิต (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2537)

จากโครงสร้างหลักสูตรที่แสดงไว้ข้างต้น มีวิธีนับหน่วยกิต โดยถือเกณฑ์ว่า

- ชั่วโมงทฤษฎี 1 คาบ/สัปดาห์ มีค่า 1 หน่วยกิต
 - ชั่วโมงปฏิบัติในห้องเรียน ห้องทดลอง หรือห้องปฏิบัติการ 2 คาบ/สัปดาห์ มีค่า 1 หน่วยกิต (ชั่วโมงปฏิบัติในวิชาสามัญ)
 - ชั่วโมงปฏิบัติการในโรงฝึกงาน หรือ ภาคสนาม 3-4 คาบ/สัปดาห์ มีค่า 1 หน่วยกิต
- แล้วแต่ความหนักเบาของแต่ละวิชา (วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา, 2527)

จากตัวอย่างหลักสูตรที่ยกมาแสดงจะเห็นว่าโครงสร้างของหลักสูตรของวิชาเฉพาะช่างเน้นรายวิชา และจำนวนคาบเรียน/สัปดาห์ ในรายวิชาที่เป็นศิลปะปฏิบัติมาก ดังเช่น รายวิชาจิตรกรรม 1-4 ซึ่งเป็นวิชาเฉพาะสาขาของแผนกจิตรกรรมสากลรวมแล้วมีการเรียนการสอนถึง 10 คาบ/สัปดาห์

แต่เดิมวิทยาเขตเพาะช่าง รับนักศึกษาที่จบการศึกษาจาก หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ของกรมอาชีวศึกษา เนื่องจากเป็นหลักสูตรสายตรง ที่มีโครงสร้างหลักสูตร คล้ายคลึงกัน จนต่อมาเมื่อหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายได้เปิดหลักสูตร มีวิชาบังคับและ วิชาเลือกให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนในหมวดวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ ทางด้านศิลปะ และ ศิลปหัตถกรรมขึ้น วิทยาเขตฯ เห็นว่า จะเป็นการช่วยให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มี โอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ทางหนึ่ง แทนที่จะมุ่งเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยเพียงอย่าง เดียว จึงได้ขออนุมัติรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีความรู้วิชาศิลปะอย่างน้อย 12 หน่วยการเรียนรู้ ที่สามารถผ่านการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในสถาบันได้ ดังนั้นเมื่อ วิทยาเขตเพาะช่าง รับนักศึกษาที่มีพื้นฐานความรู้เดิมแตกต่างกัน ระหว่างหลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนปลายที่มีโครงสร้างหลักสูตร และจุดมุ่งหมายที่เน้นความรู้ ความสามารถ ในทางวิชา สำนัญค่อนข้างมาก และมีการฝึกทักษะทางศิลปะมา น้อยกว่าหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชา ชีพ แต่การฝึกทักษะทางศิลปะนั้น ถ้าผู้เรียนได้รับการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ ในการปฏิบัติ งาน ระหว่างที่ศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง นักศึกษาก็อาจสามารถพัฒนาฝีมือ ให้ทัดเทียมกับนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพได้

เมื่อนักศึกษาทั้งสองกลุ่มเข้าศึกษา และรับประสบการณ์การเรียนการสอนด้าน ต่างๆ ในสถาบันร่วมกันเป็นเวลา 2 ปี คุณลักษณะของผู้เรียนที่แตกต่างกันนี้ จะมีผลให้ผู้ เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนมากน้อยต่างกันเพียงใด ยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยไว้ ผู้ วิจัยจึงต้องการศึกษา เปรียบเทียบนักศึกษาทั้งสองกลุ่มที่มีพื้นฐานความรู้จากหลักสูตรที่แตกต่างกันนี้ว่า จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันใน รายวิชาใด ในหมวดวิชาศิลปะสำคัญ 3 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาแกนศิลปกรรม หมวดวิชาชีพ และหมวดวิชาชีพเลือก เพื่อ นำผลการวิจัยไปเป็นแนวทาง ในการพิจารณาปรับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับ ผู้เรียน ทั้งสองกลุ่มนี้

โครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย กับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน พัฒนาคุณภาพชีวิตและให้สามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาท และหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดี ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขโดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเชาว์ปัญญา มีความรู้ และทักษะเฉพาะด้านตามศักยภาพ เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ร่วมพัฒนาสังคมด้านแนวทาง และวิธีการใหม่ๆ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญเฉพาะด้าน
2. มีความรู้เกี่ยวกับวิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ
3. สามารถเป็นผู้นำและ เป็นผู้ให้บริการชุมชนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ทั้งส่วนบุคคล และส่วนรวม
4. สามารถวางแผนแก้ปัญหาในชุมชนของตน
5. มีความภูมิใจในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสามารถแนะแนวทางหรือวิธีการใหม่ๆ ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน
7. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพและเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ
8. มีนิสัยรักการทำงาน เต็มใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีทักษะในการจัดการ
9. เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในประเทศและในโลก มุ่งมั่นในการ พัฒนาประเทศตามบทบาท และหน้าที่ของตน ตลอดจนอนุรักษ์ และเสริมสร้างทรัพยากร ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535)

สำหรับการจัดการสอนสายอาชีพ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น วิเวก บางพูนพิภพ (2525) กล่าวถึงเหตุผลโดยสรุปไว้ 3 ประการคือ ประการที่ 1 นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่ละปีมีจำนวนมากแต่สถาบันการศึกษาระดับสูงรับได้ประมาณร้อย

ละ 10 เท่านั้น นักเรียนที่สอบไม่ได้แทนที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน เป็นกำลังผลิตของประเทศ ก็ไม่ได้เพราะไม่มีความรู้และมีโอกาสประกอบอาชีพเลย ประการที่ 2 มัธยมศึกษาตอนปลายของเกือบทุกประเทศ มีการบรรจุวิชาชีพไว้เป็นส่วนสำคัญของหลักสูตรทั้งสิ้น ประการที่ 3 ซึ่งเป็นประการสำคัญ คือ มีการระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ ในข้อ 17 และ 32 ว่า รัฐมีหน้าที่จัด และส่งเสริมการมัธยมศึกษา เพื่อความเสมอภาคในโอกาสการเข้ารับการศึกษาโดยจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน และมุ่งให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความสนใจ และความถนัด ซึ่งถือเป็นเป้าประสงค์ที่จะนำมากำหนดไว้ในหลักสูตร จึงทำให้ต้องมีวิชาชีพในมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งในกลุ่มวิชาศิลปะในกลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพมีจุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจด้านศิลปะ
2. เพื่อให้มีทักษะในการแสดงออกอย่างเสรี อดอภัยศิลปะเป็นสื่อ
3. เพื่อให้เห็นคุณค่าของศิลปะ มีความนิยมชมชื่นในศิลปะวัฒนธรรมไทย และสากล มีนิสัยที่ดีในการทำงาน
4. เพื่อให้นักความรู้ และความถนัดทางศิลปะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะ

จุดประสงค์ในกลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ ซึ่งมีวิชาศิลปะรวมอยู่ด้วย คือ

1. ให้นักความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ในงานที่เป็นพื้นฐานและในการประกอบอาชีพ
2. เพื่อให้มีทักษะในงานอาชีพ
3. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ และมีคุณธรรมในการประกอบอาชีพ
4. เพื่อให้นักความรู้ และทักษะมาใช้ในการประกอบอาชีพ และพัฒนาคุณภาพของงาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535)

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาศิลปะหัตถกรรม มีหลักการที่จะ

เปิดโอกาสให้ เลือกเรียนได้อย่างกว้างขวาง เพื่อออกไปประกอบอาชีพได้ ตามความต้องการของตลาดแรงงาน และสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม โดยมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อให้การศึกษา และการฝึกอบรมที่จำเป็นแก่การประกอบอาชีพโดยตรง และเปิดโอกาสให้ เลือกเรียนได้ตาม ความถนัด ความสนใจ และ ความต้องการ ของตลาดแรงงานอย่างกว้างขวางโดยให้สอดคล้องกับภาวะ เศรษฐกิจและสังคม
2. เพื่อให้ฝึกงานฝีมือที่ใช้เทคโนโลยี อดยปฏิบัติจนเกิดทักษะ คุณธรรม และสติปัญญา สามารถจัดการเชิงธุรกิจ เชิงอุตสาหกรรม และเชิงเทคโนโลยี ที่นำไปประกอบอาชีพได้จริง
3. เพื่อให้การอาชีวศึกษาครบวงจร โดยฝึกให้มีทักษะในวิชาชีพ จนสามารถผลิตได้ จำหน่ายได้ จัดการได้ บริการได้ และบริโภคได้ตามความหลากหลายของอาชีพ ตามเนื้อหาวิชา ตามเวลาฝึก ตามวุฒิภาวะ และตามสภาพท้องถิ่นที่แตกต่างกัน
4. เพื่อให้การศึกษาและการฝึกอบรม ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างอาชีพ เข้าสู่อาชีพ รักษาอาชีพ และพัฒนาอาชีพให้พัฒนาอยู่เสมอ
5. เพื่อให้สามารถสร้างทักษะ สร้างคุณธรรม สร้างสติปัญญาจากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้
6. เพื่อให้รู้สำนึกใน การป้องกันอุบัติเหตุ รักรงาน รักหน่วยงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี โดยมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และของผู้อื่น
7. เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีสุขภาพ และอนามัยสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
8. เพื่อให้มีความเข้าใจในปัญหา เศรษฐกิจ สังคม และ การเมืองของประเทศ และของโลกปัจจุบัน มีความสำนึกในความเป็นไทย ดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย

จากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรทั้งสองซึ่งเป็นการศึกษานในระดับเดียวกัน จะเห็นว่า มีจุดมุ่งหมายให้ผู้ ที่เรียนจบหลักสูตรนั้น มีคุณสมบัติบางส่วนคล้ายคลึงกัน คือ เปิดโอกาสให้ เลือกเรียนวิชาต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง ให้มีความรู้ ทักษะในการวิชาชีพเทคโนโลยีต่างๆ

รู้จักแก้ปัญหาที่มีความคิดสร้างสรรค์ แต่ก็มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการฝึกให้มีทักษะเฉพาะตามศักยภาพ โดยเน้นที่ทักษะในวิชาสามัญ มีเจตนาที่ดีต่ออาชีพ และเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ในขณะที่หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ มุ่งฝึกฝีมือโดยปฏิบัติ จนเกิดทักษะในวิชาชีพ จนสามารถประกอบอาชีพได้โดยตรง เป็นการฝึกการอาชีพศึกษาครบวงจรสามารถผลิตได้ จำหน่ายได้ จัดการได้ บริการได้ บริการ และบริโภคได้ ฉะนั้นคุณสมบัติของผู้เรียนแต่ละหลักสูตรย่อมแตกต่างกันระหว่างการเรียน เพื่อให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ กับการศึกษา เพื่อฝึกทักษะฝีมือจนเกิดความชำนาญ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้โดยตรง ดังนั้นการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้การศึกษานในแต่ละหลักสูตรตรงตามจุดมุ่งหมายข้างต้น เนื้อหารายวิชา จำนวนหน่วยกิต และ เวลาเรียนของหมวดวิชาสามัญและวิชาศิลปะ ย่อมมีความแตกต่างกันตามจุดเน้นของแต่ละหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต้องการ ดังนี้

- หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย มีวิชาบังคับ และวิชาบังคับเลือกซึ่งเป็นวิชาสามัญ ได้แก่ วิชาภาษาไทย สังคม พหุนามัย วิทยาศาสตร์ และพื้นฐานวิชาอาชีพ รวม 1,200 คาบ หรือ คิดเป็นร้อยละ 40 นอกนั้นเป็นวิชาเลือก 45 หน่วยการเรียน หรือ 1,800 คาบ คิดเป็นร้อยละ 60 มีวิชาเลือกด้านศิลปะ ในกลุ่มวิชาพัฒนามุคสิกภาพ กับกลุ่มวิชาอาชีพ ซึ่งผู้เรียนอาจเลือกเรียนศิลปะทั้งหมด หรือ เลือกเรียนร่วมกับกลุ่มวิชาอื่นๆ เช่น กลุ่มวิชาภาษาไทย สังคม วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

- หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ สาขาวิชาศิลปหัตถกรรม มีวิชาพื้นฐานซึ่งเป็นวิชาสามัญอยู่หลายวิชา เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคม สุขศึกษา วิทยาศาสตร์ เป็นต้น รวม 1,100 คาบ หรือคิดเป็นร้อยละ 24.02 ในขณะที่มีวิชาศิลปะในหมวดวิชาชีพ วิชาชีพเลือก และวิชาเลือกเสรี ถึง 3,480 คาบ หรือ ร้อยละ 75.92

จากลักษณะการจัดเนื้อหา และคาบเรียนของแต่ละหลักสูตร แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรมัธยมศึกษาเน้นการเรียนการสอนในสายสามัญ ดังโครงสร้างหลักสูตรระบุไว้ให้เรียนถึง 40 % และในกลุ่มวิชาเลือกเสรี ซึ่งผู้เรียนสามารถเลือกเรียนในกลุ่มวิชาใดก็ได้ อีก 60 % ถ้าผู้เรียนนับถือศาสนาพุทธ จะต้องเลือกวิชาพระพุทธศาสนา ทุกภาค

เรียน ภาคเรียนละ 1 รายวิชา ตลอด 3 ปีการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535) ทำให้คาบเรียนที่จะเรียนศิลปะน้อยลงไปอีก หรือ ผู้เรียนอาจเลือกเรียนในกลุ่มวิชาอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย ดังที่ วิเวก บางพุดพิงศ์ (2525) กล่าวถึง ข้อเสนอแนะในการจัดโปรแกรมการเรียนวิชาอาชีพว่า ต้องเลือกศึกษาวิชาแกนวิชาชีพ หรือ วิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ 12 หน่วยการเรียน จาก 6 สาขา แล้วเลือกเรียนวิชาอื่นๆ ตามความถนัด และความสนใจ หรือคิดว่าจะมีประโยชน์ต่อวิชาสาขาที่ตนศึกษา

สำหรับวิชาศิลปะในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดเป็นวิชาเลือกเสรีที่มีให้เลือกอยู่ใน 2 กลุ่มวิชาใหญ่ คือ

- กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ ซึ่งมีวิชาศิลปะหัตถกรรม วิชาดนตรี และนาฏศิลป์ รวม 82 รายวิชา ให้เลือกเรียน โดยทุกวิชามีค่า 1 หน่วยการเรียน หรือ 2 คาบ/สัปดาห์ เท่ากันทุกวิชา

- กลุ่มวิชาอาชีพ วิชาศิลปะ จะกระจายอยู่ตามกลุ่มย่อยทั้ง 3 กลุ่ม ยกตัวอย่างเช่น วิชาร่างเขียนภาพหุ่นนิ่งอยู่ในกลุ่มงานผลิต, วิชาร่างเขียนภาพคนเหมือนด้วยดินสออยู่ในกลุ่มงานบริการ, วิชาหลักการเขียนภาพเบื้องต้นอยู่ในกลุ่มงานเสริมงานผลิตและงานบริการ เป็นต้น ซึ่งมีจำนวนหน่วยการเรียน และจำนวนคาบ/สัปดาห์ แตกต่างกันไปแต่ไม่เกิน 2 หน่วยการเรียน หรือ 4 คาบ/สัปดาห์

นอกจากนี้ จากผลการศึกษา ปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของ วณิช บุญผู้ (2532) สรุปผลการวิจัยว่า ตามทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์ และนักเรียน เห็นว่าโรงเรียนไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร นักเรียนไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งคล้ายกับผลการวิจัยของ สุพรรณมา มีมุข (2532) ที่ติดตามผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 แผนการเรียนวิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 ที่ระบุนสาเหตุที่เข้าศึกษาต่อว่า ความรู้ ความสามารถ ที่ได้จากแผนการเรียนวิชาอาชีพไม่เพียงพอ อุปสรรคในการศึกษาต่อส่วนใหญ่ คือ ความรู้ ความรู้วิชาสามัญในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนการเรียนวิชาอาชีพน้อยเกินไป ความรู้

ต่างๆ ที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึง ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนในวิชาอาชีพของระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

สำหรับรายวิชาที่มีอยู่ใน หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพนั้น มีการเรียน ในหมวดวิชาสามัญเพียง 24.02 % ซึ่งในรายงานผลการศึกษาเกี่ยวกับ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพยังมีความเห็นว่า หลักสูตรยังมีเนื้อหาสาระในวิชาสามัญค่อนข้างมาก และเน้นการสอนประเภททฤษฎี มากกว่า การปฏิบัติด้านวิชาชีพ ทำให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาขาดความรู้ทางด้านวิชาชีพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2525) หลังจากนั้น จึงพยายามจัดการเรียนการสอนเน้นในหมวดวิชาชีพด้านศิลปะ ทั้งด้านทฤษฎี และปฏิบัติ ถึง 75.98%

ความแตกต่างของโครงสร้างหลักสูตรทั้งสองนี้ จะหล่อหลอมให้ผู้เรียนแต่ละหลักสูตร มีคุณสมบัติเฉพาะตัวในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความคิด ทักษะ ทักษะฝีมือ ตลอดจนประสบการณ์สะสมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ที่แตกต่างกัน เมื่อผู้เรียนทั้งสองหลักสูตรเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา ที่จัดการศึกษาเน้นให้มีความสามารถเฉพาะด้าน เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น วิทยาเขตเพาะช่าง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล หรือมหาวิทยาลัยศิลปากร ความแตกต่างเหล่านี้ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน ดังที่คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากรได้กล่าวไว้ใน หลักการและเหตุผลในการจัดการสัมมนาเรื่องปัญหาการสอนศิลปะในระดับมัธยมศึกษาว่า จากประสบการณ์ของคณะมัณฑนศิลป์ ได้คัดเลือกนักเรียนมัธยมศึกษาเข้าศึกษาต่อในคณะพบว่า ความรู้ ความสามารถทางศิลปะขั้นพื้นฐานของผู้เข้าศึกษา ยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ มีความแตกต่างกันระหว่างผู้เรียนสายสามัญกับสายอาชีวะ(สายศิลปะ) ค่อนข้างมาก แม้ในปัจจุบันหลักสูตรมัธยมได้ปรับเปลี่ยน ให้มีรายวิชาพื้นฐานทางศิลปะ และการออกแบบ มากขึ้น ทว่าเมื่อพิจารณาจากหลักสูตร จากผู้เรียนที่เข้าสอบคัดเลือกเพื่อศึกษาต่อในคณะ และ จากการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการของคณะมัณฑนศิลป์ พบว่ามีแนวโน้มที่สอดคล้องให้เห็น ปัญหาของการจัดการเรียนการสอนในระดับดังกล่าว (คณะมัณฑนศิลป์, 2528)

ดังนั้นหลังจากที่ทางวิทยาเขตเพาะช่าง ๖ได้รับผู้เรียนที่จบจากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย เข้าร่วมศึกษาต่อกับผู้ที่จบจากหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพที่รับอยู่เดิม ก็พบว่า มีความแตกต่างกันในด้าน การเรียนรู้ ความรู้ ความคิด ทักษะ ความชำนาญ และประสบการณ์ด้านศิลปะต่างๆ ทั้งนี้อาจเนื่องจากโครงสร้าง และการจัดการเรียน การสอนของแต่ละหลักสูตรมีการเน้นจุดมุ่งหมายที่ต่างกัน ดังที่คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ผลสรุปปัญหาของมัธยมศึกษาไว้ในกรณีศึกษาเรื่อง ปัญหาการสอนศิลปะใน ระดับมัธยมศึกษาว่า ปัญหาที่นักเรียนเตรียมอุดมศึกษา ที่ต้องการเรียนต่อในสาขาศิลปะ ส่วนใหญ่อยู่ที่มีเวลาฝึกฝนความชำนาญค่อนข้างน้อย เพราะจำเป็นต้องเรียนวิชาบังคับ อื่นๆ อย่างหนักควบคู่ไปด้วยและดูเหมือนจะมีแต่สาขาวิชาศิลปะหัตถกรรมเพียงอย่างเดียว เท่านั้น ที่ตรงประเด็นที่ต้องการมากที่สุด แต่ระยะเวลาที่กำหนดไว้ก็ยังไม่เพียงพอสำหรับฝึกหัดนักเรียนให้มีฝีมือ และความพร้อมอยู่ในเกณฑ์ที่เป็นความต้องการของสถาบันอุดมศึกษาอยู่ดี นอกจากนี้รายวิชาส่วนใหญ่ ก็ยังเป็นรายวิชาที่ไม่เอื้ออำนวยต่อ การสร้าง พื้นฐาน (ฝีมือ) ทางด้านศิลปะด้วย (คณะมัณฑนศิลป์, 2528) ต่างจากหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีวิชาพื้นฐานวิชาชีพซึ่งเป็นวิชาบังคับคล้ายคลึงกับวิชาสาขาศิลปะหัตถกรรม ของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว ยังมีวิชาเฉพาะสาขาของแต่ละแผนกให้ฝึกทักษะฝีมือ และ ความชำนาญอีกหลายวิชา

จากผลการวิจัยหลายชิ้นแสดงให้เห็นว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ใน หลักสูตรที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ หรือประสบการณ์สะสมด้าน ต่างๆแตกต่างกันในทุกระดับการศึกษา เช่น งานวิจัยของบุญรอด บุญเหลือ (2524) ใน การเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างหลักสูตรประถม ศึกษา พุทธศักราช 2503 กับ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521, เขาวนา สุริยพันธ์ (2514) เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในระดับประถมศึกษาและ มัธยมศึกษา ระหว่าง โรงเรียนสาธิต กับโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรปกติ, ประทุม ทองพูน (2521) เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์เชิงวิทยาศาสตร์ระหว่างนักเรียนที่เรียนวิทยาศาสตร์ หลักสูตร 2503 กับหลักสูตรสสวท.ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 อดิชาภัทรวุฒิวรรณ จากโรงเรียนชาย โรงเรียนหญิงและโรงเรียนสหศึกษา, ในสายอาชีพ อริยา บานหงษา (2532) เปรียบเทียบความสามารถด้าน ความถนัดทางมิติสัมพันธ์ เหตุผลเชิงนามธรรม

และความสนใจในวิชาชีพ ระหว่างนักศึกษาสาขาศิลปหัตถกรรมที่เรียนกลุ่มวิชาต่างกันในวิทยาลัยอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การเรียนในหลักสูตรที่แตกต่างกัน มีผลให้ประสบการณ์ ความรู้ และ ความสามารถของผู้เรียนแตกต่างกันด้วย ในขณะที่ถ้าเรียนในหลักสูตรเดียวกัน แต่สภาพนโรงเรียนต่างกัน เช่น โรงเรียนชายล้วน หญิงล้วน หรือสหศึกษา มีผลไม่แตกต่างกัน ดังผลงานวิจัยของ ประทุม ทองพูน และการที่นำผลการวิจัย ด้านความคิดสร้างสรรค์มาแสดง เนื่องจากความคิดสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กับศิลปะ ดังที่งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ เช่นงานวิจัยของ รังสิมา ศิริฤกษ์พิพัฒน์ (2521), พงษ์ชัย พัฒนผลาพญุลย์ (2514), สักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2530), ไดมอนด์ (Dimond, 1969), สเต็ปป์ (Stepp, 1964) และ เวคฟิลด์ (Wakefeld, 1989) ที่ศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ทางศิลปะ หรือ ความถนัดทางศิลปะ มีความสัมพันธ์ กับ ความคิดสร้างสรรค์ มิติสัมพันธ์ เหตุผลเชิงนามธรรม และผลการวิจัยพบอีกว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับด้านสติปัญญาหรือวิชาในบางหมวด เช่น ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ลอเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1970) ที่ว่า ศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และ ประสบการณ์ทางศิลปะ กับความสามารถทางการสร้างสรรค์ เป็นสิ่งเดียวกัน

ผู้สอน

การเรียนวิชาชีพนั้นแตกต่างจากการเรียนวิชาสามัญ การจะปลูกฝังให้เด็กมีลักษณะอาชีพที่ดีในอนาคต ผู้สอนย่อมต้องเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ ดังนั้นผู้สอนในระดับอาชีวศึกษา จึงควรมีลักษณะดังนี้

1. มีความรู้ในวิชาชีพอย่างแท้จริง
2. มีความสามารถในการถ่ายทอดวิชาชีพนั้นๆ ไปสู่ผู้เรียน
3. มีความรอบรู้ในเรื่องนั้นๆ นอกเหนือจากวิชาชีพ มีประสบการณ์ในการเรียน

การทำงาน คุณธรรม จริยธรรม เพื่อปลูกฝังลักษณะการทำงานให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ในงานอาชีพ ชยัน อุตุน มีความคิดริเริ่ม หมั่นศึกษาหาความรู้ และสร้างศรัทธาให้ผู้เรียน เข้าใจลักษณะนิสัยของนักเรียนอาชีวศึกษาได้เป็นอย่างดี (เมธี บิลันธนานนท์, ม.ป.ป.)

ภายในวิทยาเขตเพาะช่างมีผู้สอนอยู่ทั้งหมด 115 ท่าน เป็นผู้สอนศิลปะ 90 ท่าน และผู้สอนวิชาพื้นฐานอีก 25 ท่าน ผู้สอนส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยเกือบทั้งหมด สำเร็จการศึกษาจากวิทยาเขตเพาะช่าง และคณะศิลปกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ในจำนวนผู้สอนศิลปะ 90 ท่าน มีอาจารย์ที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท 10 ท่าน ส่วนปริญญาเอกยังไม่มี

ข้อมูลทีกล่าวนำข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ผู้สอนในวิทยาเขตเพาะช่างมีประสบการณ์ในการสอนวิชาชีพเป็นอย่างดี เพราะเคยศึกษาในหลักสูตรนี้มาก่อน เมื่อสมัครมาเป็นอาจารย์ก็เลือกตามสาขาวิชาที่ถนัดและสำเร็จการศึกษามา ประกอบกับการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุอาจารย์ในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จะต้องผ่านการสอนในด้านวิชาการศึกษา ทฤษฎีวิชาชีพ และปฏิบัติวิชาชีพด้วย สิ่งเหล่านี้จึงเป็นตัวบ่งชี้ถึงสมรรถภาพ ทักษะความชำนาญของผู้สอนในคณะวิชาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

ผู้เรียน

จากข้อมูลสถานภาพของผู้เรียน (ตารางที่ 5-9) ผู้เรียนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 19-20 ปี สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ สาขาศิลปหัตถกรรมเป็นส่วนใหญ่ และสำเร็จจากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นส่วนน้อย มีนักเรียนรวมทั้งชั้นปีที่ 1 และ 2 ประมาณ 1,900 คน นักเรียนส่วนใหญ่มีภูมิลำเนา และที่ตั้งสถานศึกษาเดิมอยู่ต่างจังหวัด โดยเฉพาะนักศึกษาที่สำเร็จจากมัธยมศึกษาตอนปลาย จากการสำรวจของแผนกวิจัยในวิทยาเขตเพาะช่าง (2537) พบว่า การเลือกคณะวิชาในการเข้าศึกษาผู้เรียนส่วนใหญ่จะเลือกตามความถนัด และความสนใจของตนเองเป็นอันดับแรก ลักษณะของผู้เรียนในชั้นปีที่ 1 ตามความเห็นของอาจารย์ผู้สอน เห็นว่า นักศึกษาที่สำเร็จจากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายมีความรับผิดชอบ มีความพยายาม ความเอาใจใส่ และตรงต่อเวลา รวมทั้งมีความรู้พื้นฐานด้านทฤษฎี มากกว่านักศึกษาจากหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ แต่ความสามารถทางการเรียนในวิชาชีพ อาจารย์เห็นว่า นักศึกษาจากประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีความรู้พื้นฐานความสามารถในการเรียนวิชาชีพ และความสามารถในการปฏิบัติงานจริงได้ ดีกว่ากลุ่มมัธยมศึกษาตอนปลาย (บรรลือ ขอรวมเดช, 2535)

ผู้เรียนในแต่ละคณะวิชาจะต้องเข้าชั้นเรียน เพื่อเรียนวิชาทฤษฎีและปฏิบัติ ในวิชาต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยใช้เวลาศึกษารวม 2 ปี ในระบบหน่วยกิตโดยแบ่งเป็นปีละ 2 ภาคเรียน มีเวลาเรียนในแต่ละภาคไม่น้อยกว่า 17 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 35 คาบเรียน ในการปฏิบัติงานในชั้นเรียนจะอยู่ภายใต้การดูแล และแนะนำของอาจารย์ประจำวิชา นอกจากนั้นนักศึกษาจะต้องใช้เวลาพิเศษ นอกเวลาเรียนปกติ อีกประมาณสัปดาห์ละ 20-30 ชั่วโมง เพื่อค้นคว้าและปฏิบัติงานนอกชั้นเรียน สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ในบางคณะวิชา เช่น คณะวิชาออกแบบ นักศึกษาจะต้องออกไปฝึกงานตามบริษัท ห้างร้าน องค์กร รัฐวิสาหกิจและหน่วยงานราชการต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงานจริง โดยมีชั่วโมงฝึกงานไม่ต่ำกว่า 150 ชั่วโมง และจากที่ปฏิบัติมาผลการฝึกงานก็เป็นที่พอใจของสถานที่ฝึกงานเหล่านั้น นอกจากนั้นในการเรียนวิชาชีพภาคปฏิบัติในทุกคณะวิชา นอกเหนือจากการเข้าฝึกปฏิบัติงานในห้องปฏิบัติการในวิชานั้นๆ แล้ว ผู้สอนมักพานักศึกษาออกไปดูงานนอกสถานที่ตามแหล่งงานต่างๆ เป็นประจำ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้พบเห็นวิธีการทำงานจริง เพื่อนำความรู้และปัญหาที่พบกลับมาพัฒนาการเรียนในวิชานั้นๆ (วิทยาเขตพะเยา, 2535)

กระบวนการเรียนการสอน

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนวิชาชีพเฉพาะสาขา จำนวน 15 ท่าน ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนดังนี้

การวางแผนและการเตรียมการสอน

อาจารย์ผู้สอนจะวางแผนการสอนโดยคำนึงถึงคำอธิบายรายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน ผู้สอนจำนวน 9 ท่านยังเห็นว่า การวางแผนการสอนต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในการประกอบอาชีพ และเห็นว่าควรคำนึงถึงความต้องการของตลาดแรงงานด้วย

ในการเตรียมการสอนผู้สอนจำนวน 9 ท่านมีความเห็นว่าควรหากิจกรรมที่น่าสนใจมาสอน ในจำนวนนี้มีผู้สอนจำนวน 7 ท่านเห็นว่าข้อมูลที่น่าสนใจต้องทันสมัย

การดำเนินการสอน

อาจารย์ใช้เวลาช่วงต้นภาคเรียนเพื่อเตรียมพื้นความรู้ให้กับผู้เรียนทั้ง 2 กลุ่ม คือกลุ่มมัธยมศึกษาตอนปลายกับกลุ่มประกาศนียบัตรวิชาชีพ ให้ความใกล้เคียงกัน (10 ท่าน) โดยลำดับบทเรียนจากง่ายไปหายาก และค่อยๆ มีความซับซ้อนมากขึ้น (8 ท่าน) ปรับเนื้อหา ให้ความเหมาะสมกับสภาพและความสนใจของผู้เรียน (7 ท่าน) ประเมินผลการเรียนด้วยการสังเกต และสอบถามเป็นระยะ (5 ท่าน) ปัญหาในการดำเนินการสอน มีสาเหตุมาจากพื้นความรู้เดิมของผู้เรียนต่างกันทำให้ต้องปรับเนื้อหาการสอน กิจกรรมดำเนินการไปได้ช้ากว่าที่กำหนด (5 ท่าน) ต้องเอาใจใส่ และแนะนำผู้เรียนที่มีจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมากเป็นพิเศษ (4 ท่าน)

ด้านวิธีการสอน อาจารย์ทั้งหมดใช้วิธีการสอนแบบบรรยายประกอบการสาธิตเป็นประจำ และอาจารย์ส่วนมาก (12 ท่าน) ใช้สื่อต่างๆ ประกอบการบรรยายและสาธิต นอกจากนี้ก็มีอาจารย์บางส่วน (7 ท่าน) ที่ปฏิบัติกิจกรรมไปพร้อมๆ กับผู้เรียน และเชิญวิทยากรมาบรรยายในชั้นเรียนเป็นครั้งคราว ในด้านปัญหาอาจารย์บางส่วน (8 ท่าน) เห็นว่า สภาพห้องเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการสอน และเสนอแนะว่าทางวิทยาเขตควรจัดห้องปฏิบัติการที่มีความพร้อม และความเหมาะสมกับการสอนในสาขาวิชานั้นๆ ให้มากกว่านี้

ด้านสื่อการสอน อาจารย์ทั้งหมดใช้กระดานดำ ตัวอย่างผลงานจริง แบบจำลอง-ผลงานจริง อาจารย์จำนวน 9 ท่านใช้แผ่นใส และสไลด์ และอาจารย์จำนวน 5 ท่านใช้หุ่นนิ่งเป็นสื่อการสอน อาจารย์บางส่วนนำผู้เรียนทัศนศึกษาเพื่อไปดูการปฏิบัติงานจริง จากสถานประกอบการ นอกจากนี้มีอาจารย์เพียงส่วนน้อย (3 ท่าน) ที่ใช้วีดิทัศน์ประกอบการสอน ซึ่งสื่อการสอนของอาจารย์ส่วนใหญ่ออกทุนทรัพย์ในการจัดหาจัดทำสื่อต่างๆ ใช้เอง สื่อวัสดุที่มีอยู่ภายในวิทยาเขตไม่ได้รับความสะดวกในการใช้บริการ และยังเห็นว่าอุปกรณ์การสอนในวิทยาเขตไม่เพียงพอกับการใช้

ด้านการประเมินผล อาจารย์ส่วนใหญ่ประเมินการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย ร้อยละ 60 ด้านพุทธิพิสัย หรือการสามารถบอก อธิบายเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือ คุณสมบัติของวัสดุ

ขั้นตอนวิธีการทำ การวิจารณ์งาน วรรณกรรม 40 ส่วนด้านจิตพิสัย ได้แก่ การเข้าชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย การเอาใจใส่สนใจในการเรียน ร้อยละ 10 ส่วนเกณฑ์ในการประเมินผล อาจารย์ทุกท่านให้ความสำคัญกับผลงานสำเร็จ ทักษะฝีมือ ความคิดสร้างสรรค์ มากเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ความขยันเอาใจใส่ สนใจเรียน การเข้าชั้นเรียน อาจารย์ 13 ท่านให้ความสำคัญกับผลงานที่ถูกต้องตามคำสั่ง และความสวยงาม พัฒนาการด้านทักษะของผู้เรียนแต่ละคน การจัดองค์ประกอบ มีอาจารย์ 11 ท่าน ให้ความสำคัญกับความตรงต่อเวลา ความละเอียดประณีตของผลงาน ซึ่งอาจารย์ทุกท่านจะดูพัฒนาการของผู้เรียนเมื่อเปรียบเทียบกับตัวเอง กับเพื่อนร่วมชั้น และ บางท่าน ตรวจสอบผลงานโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน หรือจุดประสงค์ที่ผู้สอนตั้งไว้ นอกจากนี้ อาจารย์ได้วัดและประเมินผลแบบอิงกลุ่มในด้านทฤษฎี จากการตอบคำถามและการสอบข้อเขียน และใช้การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ ในส่วนของการตรวจผลงาน

สถานที่และวัสดุอุปกรณ์

ภายในวิทยาเขตเพาะช่าง มีอาคารเรียนทั้งหมด 6 หลัง อาคาร 1 เป็นอาคารที่จัดไว้สำหรับการบริหาร ดำเนินงานของวิทยาเขต ห้องสมุดทัศนศึกษา 1 ศูนย์คอมพิวเตอร์ และพิพิธภัณฑ์ศิลปะจำลอง ส่วนอาคารอีก 5 หลังเป็นอาคารเรียนแยกตามคณะวิชาต่างๆ ดังนี้

1. คณะวิชาศิลปประจําชาติ ได้แก่ อาคาร 6 เป็นอาคารที่มี 6 ชั้น เป็นห้องเรียนแผนกวิชาต่างๆ ของคณะรวม 3 แผนกวิชา
2. คณะวิชาวิจิตรศิลป์ ได้แก่ อาคาร 2 เป็นอาคารที่มี 7 ชั้น เป็นห้องเรียนของแผนกวิชาต่างๆ ของคณะรวม 4 แผนกวิชา และห้องสมุดของวิทยาเขต
3. คณะวิชาออกแบบ ได้แก่ อาคาร 3 เป็นอาคารที่มี 7 ชั้น เป็นห้องเรียนของแผนกวิชาต่างๆ ของคณะ รวม 3 แผนกวิชา ศูนย์วัฒนธรรม หอศิลป์และห้องนิทรรศการ
4. คณะวิชาหัตถกรรม ได้แก่ อาคาร 4 เป็นอาคารที่มี 7 ชั้น เป็นห้องเรียนของแผนกวิชาต่างๆ ของคณะ รวม 8 แผนกวิชา และห้องวัสดุทัศนูปกรณ์ 2
5. คณะวิชาสามัญ ได้แก่ อาคาร 5 เป็นอาคารที่มี 5 ชั้น สำหรับสอนวิชา

สามัญ หรือวิชาทฤษฎีศิลปะทั้งหมด ใต้อาคารเป็นบริเวณที่ขายและรับประทานอาหาร

แต่ละชั้นเรียน มีเนื้อที่ประมาณ 300-600 ตารางเมตร จัดแบ่งเป็นห้องพักของ อาจารย์ 1-2 ห้องและห้องปฏิบัติการขนาดใหญ่ 1-2 ห้อง ภายในห้องมีตู้และชั้นเก็บผลงาน ของนักศึกษา ระดับปฏิบัติงานขนาดใหญ่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ตามสาขาวิชาตาม ที่ผู้สอนวางแผนวิชานั้นๆ เป็นผู้กำหนด

ในด้านวัสดุอุปกรณ์ วิทยาเขตได้รับเงินสำหรับจัดซื้อในหมวดวัสดุอุปกรณ์ จากงบประมาณแผ่นดินในปีงบประมาณ พ.ศ.2528 เป็นจำนวน 1,840,000 บาท/ปี และงบประมาณที่เป็นเงินผลประโยชน์ของวิทยาเขต อีก 464,500 บาท/ปี ซึ่งงบประมาณในส่วนนี้จะเพิ่มทุกปี โดยเพิ่มขึ้นประมาณ 200,000 บาท/ปี (วิทยาเขตเพาะช่าง, ม.ป.ป.)

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการตัดสินใจ หรือพิจารณาผลการ เรียนที่ครูสอนในวิชาต่างๆ แก่ผู้เรียนว่าได้ผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ เพียงใด การวัด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ถือเป็นหลักในการวัดผลการศึกษาวีธีหนึ่ง การเรียนการสอนในโรง เรียนมีความจำเป็นต้องตรวจสอบ ตรวจสอบผลการเรียน ที่ผู้เรียนได้เรียนไปแล้วด้วยวิธีการ ต่างๆ เช่น การสังเกต ทดสอบด้วยข้อสอบ หรือประเมินจากผลผลิตในการทำงานของผู้เรียน ได้มีผู้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้คล้ายคลึงกัน ดังนี้

กรมวิชาการ (2515) สรุปลักษณะของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า เป็น ความรู้ที่ได้รับ หรือทักษะที่เจริญขึ้น โดยการเรียนวิชาต่างๆ ในโรงเรียนตามปกติ โดย พิจารณาจากคะแนนสอบ หรือผลงานที่ครูกำหนดให้ทำ หรือทั้งสองอย่าง คล้ายคลึงกับความ เห็นของ อาร์นอล ไอเซน และเมย์ลี (Arnold, Eysench and Meili, 1972) ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ขนาดของความสำเร็จที่ได้รับจากการทำงานที่ต้องอาศัย ความพยายามจำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการกระทำที่ต้องอาศัยความสามารถทางร่าง กาย หรือสมอง

จากคานิยามข้างต้น สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสำเร็จที่ได้จากความรู้ ทักษะ สมรรถภาพทางกาย หรือทางสมองด้านต่างๆ ซึ่งผ่านกระบวนการวัดผลการเรียนในวิชา หรือกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งมีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้ให้ความสนใจต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมาก ว่า มีปัจจัยด้านใดบ้างที่มีความสัมพันธ์ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน เพื่อเป็นแนวทางที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ในตนเอง เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด จากการศึกษาแต่เดิมเห็นว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นองค์ประกอบของความรู้ความเข้าใจ เช่น สมรรถภาพทางสมองทั่วไป ความถนัดทางภาษาและการคำนวณ เป็นต้น แต่ต่อมาผลการวิจัยของหลายคน เช่นการวิจัยของเกอร์ทรูด เอช ฮิลเดรท (Gertrudde H. Hildreth, 1966) พบว่า สาเหตุที่ทำให้เด็กฉลาดจำนวนหนึ่งไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียน เนื่องจากมีนิสัยทางการเรียนที่ไม่ดี ขาดการวางแผนการทำงานที่ดี และไม่รู้จักใช้เวลาเรียนอย่างถูกต้องและเหมาะสม อีลิช (Ehrlich, 1969) ศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนดีจำเป็นต้องมีนิสัยทางการเรียนที่ดี ไม่จำเป็นต้องเป็นคนที่มีสติปัญญาดี แต่ต้องเป็นคนรู้จักวิธีการเรียน และวิธีทำงานให้ได้ผลดี ดังนั้นจึงมีการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้หลายแนวทางดังนี้

ทราเวอร์ (Traver, 1958) ให้ความเห็นว่า การทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยตัวแปรด้านสติปัญญามีค่าสูงไม่เกิน .07 คือ จะทำนายได้ถูกต้องเพียงร้อยละ 50 ส่วนที่เหลือต้องอาศัยตัวแปรอื่นๆ ที่ไม่ใช่ตัวแปรทางสติปัญญาไว้วัด เมื่อ Klausmeier (1961) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่เป็นตัวกำหนด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แล้วสรุปว่า คุณลักษณะของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ในการอธิบายถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งประกอบด้วยความพร้อมทางสมอง ความพร้อมทางกายภาพ คุณลักษณะทางจิตใจ ความสนใจ ทัศนคติ ค่านิยม เพศ อายุ และภูมิหลังทางครอบครัว และสังคม

แมดดอกซ์ (Maddox, 1963) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทาง สติปัญญา และความสามารถทางสมอง ร้อยละ 50-60 ขึ้นอยู่กับนิสัยการเรียนที่ดี ร้อยละ 30-40 ขึ้นอยู่กับโรคภัยและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ อีกร้อยละ 10-15 คล้ายคลึงกับความเห็นของ กลาเซอร์และคณะ (Glaser and others, 1972) ที่กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทาง

การเรียนรู้เป็นผลจากองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ คุณลักษณะของผู้เรียน ความสามารถที่ติดตัวมาแต่กำเนิด รวมทั้งภูมิหลังด้านครอบครัวด้วย

สังัด อุทรานันท์ (2524) กล่าวว่า วิชาที่ ประสพการณ์เดิมเป็นส่วนสำคัญที่จะทำ ให้เด็กเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็วขึ้น เนื่องจากเห็นความสัมพันธ์ของความรู้เดิม กับความรู้ใหม่

เมอเรนส์ (Mehrens, 1973) กล่าวว่า องค์ประกอบที่อาจมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ วุฒิภาวะ แรงจูงใจ ทักษะทางการเรียน และ ทักษะคิดของผู้เรียนต่อคุณค่าการศึกษา ต่อครู ต่อโรงเรียน และวิชาที่เรียน สอดคล้องกับความเห็นของ โบว์แมน (Bowman, 1965) และอนาสตาซี (Anastasi, 1961) ที่ว่า องค์ประกอบด้านอื่นๆ นอกเหนือจากสติปัญญาที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ การเอาใจใส่ทางการศึกษา ธรรมชาติของผู้เรียน ทักษะคิดของผู้เรียนต่อวิชา ต่อสิ่งแวดล้อม

จากที่นักการศึกษาและนักจิตวิทยาหลายท่านได้กล่าวไว้ข้างต้น อาจสรุปผลได้ว่า องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สามารถจำแนกออกเป็น 2 องค์ประกอบ ใหญ่ๆ คือ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสติปัญญา (Intellective Factors) กับองค์ประกอบ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับสติปัญญา (Nonintellective Factors) คล้ายกับที่โรเบิร์ต เอ็ม กาช (Robert M. Gagne, 1970) สรุปไว้ว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีองค์ประกอบหลักอยู่ 2 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านพันธุกรรม เป็นส่วนที่บุคคลได้รับจากปัจจัยทางชีววิทยา ซึ่ง มีอยู่หลายองค์ประกอบด้วยกัน แต่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาให้ความสนใจเป็นพิเศษ กับสติปัญญา และ ความถนัด สติปัญญา เป็นความสามารถทางสมอง ซึ่งเกี่ยวกับความสามารถ ในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ และเป็นที่ยอมรับว่า สติปัญญาได้รับการถ่ายทอดมา ทางพันธุกรรมแต่มีองค์ประกอบอื่นเกี่ยวข้องด้วย เช่น ประสบการณ์การเรียนรู้ และความสนใจ สำหรับความถนัดที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ ความถนัดเชิงภาษา เหตุผล มิติสัมพันธ์ ตัวเลข และความจำ

2. องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม เป็นส่วนที่บุคคลได้รับจากการเรียนรู้ และ

สังคม ซึ่งแบ่งได้ 3 ด้านคือ ด้านสภาพสังคมและเศรษฐกิจของผู้เรียน ด้านโรงเรียนและบุคลิกภาพโดยรวมของครู และด้านคุณภาพการศึกษา

สำหรับในด้านศิลปะนั้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะประกอบด้วยผลของการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เช่นเดียวกับการศึกษาในสาขาอื่นๆ ดังที่ แลนซิง (Lansing, 1976) ได้จำแนกพฤติกรรมการเรียนรู้ทางศิลปะไว้ดังนี้

1. ด้านพุทธิพิสัย เป็นความรู้เกี่ยวกับศิลปะมี 5 ด้านคือ ความรู้ในเนื้อหาวิชาศิลปะ องค์ประกอบศิลปะ กระบวนการทำ ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติของศิลปะ
2. ด้านจิตพิสัย เป็นทัศนคติที่นำไปสู่การสร้างและเข้าถึงงานศิลปะ มี 4 ด้านคือ ความสนใจในประสบการณ์สุนทรีย์ ความมั่นใจในการทำงานและประเมินผลงาน ความมีใจกว้างยอมรับในแบบอย่างงานศิลปะ ความขยันเอาใจใส่ และความตั้งใจ
3. ด้านทักษะพิสัย ในงานศิลปะเป็นการประสานกันของมือกับตาในการใช้เครื่องมือและวัสดุอย่างมีประสิทธิภาพ

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระหว่างผู้เรียนที่จบมาจากหลักสูตรที่แตกต่างกัน จึงจะขอเสนอองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านต่างๆ ดังนี้

สมรรถภาพทางสมอง

สมรรถภาพทางสมอง (Mental Ability) ถือเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งในด้านสติปัญญา ที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งมีผู้ตั้งทฤษฎีอธิบายไว้หลายคนดังนี้

เธอร์สโตน (Thurstone, 1958) ผู้คิดทฤษฎีตัวประกอบพหุคูณ (Multiple - Factor Theories) กล่าวว่าสมรรถภาพทางสมองของมนุษย์ขั้นพื้นฐาน (Primary Mental Ability) มี 7 องค์ประกอบคือ

- สมรรถภาพทางสมองด้านตัวเลข (Numerical Factor)

- สมรรถภาพทางสมองด้านภาษา (Verbal Factor)
- สมรรถภาพทางสมองด้านเหตุผล (Reasoning Factor)
- สมรรถภาพทางสมองด้านมิติสัมพันธ์ (Spacial Factor)
- สมรรถภาพทางสมองด้านความจำ (Memory Factor)
- สมรรถภาพทางสมองด้านการรับรู้ (Perceptual Factor)
- สมรรถภาพทางสมองด้านความคล่องแคล่วในการใช้คำ (Word
Influency Factor)

ทฤษฎีไฮราซิคอล (Hierarchical Theories) ที่เสนอโดยเบอร์ท เวอร์นอน และฮัมฟรีส์ แบ่งเป็น 2 องค์ประกอบใหญ่ๆ คือองค์ประกอบทางการศึกษาเล่าเรียน (Verbal-Educational) และองค์ประกอบทางทักษะปฏิบัติและวิชาชีพ (Practical-Machanical) และแบ่งออกเป็นองค์ประกอบย่อยในแต่ละด้านคือ องค์ประกอบทางการเล่าเรียน คือ องค์ประกอบด้านภาษา ตัวเลขและอื่นๆ, องค์ประกอบทางทักษะปฏิบัติและวิชาชีพ คือ ความรู้ทางช่างกล มิติสัมพันธ์ การใช้มือปฏิบัติและอื่นๆ (ล้วน สายยศ, 2522)

จากทฤษฎีทั้งสามที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า ถ้าบุคคลได้รับประสบการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสมรรถภาพทางสมอง เน้นไปในด้านใดที่เหมาะสม บุคคลนั้นก็จะมีสมรรถภาพทางสมองซีกนั้นดีกว่าอีกซีกหนึ่ง หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่จบมาจากหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ สาขาวิชาศิลปหัตถกรรมส่วนหนึ่งมาเรียนด้านวิชาชีพเพราะไม่สามารถเรียนในสายสามัญต่อได้ และอีกส่วนหนึ่งมีความสนใจด้านวิชาชีพด้านศิลปะอยู่แล้ว จะทำให้เป็นบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์และกลไกด้านการอุปมาอุปมัย มีความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ และการใช้มือในการปฏิบัติงาน ในขณะที่นักศึกษาจากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเรียนเน้นกลไกสมองในด้านการคิดคำนวณ ภาษา และความมีเหตุผล เป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิด ความจำ การจัดระบบ น่าจะมีสมรรถภาพของสมองซีกซ้ายเป็นต้นๆ อิทธิพล ตั้งโฉลก (2528) กล่าวว่าการเรียนการสอนศิลปะมีจุดมุ่งหมายขั้นสุดท้าย คือสอนให้มีความรู้ ความสามารถในการทำงานสร้างสรรค์ศิลปะได้ และกล่าวว่าศักยภาพในการสร้างสรรค์เฉพาะบุคคลอาจจะมีมากหรือน้อยแตกต่างกันหลายระดับ ดังนั้นการสอนศิลปะจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึง พื้นฐานที่แตกต่างกันเฉพาะบุคคล ไม่ว่าจะเป็นระดับเข่าบัวปัญญา ความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ

สภาพจิตใจ อารมณ์ ตลอดจนจนถึงฝีมือ ความถนัดเฉพาะทางศิลปะที่แตกต่างกันอย่างมากใน
ตัวนักศึกษาแต่ละคน ซึ่งก็คือ ประสบการณ์สะสมของแต่ละบุคคลนั่นเอง

ความถนัดทางการเรียน

ความถนัดทางการเรียน หมายถึง ระดับความสามารถของบุคคล ที่มีต่อการ
เรียนรู้ และการฝึกฝนในวิทยาการต่างๆ รวมทั้งทักษะที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ ซึ่งมีความสัม
พันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ชวาล แพร์ตกุล , 2526) จึงได้มีการสร้างแบบทดสอบ
ความถนัดทางการเรียน เพื่อที่จะพยากรณ์ล่วงหน้าว่า ผู้เรียนจะสามารถเรียนวิชานั้นๆ ได้
ดีเพียงใด สาเหตุที่มาใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยตรง เนื่องจากแบบวัดผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนส่วนใหญ่มุ่งวัดแต่ความรู้ ความจำ ได้มีงานวิจัยเป็นจำนวนมากที่ศึกษาความ
สัมพันธ์ระหว่าง ความถนัดทางการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่ง วิเชียร เกตุสิงห์
(2521) กล่าวสรุปไว้ว่า

1. ผลการวิจัยส่วนใหญ่ พบว่า คะแนนจากแบบทดสอบความถนัดทางการเรียน
สามารถทำนายผลการเรียนในระดับมหาวิทยาลัยได้ โดยมีรายละเอียดแตกต่างกันไป
2. แบบทดสอบที่พบว่า มีความสัมพันธ์สูงกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มักได้แก่
แบบทดสอบความถนัดด้านภาษา ตัวเลข เหตุผล และมิติสัมพันธ์

สำหรับความถนัดทางการเรียนด้านศิลปะส่วนใหญ่ จะใช้แบบทดสอบด้านมิติสัมพันธ์
ด้านเหตุผลเชิงนามธรรม และด้านความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องโดย
ตรงกับวิชาศิลปะ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ นลินี วัฒนคร (2525) ที่ศึกษาองค์ประกอบ
บางประการที่สัมพันธ์กับความสามารถทางจิตรกรรมในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กลุ่ม
ประชากรคือ นักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ชั้นปีที่ 2 ในวิทยาเขตเพาะช่าง โดยใช้
แบบทดสอบวัดความสามารถเฉพาะทางศิลปะ 7 ด้าน พบว่า ความสามารถเฉพาะทางศิลปะทั้ง
7 ด้าน มีความสัมพันธ์กับความสามารถทางด้านจิตรกรรมไทย ทั้งเกรดเฉลี่ยรวม และเกรด
เฉลี่ยวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์กับความสามารถทางด้าน
จิตรกรรมสากล ทั้งเกรดเฉลี่ยรวมและเกรดเฉลี่ยวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2530) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความสามารถทางสมองเบื้องต้นด้านสติสัมพันธ์ ด้านเหตุผลเชิงนามธรรมและความถนัดทางศิลป์ ของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา ชั้นปีที่ 3 สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ พบว่า นักศึกษามีความสามารถทางสมองเบื้องต้นด้านสติสัมพันธ์ และเหตุผลเชิงนามธรรมในทางบวกระดับต่ำกว่าความถนัดทางศิลป์

อริยา ปานหงษา (2533) ท้าการวิจัยเปรียบเทียบความสัมพันธ์ ด้านความถนัดทางศิลปะ มิตีสัมพันธ์ เหตุผลเชิงนามธรรม และความสนใจในวิชาชีพของนักศึกษา สาขา ศิลปหัตถกรรม ของวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า นักศึกษาที่เรียนกลุ่มวิชาต่างกัน มีความสามารถด้านความถนัดทางศิลปะต่างกัน เพราะแต่ละกลุ่มวิชามีจุดมุ่งหมายทางการเรียนที่แตกต่างกัน

จากงานวิจัยหลายชิ้นนี้แสดงว่าความถนัดทางการเรียนด้านต่างๆ ของผู้เรียนจะแตกต่างกันตามลักษณะและจุดมุ่งหมายของวิชาที่เรียน

พื้นความรู้เดิม

ในการเรียนทั้งทางภาคทฤษฎีและปฏิบัตินั้น นักศึกษาจะมีวิธี และแบบการเรียน เทคนิควิธีการเฉพาะตัวของผู้เรียน ที่ย่อมมีความแตกต่างกันออกไปในการเรียนการสอนของแต่ละกลุ่มวิชา ชั้นปีและสาขาวิชา ทั้งนี้เพราะ ธรรมชาติของแต่ละวิชา ตลอดจนลักษณะของนักศึกษาแต่ละแผนกวิชามีความแตกต่างกัน (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2524) สำหรับคุณลักษณะของผู้เรียนนั้น สัจด์ อุทรานันท์ (2524) ได้แบ่งเป็น 4 ประการที่มีผลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1. ความสามารถทางสติปัญญา (Learning Abilities) เป็นความสามารถทางการเรียน โดยธรรมชาติ แต่ละคนจะมีความสามารถไม่เหมือนกัน จึงมีผลต่อการเรียนของเด็กโดยตรง กล่าวคือ ใครมีความสามารถในวิชาใดก็ย่อมจะสามารถเรียนได้ดีในวิชานั้น ซึ่งตรวจสอบได้ด้วยวิธีการต่อไปนี้

1.1. ใช้แบบทดสอบความสามารถทางการเรียนเป็นรายวิชา วิธีนี้ยุ่งยาก เนื่องจากแบบทดสอบเป็นเครื่องมือวัดที่ยุ่งยากในการดำเนินการ ประกอบกับประเทศไทยยังไม่มีแบบทดสอบมาตรฐานอย่างเพียงพอ

1.2. การศึกษาข้อมูลจากระเบียนสะสม หรือผลการเรียนที่ผ่านมานับปีก่อนๆ ซึ่งเป็นข้อมูลที่หาได้ง่าย ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ถ้าใช้ผลการเรียนหลายครั้ง หลายปีมาเป็นเกณฑ์พิจารณา ข้อมูลที่ได้ก็จะมีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้พอสมควร

2. อัตราการเรียน (Rate of Learning) เป็นลักษณะส่วนบุคคลที่สามารถเรียนรู้ หรือ เข้าใจในสิ่งที่ครูสอนได้มากน้อย หรือรวดเร็วเพียงใด ส่วนหนึ่งมาจากความสามารถทางสติปัญญา นอกจากนั้นยังมีองค์ประกอบอื่นๆ ได้แก่ ทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียน อัตราการเรียนเป็นเรื่องของปริมาณการเรียนรู้ภายในช่วงเวลาที่กำหนด ตัวอย่างเช่น ถ้าต้องการให้ผู้เรียนเกิดทักษะ 100 ส่วน ผู้เรียนแต่ละคนมีอัตราการเรียนไม่เท่ากัน ระยะเวลาในการรับรู้ให้ได้ 100 ส่วน ย่อมแตกต่างกัน แต่ถ้ากำหนดเวลาเท่ากัน ความรู้ หรือ ทักษะของผู้เรียนแต่ละคน ย่อมแตกต่างกัน วิธีการคิดอัตราการเรียน คือ ใช้แบบทดสอบวัดทักษะการเรียน กับประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรม

3. ลักษณะการเรียน (Function of Learning) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสนใจ ความเอาใจใส่ หรือ ความพยายามในการเรียน ผู้เรียนบางคนอาจเอาใจใส่ต่อการเรียนโดยไม่ต้องมีผู้ใดควบคุม แต่บางคนต้องมีผู้ให้คำอธิบายชี้แจง หรือคอยให้กำลังใจตลอดเวลา ซึ่งอาจสังเกตพฤติกรรมในการเรียน หรือศึกษาจากระเบียนสะสม หรือสอบถามผู้ที่เคยสอนนับปีก่อนๆ

4. ประสบการณ์เดิม (Background of Experience) เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้นักเรียนรู้อย่างดี และรวดเร็วขึ้น ถ้าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานดีก็จะสามารถเข้าใจอย่างรวดเร็ว แจ่มแจ้ง เนื่องจากเห็นความสัมพันธ์ของความรู้เดิมกับความรู้ใหม่

ดังนั้นเมื่อผู้เรียนมาเรียนในระดับที่สูงขึ้น ประสบการณ์เดิมหรือความรู้ขั้นพื้นฐาน

ของผู้เรียนแต่ละกลุ่มที่มาจากหลักสูตรที่แตกต่างกัน ย่อมแตกต่างกันด้วย แต่ประสบการณ์เดิม นั้นมีความสำคัญ เป็นพื้นฐานของการศึกษาระดับที่สูงขึ้น ดังที่ สจัด อุทรานันท์ (2524) กล่าวไว้สรุปได้ว่า ประสบการณ์ และพื้นฐานความรู้เดิมเป็นสิ่งสำคัญต่อการตัดสินใจของครู เกี่ยวกับการเลือกประสบการณ์ใหม่เพื่อสอนเด็ก ประสบการณ์หรือความรู้ใหม่จัดเป็น อุปสรรค ที่จะให้เด็กได้แก้ปัญหาเพื่อให้เกิดความรู้ ถ้าประสบการณ์ใหม่ซ้ำ หรือ เหมือนประสบการณ์ เดิม การเรียนรู้ก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะผู้เรียนไม่ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือ เกิดความรู้ใหม่ วนทางตรงกันข้ามถ้าความรู้ใหม่ไม่ต่อเนื่องกับประสบการณ์ หรือ พื้นความรู้เดิม การเรียนรู้ ย่อมจะเกิดขึ้นลำบากเกิดความ สับสนและไม่เข้าใจ เนื่องจากผู้เรียนไม่เห็นถึงความสัมพันธ์ ของความรู้ต่างๆ เหล่านั้น วิธีการที่จะทำให้ทราบว่า ผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เดิมเป็นอย่างไร คือ ดูจากผลการเรียนในชั้นมัธยมก่อน หรือทำการทดสอบความรู้ก่อน การเลือกเนื้อหาวิชา มาสอนนั้นจะต้องคำนึงถึง ความยากง่ายให้พอเหมาะกับความสามารถของผู้เรียน และขณะ เดียวกันก็จำเป็นต้องทำให้มีความต่อเนื่องกับความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียนด้วย

สำหรับความสำคัญของพื้นฐานความรู้เดิม ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้นได้มี งานวิจัยหลายเรื่องสนับสนุนคากล่าวของ สจัด อุทรานันท์ เช่น งานวิจัยของ ทวีป ศิริรัศมี (2527), งานวิจัยของสุพจน์ บุรพุกศลศรี (2530), พิศเพลิน เขียวหวาน (2521), สุมา สุทธิวาทนฤพนธ์ (2522), อัมพา สุขกลม (2529), สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2525), กมล กิจสวัสดิ์ (2533) และ จุฑา วิริยะ (2532) ซึ่งเป็นงานวิจัยทั้งในวิชาสามัญและวิชาศิลปะ ที่แสดงให้เห็นว่า พื้นความรู้เดิม มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผู้เรียนที่มีผลการ เรียนดี มักมีพื้นฐานความรู้เดิมในวิชานั้นๆ ดีด้วย ในการวิจัยในระดับอุดมศึกษาอย่างเช่นงานวิจัย ของทวีป ศิริรัศมี พบว่า พื้นความรู้เดิมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถอธิบายผลการ เรียนนามมหาวิทยาลัยได้เฉพาะในช่วง 2 ปีแรก แต่เมื่อผู้เรียนปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใน มหาวิทยาลัยได้ ในปีที่ 3 และ 4 ไม่สามารถนำพื้นฐานความรู้เดิมมาอธิบายผลการเรียนได้ ถ้า พื้นความรู้เดิมไม่ดี ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ใหม่อาจส่งผลต้องออกจากการศึกษากลางคันได้ ดังเช่นงานวิจัยของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ซึ่ง มล.ดุษฎี ชุมสาย (2508) อธิบายถึงสมรรถภาพ ทางสมองที่มีอยู่ตามนุษย์ว่า การแผ่กระจายกระแสประสาทของแต่ละคนไม่เท่ากันเป็นผลให้คน ระลึกได้ไม่เท่ากัน การระลึกได้ต้องมีสิ่งเร้า 2 สิ่ง สิ่งเร้าอันหนึ่งผ่านมาแล้วในอดีต สิ่งเร้า อีกอันเป็นปัจจุบันหรือ เป็นการโยงความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ใหม่ กับประสบการณ์เก่า

ประสบการณ์ทางศิลปะ

ประสบการณ์ เป็นผลมาจากการปะทะของตัวเรากับสิ่งแวดล้อม (สวนศรีศรีแพงพงษ์, 2534) และอาไพ ตรีธรรมสาร (2535) กล่าวว่า กระบวนการทางความคิดในการจัดการกับประสบการณ์หนึ่งเกิดขึ้น เมื่อประสบการณ์ หรือ สิ่งหนึ่งผ่านเข้ามาทางการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่ง ซึ่งบุคคลรับเข้ามาในห้วงความคิด ในรูปของวัตถุดิบ โดยจะแปลงสภาพให้เป็นรูปของปัญหาที่ต้องการขบคิด จากนั้นจึงตีแผ่ความเป็นไปได้ต่างๆ ในการหาคำตอบ หรือ ข้อสรุปของปัญหา กระบวนการต่อมา คือ การสรุปคำตอบ ซึ่งอาจผนวกเข้ากับข้อสรุปที่ได้จากประสบการณ์เดิม หรือ อาจเกิดจากการทดลอง หรือ หาประสบการณ์ใหม่มาประกอบการพิจารณา เมื่อคิดว่าได้คำตอบที่พึงพอใจแล้วจะยอมรับสมมติฐานของการทดลองอันใดอันหนึ่งที่ตั้งไว้ ความคิดรวบยอดจะรวมตัวกันเป็นกระแสเดียวกัน ไหลเลื่อนไปสะสมกับข้อสรุปจากประสบการณ์เดิมในคลังความคิด

วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) เสนอว่า ประสบการณ์ทางศิลปะมีอยู่ 3 ด้าน คือ

1. ประสบการณ์ที่ได้ฝึกปฏิบัติ การทำงานที่ต้องผสมผสาน ระหว่างความคิด และการปฏิบัติอย่างศิลปะ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกฝนและฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง เมื่อปฏิบัติงานผลงานก็จะทำให้การเรียนรู้ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ก็จะมีผลดีต่อการปฏิบัติครั้งต่อไปอีกต่างมีผลต่อกันเช่นนี้เป็นวัฏจักร การเรียนรู้ที่ได้รับก็คือ ประสบการณ์ฝังแน่นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีคุณค่า หรือ เป็นความพร้อมเฉพาะตัวบุคคลที่ได้รับการผลักดันให้เกิดขึ้น
2. ประสบการณ์จากการศึกษาผลงานศิลปะ การศึกษาให้สัมพันธ์กับการปฏิบัติย่อมสามารถผลักดันให้การฝึกปฏิบัติพัฒนาไปได้ดี การศึกษานี้ที่มีได้หมายความว่า เพียงการอ่าน หรือ การฟังเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การดูผลงานศิลปะต่างๆ ไป การดูอย่างชื่นชม คิด วิเคราะห์
3. ประสบการณ์จากสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมในที่นี้ หมายถึง สภาพแวดล้อมเชิงวัตถุ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น และสภาพแวดล้อมเชิงเหตุการณ์ การที่ผู้เรียนมีประสบการณ์มาก ได้รู้มากและเห็นมาก ย่อมเปิดโอกาสให้เขาได้คิดมากตามไปด้วย ประสบการณ์จากสภาพแวดล้อม ย่อมเป็นความพร้อมที่มีความหมายต่อการเรียนรู้ และการแสดงออกทางศิลปะ

ประสบการณ์ทางศิลปะทั้ง 3 ด้านที่กล่าวมานี้ โดยเฉพาะประสบการณ์ด้านการฝึกปฏิบัติ หรือ การฝึกทักษะฝีมือ และต้องมีการฝึกอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คล่อง เกิดความชำนาญ ความเคยชิน ในการสะสมประสบการณ์เช่นนี้ จะมีผลไปสู่การคิดวิเคราะห์ต่อวัตถุและสิ่งแวดล้อมสืบไป ฉะนั้นการศึกษาศิลปะจึงน่าจะให้ผู้เรียนเรียนเน้น ด้านศิลปะปฏิบัติ ซึ่งจะได้ผลเป็นรูปธรรม ดีกว่าการศึกษาจากตำราและการท่องจำ ดังผลการวิจัยของ สตีวานอฟ (Stevanov, 1982) เกี่ยวกับกลวิธีการสอน 3 แบบในการสอนวิชาศิลปะชั้นน่านแก่ผู้ที่ไม่ได้เรียนเอกศิลปะ ผลการวิจัยแสดงว่า การจัดสภาพการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติประกอบการบรรยาย สนับสนุนส่งเสริมความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและความรู้ด้านการออกแบบของผู้เรียนที่ไม่ได้เรียนเอกศิลปะในระดับวิทยาลัย ให้ประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ สูงกว่าการใช้วิธีบรรยายเพียงอย่างเดียว ซึ่งแสดงว่า แม้ผู้เรียนจะไม่ได้เรียนด้านศิลปะ แต่ถ้าได้รับการฝึกทักษะประกอบก็จะช่วยให้มีความรู้และสามารถปฏิบัติงานศิลปะได้ นอกจากนี้การฝึกปฏิบัติยังต้องผ่านกระบวนการทางการคิดคำนึง และการใช้ความสามารถในการถ่ายทอดรูปแบบซึ่งเป็นการแก้ปัญหา และเป็นการกระทำที่ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ศิลปะ ดังที่ Joachim Thoma (1977) กล่าวว่า ทักษะ ความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศิลปะเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้หรือสอนได้ และกล่าวอีกว่า ประสบการณ์เป็นคุณูแจสำคัญอย่างยิ่ง ประสบการณ์อย่างแรก คือ ประสบการณ์ส่วนบุคคล เป็นสิ่งที่ประกอบด้วยวัตถุดิบของการสร้างสรรค์ทางศิลปะ เนื่องจากทักษะจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ เพราะ ไม่ว่าจะเป็เด็กหรือผู้ใหญ่ จะสามารถถ่ายทอดประสบการณ์สู่งานศิลปะได้ เขาจะต้องได้เรียนรู้อย่างชำนาญด้านทักษะมาก่อน หรืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องคุ้นเคยในการใช้สื่อต่างๆ ฉะนั้นการที่ทางสถาบันรับ นักศึกษาจากมัธยมศึกษาตอนปลาย เพราะเชื่อว่า ทักษะด้านศิลปะเป็นสิ่งที่สามารถเรียนหรือสอนได้ แต่การฝึกจนเกิดความชำนาญตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้น ต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกฝน ฉะนั้นภายในระยะเวลาศึกษา 2 ปีที่กลุ่มมัธยมศึกษา ร่วมศึกษากับกลุ่มประกาศนียบัตรวิชาชีพ ซึ่งมีพื้นฐานในการฝึกทักษะมามากกว่ากลุ่มมัธยมศึกษา ระยะเวลา 2 ปีนี้ จะเพียงพอหรือไม่ที่นักศึกษากลุ่มที่จบจากหลักสูตรมัธยมศึกษาจะพัฒนาความสามารถของตนเอง ให้เกิดความชำนาญงานศิลปะ เฉพาะสาขาได้ทัดเทียมกับนักศึกษาที่จบจากประกาศนียบัตรวิชาชีพ และมีผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สายศิลปกรรม

ทัศนคติและนิสัยในการเรียน

ทัศนคติและนิสัยทางการเรียน นับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนองค์ประกอบหนึ่ง ดังที่ แมดดอกซ์ (Maddox, 1963) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลและการทำงานอย่างหนักเท่านั้น ยังขึ้นอยู่กับวิธีการเรียนที่มีประสิทธิภาพอีกด้วย นอกจากนี้ บราวน์ และ โฮลท์ซแมน (Brown & Holtzman, 1965) ผู้สร้างแบบสำรวจทัศนคติและนิสัยในการเรียน ยังได้คาดว่า องค์ประกอบเกี่ยวกับทัศนคติและนิสัยในการเรียน น่าจะมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษามากกว่าตัวแปรทางด้านบุคลิกภาพและอื่นๆ

ทัศนคติ หมายถึง แนวโน้มที่บุคคลได้รับมาหรือเรียนรู้มา และกลายเป็นแบบอย่างในการแสดงปฏิกิริยาสับสนุน หรือเป็นปฏิกิริยาต่อบางสิ่งบางอย่าง หรือต่อบุคคลบางคน ท่าทีหรือทัศนคตินี้เห็นได้จาก พฤติกรรมซึ่งอาจเป็นแบบเข้าสู่ หรือถอนตัวก็ได้ และด้วยเหตุนี้วัตถุประสงค์ที่เป็นเป้าหมายของปฏิกิริยา จึงอาจมีคุณค่าในทางบวก หรือทางลบก็ได้ ในแง่ของแต่ละบุคคล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532)

ทัศนคติ เป็นความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ เช่น บุคคล สิ่งของการกระทำ สถานการณ์ และอื่นๆ รวมทั้งท่าทีที่บ่งถึงสภาพจิตใจที่มีต่อสิ่งนั้น (ประภาเพ็ญสุวรรณ, 2520) สอดคล้องกับที่คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1959) กล่าวว่า ทัศนคติ คือ การจงใจ หรือ ความโน้มเอียงของบุคคลที่จะตอบสนองต่อวัตถุ หรือสถานการณ์ โดยมากจะมีความรู้สึก และอารมณ์ประกอบด้วย

ฮิลการ์ด (Hilgard, 1962) กล่าวว่า ทัศนคติ คือ พฤติกรรม หรือความรู้สึกครั้งแรกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต่อแนวความคิด หรือต่อสภาพการณ์ใดในทางเข้าหา หรือหนีออกห่าง และเป็นความพร้อมที่จะตอบสนองในทางที่เอนเอียงไปบนลักษณะเดิม เมื่อพบกับสิ่งดังกล่าวอีก

กล่าวโดยสรุป ทักษะคิด คือ สภาพทางจิตใจ หรือความรู้สึกที่เกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับ แล้วมีแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อบุคคล วัตถุ หรือสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งทางบวก หรือทางลบ ชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งไฟฟูเลย์ อินทริวิชา (2517) ให้ความเห็นว่าทักษะคิด จะต้องเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการทางจิตวิทยาสังคม ซึ่งได้แก่ การจูงใจ การเรียนรู้ และการรับรู้ ซึ่งหมายความว่า บุคคลจะเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบกาย จะเป็นประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิด ตามที่ตนประสบ และพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา ตามประสบการณ์ที่ตนได้รับ ดังนั้นทักษะคิดต่อการเรียน จึงเป็นความพร้อมในการตอบสนองต่อการเรียนต่อวิชาที่เรียน ต่อโรงเรียน หรือครู ซึ่งแสดงพฤติกรรมเป็น 2 ลักษณะ คือความพึงพอใจ เห็นด้วย หรือ ชอบการเรียน ครู และโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นทักษะคิดที่ดีต่อการเรียน อีกลักษณะคือ ทักษะคิดที่ไม่ดีต่อการเรียน ซึ่งแสดงออกด้วยการ ไม่พอใจ ไม่ชอบ ไม่เห็นด้วยต่อการเรียน โรงเรียน และครู ทักษะคิดเหล่านี้ย่อมมีผลให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวทางการเรียนได้

จากการวิจัยของ ฟรีแมน (Freeman, 1965) พบว่า ความสนใจเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพราะผู้เรียนที่มีความสนใจในการเรียนจะทำให้เกิดความตั้งใจเรียน ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียน และสามารถจดจำได้ สอดคล้องกับ กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ (2528) ที่กล่าวว่า ทักษะคิดต่อการเรียนในทางที่ดี จะเป็นตัวกำหนดแนวทางพฤติกรรมของผู้เรียน ไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ บราวน์ และโฮลท์ซแมน (Brown and Haltzman, 1967) มีความเห็นว่า เป็นเพราะผู้ที่มีความถนัดทางการเรียนสูง บานกลาง หรือต่ำ มีวิธีเรียน แรงจูงใจในการเรียน และทักษะคิดที่มีต่อกิจกรรมทางการเรียนแตกต่างกัน ทั้งสองจึงได้สร้างแบบสำรวจนิสัย และทัศนคติในการเรียน (Survey of Study Habits and Attitudes) และจากการวิจัยหลายครั้งผลปรากฏว่า แบบสำรวจดังกล่าว เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ใช้ประโยชน์ในการพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้

นอกจากนี้ โคแกน (Cogan, 1957) พบว่า ความสัมพันธ์แบบอบอุ่น เป็นมิตรระหว่างครูกับผู้เรียน ทำให้การเรียนของผู้เรียนดีขึ้น ลักษณะความสัมพันธ์จะมีอิทธิพลต่อความสนใจในวิชาเรียน และความศรัทธาต่อการเรียน ซึ่งการมีทัศนคติที่ดีจะทำให้ผลการเรียนดีด้วย

สำหรับนิสัยในการเรียนนั้นானความเห็นของไอเซน อาร์โนลด์และมัยลี (Eysench, Arnold and Meili, 1972) นิสัย หมายถึง แนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ของแต่ละบุคคล ที่เกิดจากการฝึกฝนเป็นประจำ จนกลายเป็นพฤติกรรมที่เป็นไปโดยอัตโนมัติ ดังนั้น นิสัยในการเรียนจึงเป็นพฤติกรรมทางด้านการเรียนที่ปฏิบัติเป็นประจำ โดยพฤติกรรมส่วนหนึ่งมาจากทักษะในการเรียน และเทคนิคในการเรียน (Gillbert C. Wren, 1968)

คิทเชน, เฟรเดอริก และแมคเอลวี (Kitchen, Frederick and Mc Elwee, 1963) กล่าวว่า นิสัยทางการเรียนและเทคนิคทางการเรียนไม่ได้เกิดจากสัญชาตญาณ หากแต่เป็นสิ่งที่เราต้องฝึกฝนและต้องคอยแก้ไขขัดเกลา

จากคำกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า นิสัยทางการเรียน คือ พฤติกรรมที่นำมาปฏิบัติในการเรียน ซึ่งต้องมีการฝึกฝนและทำเป็นประจำจนกลายเป็นนิสัย ทัสซิง (Tussing, 1949) ได้แยกนิสัยทางการเรียน เป็น 2 ลักษณะ คือ นิสัยทางการเรียนที่ดี และ นิสัยทางการเรียนที่ไม่ดี โดยทั่วไปเป็นที่เชื่อกันว่า ผู้เรียนที่มีนิสัยทางการเรียนที่ดี มักจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า ผู้เรียนที่มีนิสัยทางการเรียนที่ไม่ดี ดังผลการวิจัยของ นภาพร เมฆรักษาวณิช, 2514) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยในการเรียน ทักษะคิดในการเรียน และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 แผนกวิทยาศาสตร์ และแผนกศิลป์ พบว่า นิสัยในการเรียน และทักษะคิดในการเรียน มีความสัมพันธ์กับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2525) ที่ได้ศึกษาสาเหตุการออกกลางคันจากมหาวิทยาลัย ที่พบว่า มีสาเหตุสำคัญ คือ แบ่งเวลาไม่เหมาะสม ไม่ตั้งใจเล่าเรียน มีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชา และคณะที่เรียน

โพพแฮม และมัวร์ (Popham and Moore, 1950) ได้ศึกษาแล้วพบว่า นิสัยทางการเรียน ทักษะคิดทางการเรียน และการปรับตัวทางด้านการเรียน มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยศึกษากับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ด้วยแบบสำรวจนิสัยทางการเรียน และทักษะคิดทางการเรียน และแบบทดสอบการปรับตัวทางด้านการเรียน โดยนาคะแนนการสอบของสภาการสอบทางการศึกษาและจิตวิทยาแห่งอเมริกา และคะแนนเฉลี่ยในภาคการศึกษา ก่อนมาคิดคำนวณโดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และค่าสหสัมพันธ์พหุคูณ พบว่า แบบสำรวจ

ทั้งสอง มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มากกว่าความถนัดทางการเรียน และยืนยันว่า แบบสำรวจนิสัยทางการเรียน และทัศนคติทางการเรียน และแบบทดสอบการปรับตัวทางการเรียน ได้วัดคุณลักษณะบางอย่างที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งแบบทดสอบความถนัดทางการเรียนครอบคลุมไปไม่ถึง

ดังนั้นนิสัยทางการเรียน จึงนับเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สอดคล้องกับที่ เฮนรี ซี ลินด์เกรน (Henry C. Lingran, 1969) ให้ความเห็นว่า เหตุผลที่ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนนั้น ขึ้นอยู่กับการมีนิสัยทางการเรียนดีถึงร้อยละ 33 มีความสนใจในการเรียน ร้อยละ 25 เชาวน์ปัญญา ร้อยละ 15 นิสัยทางการเรียนจึงอาจช่วยส่งเสริม หรือขัดขวางการเรียนได้

การศึกษาเรื่องทัศนคติ จึงได้รับความสนใจเป็นพิเศษ เนื่องจากความเชื่อที่ว่า ทัศนคติที่มีต่อวิชา มีบทบาทสำคัญอันที่จะช่วยส่งเสริม หรือ สกัดกั้นการเรียนรู้นั้นๆ กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถเรียนวิชานั้นได้ดี หากผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อวิชานั้น (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2524) ส่วนนิสัยทางการเรียนนั้น แมคคอกซ์ (Maddox, 1963) กล่าวว่า หมายถึง เทคนิคและวิธีการต่างๆ ที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษา ช่วยส่งเสริมให้การเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การวางแผนการเรียน การจดบันทึก การทำบันทึกย่อ การอ่านและการทบทวน เป็นต้น นิสัยในการเรียนจะเกิดขึ้น และมีพลังมากขึ้น ถ้าพฤติกรรมการเรียนได้รับความสำเร็จ ความพอใจ หรือสามารถแก้ปัญหาได้ การกระทำนั้นๆ ก็จะได้รับ การกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนกลายเป็นนิสัยติดตัวไป

บราวน์ และ โฮลท์ซแมน (Brown & Holtzman, 1965) ได้จำแนกทัศนคติ และนิสัยในการเรียนไว้ ดังนี้

1. ทัศนคติในการเรียน ได้แก่ การยอมรับในตัวครู และยอมรับในคุณค่าของการศึกษา

1.1 การยอมรับในตัวครู เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึก ความเชื่อถือศรัทธาของนักศึกษาที่มีต่ออาจารย์ในเรื่อง วิธีการสอน การประเมินผล ความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน

การแต่งกาย กริยาวาจา ท่าทาง การวางตัวกับนักศึกษา การปกครอง การให้สิทธิเสรีภาพ ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือแก่นักศึกษา

1.2 การยอมรับในคุณค่าของการศึกษา เป็นความเห็นของนักศึกษา เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา สภาพทางการศึกษา ผลลัพธ์ที่ได้ ความต้องการที่จะศึกษา และความสำเร็จในการเรียนเพื่อประกอบอาชีพตามที่ตนต้องการ หรือ เพื่อศึกษาต่อ

2. นิสัยในการเรียน ได้แก่ การตรงต่อเวลา และวิธีการทำงาน

2.1 การตรงต่อเวลา คือ ความพยายามในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย จากอาจารย์ได้สำเร็จ โดยไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง ความรับผิดชอบในตนเอง การตัดสินใจที่แน่นอนในการทำงาน การวางแผนการเรียนไว้ล่วงหน้า จัดระบบการเรียนและการทำงาน รู้จักคาดการณ์ล่วงหน้า และจัดแบ่งเวลาให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียน

2.2 วิธีการทำงาน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ และทักษะในการเรียนให้ได้ผลดีในด้านการอ่าน การจำ การจดบันทึก การทำรายงาน หรือการบ้าน การทบทวนบทเรียน การอ่านหนังสือและห้องสมุด การใช้อุปกรณ์การเรียนอื่นๆ รูปภาพ แผนที่ กราฟ ตาราง ไดอะแกรม การเตรียมตัวสอบ การทำข้อสอบ

เอกสารที่เกี่ยวข้องในส่วนนี้แสดงให้เห็นตัวแปร และองค์ประกอบหลายอย่างที่จะมีส่วนให้นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สายศิลปกรรม ทั้งกลุ่มมัธยมศึกษาตอนปลาย และประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นจุดมุ่งหมายของแต่ละหลักสูตร ประสบการณ์เรียนการสอนภายในวิทยาเขตเพาะช่าง ประสบการณ์ทางศิลปะ และองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามแนวทฤษฎี และผลการศึกษาวิจัยของนักการศึกษา นักจิตวิทยา และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะหลายท่าน นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นลินี ณ นคร (2532) ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบบางประการที่สัมพันธ์กับความสามารถทางจิตรกรรม ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กลุ่มประชากรเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 แผนกวิชาจิตรกรรม ปีการศึกษา 2531 ของวิทยาเขตเพาะช่าง โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบทดสอบวัดความสามารถเฉพาะทางศิลปะ 7 ด้าน คือ ด้านจินตนาการเชิงสร้างสรรค์ ทักษะการใช้มือ การตัดสีนิจสุนทรีย์ยะ การจัดองค์ประกอบ การวิเคราะห์ภาพ ด้านมิติ และการรับรู้ ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถเฉพาะทางศิลปะทั้ง 7 ด้านมีความสัมพันธ์กับความสามารถทางด้านจิตรกรรมไทย ทั้งเกรดเฉลี่ยรวม และ เกรดเฉลี่ยวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในขณะที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถทางด้านจิตรกรรมสากล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถทางศิลปะที่มีความสัมพันธ์ร่วมกับจิตรกรรมไทย ได้แก่ ความสามารถด้านมิติ ทักษะการใช้มือ ส่วนความสามารถทางศิลปะที่วัดร่วมกับจิตรกรรมสากล คือ ด้านมิติ ด้านจินตนาการเชิงสร้างสรรค์ การจัดองค์ประกอบ

ทวีป ศิริรัมย์ (2527) ศึกษาองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ กับผลการสอบคัดเลือก เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยศิลปากร เฉพาะผู้ที่อยู่ ณ เขตโรคด้าพิเศษ และผลการเรียนในชั้นปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างมี 2 กลุ่ม คือนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2522 ที่สอบโรคด้าพิเศษ เข้าศึกษาต่อใน คณะอักษรศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ จำนวน 1,388 คน และ อาจารย์ที่สอนนักเรียนเหล่านี้ 571 คน เครื่องมือประกอบด้วยแบบสอบถามนักเรียน และ อาจารย์ และแบบทดสอบความถนัดทางการเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วย วิธีการวิเคราะห์การทดสอบแบบพหุคูณแบบเพิ่มเติมแปรเป็นชั้นๆ ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS-X ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบต่างๆ ร่วม กันอธิบายผลการสอบคัดเลือกทั้ง 3 คณะวิชาได้ 37 % องค์ประกอบที่อธิบายได้มากที่สุด คือผลการเรียนมัธยมศึกษา รองลงมา คือ ความถนัดทางการเรียน สำหรับผลการเรียนชั้นปีที่ 1 พบว่าผลการสอบสามารถอธิบายผลการเรียนในคณะศึกษาศาสตร์ ได้เพียงคณะเดียวเท่านั้น แสดงว่า ผลการเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ไม่สามารถอธิบายผลการเรียนในชั้นปีที่ 1 ได้ดีเท่ากับความถนัดทางการเรียน ดังนั้นผู้เรียนที่มีความถนัดทางการศึกษานั้นย่อมประสบผลสำเร็จทางการเรียนได้

สุพจน์ บุรพุกศลศรี (2530) ทำการศึกษาบัจจัย และความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ทั่วไป 1 ของมหาวิทยาลัยศิลปากร เนื่องจากวิชานี้เป็นวิชาที่ฝึกฝนให้คนมีกระบวนการทางการคิดและมีเหตุผลอย่างมีระบบ ซึ่งเป็นรากฐานของวิชาการหลายสาขา โดยศึกษาบัจจัยและความแตกต่างของนักศึกษาแต่ละคณะ ผลการการวิจัยพบว่า ไม่มี ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในวิทยาเขตวังท่าพระ สำหรับบัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักศึกษาคณะอักษรศาสตร์ที่มีพื้นฐานความรู้คณิตศาสตร์มี ผลต่อผลสัมฤทธิ์ในลักษณะแปรผันตามกันในทางบวก คณะศึกษาศาสตร์คะแนนเฉลี่ยสะสมชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และพื้นฐานความรู้ด้านคณิตศาสตร์มีผลทางบวก คณะจิตรกรรมมีผลทางบวกกับภูมิลำเนาเดิมในกรุงเทพมหานคร คณะโบราณคดีมีผลทางบวกสำหรับผู้ที่มีพื้นฐานความรู้เดิมทางด้านคณิตศาสตร์ และมีเวลาในการทบทวนคำสอน

สุมา สุทธิวานฤพุมิ (2522) ศึกษาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา โดยใช้วิธีวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณผลการวิจัยพบว่า ตัวทำนายที่สำคัญที่ำทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้สำเร็จการศึกษาของคณะวิชาต่างๆ แตกต่างกันคือ

คณะวิศวกรรมและเทคนิครัลยี้ ตัวทำนาย คือ พื้นฐานการศึกษาเดิม ประสบการณ์การทำงาน คะแนนจากแบบสอบคัดเลือก 3 วิชา

คณะเกษตรศาสตร์ ตัวทำนาย คือ พื้นฐานการศึกษาเดิม ประสบการณ์การทำงาน และคะแนนสอบคัดเลือกวิชาในภาคปฏิบัติ

คณะบริหารธุรกิจ ตัวทำนาย คือ พื้นฐานการศึกษาเดิม

คณะศิลปกรรม ตัวทำนาย คือ ประสบการณ์การทำงาน และพื้นฐานการศึกษาเดิม

คณะคหกรรมศาสตร์ ตัวทำนาย คือ พื้นฐานการศึกษาเดิม คะแนนจากการสอบคัดเลือกวิชาเฉพาะ ประสบการณ์การทำงาน และคะแนนวิชาวิทยาศาสตร์

กมล กิจสวัสดิ์ (2533) วิจัยเรื่อง องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้สำเร็จการศึกษาของวิทยาลัยอัสสัมชัญ บริหารธุรกิจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิหลังของผู้สำเร็จการศึกษาในช่วงปี 2525 ถึง 2531 ทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้สำเร็จการศึกษา รวมทั้งสถาบัน และจำแนกตามสาขาวิชา วิธีการวิจัยโดยวิเคราะห์หาค่า

ร้อยละสามประสิทธิสัมพันธแบบเพียร์สัน และใช้การวิเคราะห์ที่ถดถอยพหุคูณแบบเพิ่มตัวแปร เป็นขั้นๆ ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกที่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้สำเร็จ การศึกษา คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในชั้นปีที่ 2 คะแนนเฉลี่ยในสาขาวิชาเอก คะแนนเฉลี่ย ในหมวดวิชาการบัญชี ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นต้น ส่วนตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์ในทางลบคือ จำนวนครั้งที่ลงทะเบียนในหมวดวิชาบัญชี ภาษาอังกฤษ คณิต ศาสตร์ อายุเมื่อสำเร็จการศึกษา และประเภทของโรงเรียนพาณิชย์หรือโรงเรียนสายสามัญ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2525) ได้ศึกษาสาเหตุการลาออกจากมหาวิทยาลัย กลางคัน โดยการสัมภาษณ์นักศึกษาที่ต้องออกจากมหาวิทยาลัยกลางคันจำนวน 161 คน จาก 5 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2513-2524 และ การวิจัยพบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้นักศึกษาต้องออกจากมหาวิทยาลัยกลางคัน คือ การแบ่ง เวลาไม่เหมาะสม ไม่ตั้งใจเล่าเรียนศึกษา และการมีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาหรือคณะที่เรียน สา เหตุประกอบอื่นๆ คือ พื้นความรู้เดิม และสติปัญญาไม่ดีพอ ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี

เชิดชัย เขียวสุทธิ (2533) ศึกษาการจัดการสอนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ ระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา ในพื้นที่การพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยใช้ประชากรจาก 26 โรงเรียน เป็นผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ครู และแนะ ครูวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพรวม 311 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้าง ขึ้นเป็นแบบสำรวจรายการและแบบปลายเปิด 4 ฉบับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ค่า ร้อยละ เป็นรายชื่อ สรุปผลการวิจัยพบว่า ปัญหาด้านการเตรียมการส่วนใหญ่ได้แก่ จำนวนครู ผู้สอนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านวิชาชีพในท้องถิ่น ไม่สามารถ จัดนักเรียนเข้าเรียนตามแผนการเรียนได้ตรงกับความต้องการปัญหาด้านการสอน คือ ครูขาด ความรู้และทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

บุญรอด บุญเหลือ (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความคิด สร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ระหว่าง นักเรียนที่เรียนด้วย หลักสูตรประถม ศึกษา พุทธศักราช 2503 กับนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

งานวิจัยทดลอง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 มีความคิดสร้างสรรค์ สูงกว่า นักเรียนชั้นเดียวกันในหลักสูตร ประถมศึกษาพุทธศักราช 2503

เชาวนา สุริยพันธ์ (2524) ศึกษา "เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ระหว่างโรงเรียนสาธิตกับโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรปกติ" การศึกษานี้เป็นการเปรียบเทียบเกี่ยวกับอิทธิพลของหลักสูตร การจัดการเรียน การสอนและเพศ ที่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ ทดสอบด้วยเครื่องมือทดสอบความคิดสร้างสรรค์ที่แปลและปรับปรุงจาก วอลลซ์และโคแกน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนโรงเรียนสาธิตมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรปกติและนักเรียนทั้งสองเพศมีความคิดสร้างสรรค์ไม่แตกต่างกัน

ประทุม ทองพูน (2521) ศึกษา "เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์เชิงวิทยาศาสตร์ระหว่างนักเรียนที่เรียนวิทยาศาสตร์ หลักสูตรพุทธศักราช 2503 กับหลักสูตรสสวท. ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากนักเรียนในหลักสูตร 2503 และหลักสูตร สสวท. จากโรงเรียนชาย โรงเรียนหญิง และ โรงเรียนสหศึกษารวม 4 กลุ่มกลุ่มละ 200 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนในหลักสูตรสสวท. มีความคิดสร้างสรรค์เชิงวิทยาศาสตร์สูงกว่าในหลักสูตร 2503 และ นักเรียนในหลักสูตรสสวท. ในโรงเรียนทั้งสามประเภท มีความคิดสร้างสรรค์ ไม่แตกต่างกัน

อริยา ปานหงษา (2533) ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบความสามารถด้านความถนัดทางศิลปะ มิติสัมพันธ์ เหตุผลเชิงนามธรรมและความสนใจในวิชาชีพระหว่างนักศึกษาสาขาศิลปหัตถกรรมที่เรียนกลุ่มวิชาต่างกันในวิทยาลัยอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานครอันได้แก่ วิทยาลัยอาชีวศึกษานบุรี วิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภาและวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมกรุงเทพฯ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยซึ่งประกอบไปด้วย แบบทดสอบความสามารถด้านความถนัดทางศิลปะ แบบสำรวจความสนใจในวิชาชีพ แบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ และแบบทดสอบความสามารถด้านเหตุผลเชิงนามธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแบบทดสอบความถนัด ดี เอ ที พอร์ม เอส (DAT forms.) ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาสาขาศิลปหัตถกรรมที่เรียนกลุ่ม

วิชาต่างกัน มีความสามารถด้านความถนัดทางศิลปะแตกต่างกันเพราะแต่ละกลุ่มมีจุดมุ่งหมายของการเรียนแตกต่างกัน ด้านความสามารถด้านมิติสัมพันธ์นักศึกษากลุ่มวิจิตรศิลป์ และกลุ่มศิลปะประยุกต์ มีความสามารถสูงกว่ากลุ่มหัตถอุตสาหกรรมเพราะ ทั้งสองกลุ่มมีการเรียนวิชาที่สอดคล้องกับด้านมิติสัมพันธ์มากกว่ากลุ่มหัตถกรรม ด้านความสามารถด้านเหตุผลเชิงนามธรรมพบว่า นักศึกษากลุ่มวิจิตรศิลป์ มีความสามารถมากกว่าอีก 2 กลุ่ม เป็นเพราะกลุ่มนักศึกษาวิจิตรศิลป์ มีจุดมุ่งหมายของการเรียนเน้นไปในทางด้านนี้

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถทางสมองเบื้องต้น ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านเหตุผลเชิงนามธรรม กับความถนัดทางศิลปะของนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 3 สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์โดยใช้เครื่องมือการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแบบทดสอบความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ แบบทดสอบความสามารถด้านเหตุผลเชิงนามธรรม ซึ่งแปล และปรับปรุงมาจากแบบทดสอบ ดี เอ ที พอร์ม เอส : แบบทดสอบความถนัด (DAT form S. : Differential Aptitude Tests) และ แบบทดสอบความถนัดทางศิลปะ ซึ่งปรับปรุงจาก แบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของไมเออร์ (Meier) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างประชากรมีความสามารถทางสมองด้านมิติสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์กับความถนัดทางศิลปะ ในระดับต่ำความสามารถทางสมองเบื้องต้นด้านเหตุผลเชิงนามธรรมมีความสัมพันธ์ในทางบวกระดับต่ำกับความถนัดทางศิลปะ กลุ่มนักศึกษาชาย และกลุ่มนักศึกษาหญิง มีความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ กับความถนัดทางศิลปะใกล้เคียงกัน และกลุ่มนักศึกษาชายและกลุ่มนักศึกษาหญิงมีความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนความสามารถด้านเหตุผลเชิงนามธรรมกับความถนัดทางศิลปะ เป็นไปในทางบวกเหมือนกัน

รังสิมา ศิริฤกษ์พิพัฒน์ (2521) ศึกษา "การดัดแปลงแบบสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอแรนซ์ สำหรับใช้กับนักเรียนไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ผลปรากฏว่า แบบทดสอบรูปภาพมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์สัมพันธ์ในทางบวกกับวิชาศิลปะศึกษา มีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญกับวิชาวิทยาศาสตร์ ดนตรี และ ภาษา แต่มีความสัมพันธ์ทางลบ กับวิชาคณิตศาสตร์ คะแนนความคิดสร้างสรรค์แบบทดสอบรูปภาพมีความสัมพันธ์ กับ คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาศิลปะศึกษาสูงกว่า ทั้งนี้เนื่องจาก เนื้อหาวิชาในแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสอดคล้อง

และเป็นไปในทางเดียวกันกับเนื้อหาวิชาในแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์แบบต่อรูปภาพ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังกล่าวไว้ว่า ตรงกับคำกล่าวของลอเวนเฟลด์ ที่ว่า ศิลปะ และ ความคิดสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

พงษ์ชัย พัฒนผลไพฑูริย์ (2515) ศึกษา "ความคิดสร้างสรรค์ กับ สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" ผลการวิจัยพบว่า ความคิดสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กับ สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน หมวดวิชาศิลปะศึกษา หมวดวิชาสังคมศึกษา หมวดวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แต่ไม่มีความสัมพันธ์ กับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน หมวดวิชาภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

พิศเพลิน เขียวหวาน (2521) ได้ศึกษา "องค์ประกอบบางประการที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" โดยมีกลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นนักเรียน 585 คน เป็นครูผู้สอน 81 คน พบว่า องค์ประกอบด้านแรงเรียนซึ่งได้แก่ ความเห็นของครูต่อความสามารถของนักเรียน จำนวนคาบของครูที่สอนใน 1 สัปดาห์ พื้นที่ของห้องเรียนต่อนักเรียน 1 คน ร่วมอธิบายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้ร้อยละ 23 และพบว่าองค์ประกอบด้านนักเรียน ได้แก่ พื้นความรู้เดิม อายุ น้ำหนักของนักเรียนนั้น อธิบายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ร้อยละ 24 ส่วนองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ รายได้ครอบครัว ถิ่นที่ตั้งของบ้าน และอื่นๆ อธิบายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้เพียงร้อยละ 9

วณิช บุญอยู่ (2532) ทำการวิจัยเรื่อง "ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 แผนการเรียนวิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษาที่ 7 พบว่า สาเหตุที่เข้าศึกษาต่อเพราะความรู้ความสามารถที่ได้จากแผนการเรียนวิชาอาชีพไม่เพียงพอ อุปสรรคในการศึกษาต่อส่วนใหญ่คือ ความรู้วิชาสามัญในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนการเรียนวิชาอาชีพน้อยเกินไป ความรู้ต่างๆที่ได้จากการเรียนในแผนวิชาอาชีพไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพ ปัจจัยที่ผู้สำเร็จการศึกษาเห็นว่าสำคัญที่สุด คือ ไม่เลือกงาน มีประสบการณ์หรือความรู้พิเศษ และต้องมีทักษะในด้านการปฏิบัติงานในวิชาอาชีพ

อัมพา สุขกมล (2529) ได้ศึกษาปัญหาบางประการของการศึกษาในหมวดวิชา
แกนวิชาสามัญ และหมวดวิชาสัมพันธ์ สังกัดกรมอาชีวศึกษา ซึ่งพบถึงปัญหาในการเรียนราย
วิชาว่า มีความต้องการให้อาจารย์ที่ปรึกษาในคาบเรียนด้านการเรียน ไม่ทราบวิธีเรียนที่
ดี และถูกต้อง ความสามารถในการเรียนอยู่ในเกณฑ์ไม่ดี พื้นความรู้เดิมไม่ดี อุบัติการณ์การ
สอนไม่ทันสมัย ไม่มีเวลาทำการบ้านและทบทวนบทเรียน วิธีการสอนของอาจารย์ไม่เร้าใจ
เพื่อการค้นคว้าในห้องสมุด เนื้อหาวิชายากเกินไป

งานวิจัยต่างประเทศ

สตีวานอฟ (Stevanov, 1982) ทำการวิจัยเรื่อง "กลวิธีการสอน 3 แบบ
ในการสอนวิชาศิลปะชั้นนำ ผู้ที่ไม่ได้เรียนวิชาเอกศิลปะ" โดยจัดการสอนวิธีที่ 1 มีการ
จัดสถานการณ์ศิลปะภาคปฏิบัติประกอบการบรรยาย วิธีที่ 2 มีการบรรยายอย่างเป็นลำดับ
และต่อเนื่อง วิธีที่ 3 มีบรรยายอย่างไม่เป็นลำดับ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การ
จัดสภาพการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติประกอบการบรรยาย สนับสนุนความรู้ ด้านประวัติ
ศาสตร์ศิลปะ และความรู้ด้านการออกแบบของผู้เรียนที่ไม่ได้เรียนวิชาเอกศิลปะในระดับ
วิทยาลัยให้ประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ สูงกว่าการนำวิธีบรรยายเพียงอย่างเดียว ซึ่ง
แสดงว่า แม้ผู้เรียนจะไม่ได้เรียนด้านศิลปะ แต่ถ้าได้รับการฝึกทักษะประกอบก็จะช่วยให้
มีความรู้ และสามารถปฏิบัติงานศิลปะได้

จินน์ เดซี่ และคณะ (Jeanne Desy and Others, 1984) ทำการศึกษา
เรื่อง "ประสบการณ์การศึกษาด้านอาชีพในมัธยมศึกษาตอนปลาย : ในโรงเรียนและใน
ตลาดแรงงาน" โดยศึกษาจากผู้ที่มีส่วนร่วม และอยู่ในโครงการการศึกษาด้านอาชีพ ใน
การคิดระบบที่จะใช้ในการตัดสินใจ ผู้วิจัยรวบรวมจากหน่วยย่อยของข้อมูลจาก The
Nation Longitonal Survey of Youth Labor Market Experience ของ
เยาวชน จากข้อมูลทำให้พบว่า นักศึกษาที่เรียนสายอาชีพที่มาเรียนต่อ ในระดับปริญญา
โดยตรงมีมาก และดูเหมือนจะมีการออกกลางคันน้อยกว่ากลุ่มอื่น นักศึกษาระดับอาชีวศึกษา
เหล่านี้ ส่วนใหญ่ทำงานระหว่างที่เรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (เทียบได้ระดับประกาศ
นียบัตรวิชาชีพ) มีรายได้เฉลี่ย 67 เหรียญต่อสัปดาห์ ซึ่งดูเหมือนจะประสบผลสำเร็จก่อน

ข้างมาก งานที่ทำได้ไม่เหมือนที่ทำงานห้องปฏิบัติการเชิงวิชาการในโรงเรียน นักศึกษาที่จบ การศึกษามัธยมปลายสายอาชีพ ดูจะมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านอาชีพ ทั้งด้านการ ทำงานและการควบคุมการทำงาน มากกว่าพวกที่จบมาโดยไม่ได้สนใจด้านอาชีพมากนัก เฉพาะหญิงที่จบสายอาชีพทางด้านเสมียน มีความน่าเชื่อถือสูง มีความต้องการใช้สติปัญญา ปานกลาง และโดยเฉลี่ยเพศชายที่จบการศึกษา มักเลือกงานฝีมือหรืออาชีพเกษตรกร ซึ่ง จะมีมากกว่า การทำงานที่ไม่ต้องมีความรู้วิชาชีพควบคู่ไปด้วย

บราวน์และโฮลท์แมน (Brown & Holtzman, 1965) ได้สร้างแบบสำรวจ ทศคณิตและนิสัยในการเรียนขึ้น (The Survey of Study Habits and Attitudes -SSHA) โดยทดลองใช้กับนักเรียนชั้น 12 ของโรงเรียนมัธยมออสติค จำนวน 455 คน เป็นชาย 227 คน และหญิง 228 คน แล้วนำเอาคะแนนทศคณิตและนิสัยในการเรียนไป หาความสัมพันธ์สหสัมพันธ์ ระหว่างคะแนนจากแบบสำรวจทศคณิตและนิสัยในการเรียนกับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชายและหญิง มีค่าเท่ากับ .48 และ .51 ตามลำดับ ต่อมาได้นำแบบสำรวจที่เคยใช้ในการวิจัยครั้งก่อนไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างเดิมที่เรียนต่อใน มหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของคะแนนจากแบบสำรวจ มีค่า เท่ากับ .85 และ .80 ตามลำดับ

สแต็ปป์ (Stepp, 1964) ศึกษาเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่าง ความคิด สร้างสรรค์และสติปัญญาของนักศึกษาที่เรียนศิลปะและไม่เรียนศิลปะ" ผลการวิจัยปรากฏ ว่าความคิดสร้างสรรค์กับสติปัญญาไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ และพบว่า นักศึกษา ที่เรียนศิลปะมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักศึกษาที่ไม่เรียนศิลปะ

เวคฟีลด์ (Wakefeild, 1989) ศึกษาเรื่อง "การปรับตัวทางศิลปะระ หว่างทักษะด้านความรู้ความจำ กับพฤติกรรมความคิดสร้างสรรค์ มีสมมุติฐานว่า การ ปรับตัวทางศิลปะ เป็นความรู้สึกลึกซึ้งที่บุคคลที่มีเหตุผล ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ ทักษะ ด้านความรู้ ความจำของบุคคลที่แตกต่างกัน และทักษะเหล่านี้ปรากฏชัด ในพฤติกรรมทาง ด้านความคิดสร้างสรรค์ ใช้ประชากรจากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 65 แห่งให้ทำ รายการ ACT INTEREST ซึ่งทดสอบเกี่ยวกับการคิดตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การเข้าใจ

อย่างต่อแท้ ความหลากหลาย และความคิดสร้างสรรค์ และเรื่องที่ได้รับการตัดแปลงเกี่ยวกับ รายการพฤติกรรมทางความคิดสร้างสรรค์ ข้อมูลได้รับการวิเคราะห์ทั้งกลุ่มและกลุ่มตัวอย่างย่อย จากนักคิดเชิงตรรกวิทยา 35 คน ผลยืนยันความสัมพันธ์ร่วมของการปรับตัวทางศิลปะกับพฤติกรรมทางศิลปะ 5 สาขา และทักษะทางความรู้ความจำ 3 อย่าง (การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ความคิดหลากหลาย และความคิดสร้างสรรค์) แต่ทักษะเหล่านี้ มีความร่วมกับพฤติกรรมศิลปะเพียง 2 สาขา คือ วรรณกรรม กับ ทัศนศิลป์ จุดสำคัญของการอภิปรายผลในสิ่งที่เกี่ยวกับ หลักการขั้นพื้นฐานสำหรับหลักสูตรศิลปะว่า ถ้าสอนศิลปะ ในลักษณะกิจกรรมสร้างสรรค์แก่นักศึกษาในหลักสูตรทั่วไป ดูเหมือนจะเป็นการยากที่รายวิชาศิลปะในหลักสูตรทั่วไปจะพัฒนาความคิดทางสุนทรีย์ และทางทักษะในการแก้ปัญหาการแสดงออกในงานศิลปะ และเป็นการยากสำหรับรายวิชาที่ศึกษาศิลปะขั้นพื้นฐาน ภาคปฏิบัติ ที่จะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

โคเวล และ เอนท์วิสท์ (Cowell and Entwistle, 1971) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ นิสัยทางการเรียน และทัศนคติทางการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตัวอย่างประชากรเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยอาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นิสัยทางการเรียนและทัศนคติทางการเรียนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยทางการเรียนและทัศนคติทางการเรียนกับบุคลิกภาพส่วนใหญ่มี่ค่าลบ

ฮาร์โรลด์ ดี คาร์เตอร์ (Harold D. Carter, 1961) ศึกษานิสัยทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำในชั้น 7 และ 8 โดยใช้แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสแตนฟอร์ด (SAT) และแบบทดสอบสมรรถภาพทางสมองของเฮมมอน และแนลสันเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มและใช้แบบสำรวจวิธีการเรียนของแคร์เฟอร์ เนียวัตนิสัยทางการเรียนของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีนิสัยทางการเรียนดีกว่ากลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ